

S

Sa, Emmanuel SJ, 1530 Villa de Condé– 1596 Arona, Portugália - Teológus és prédikátor. 1545-ben belépett a jezsuita rendbe, filozófiát és teológiát tanult Coimbra egyetemén Portugáliában, majd a rend tanára lett és filozófiát tanított. Az 1557-ben megnyílt római jezsuita kollégiumban viszont már szentírástudományt tanított. Egészségügyi okok miatt Toscanába vonult vissza, majd prédikátorként bejárta Loreto és Genova vidékét, **Művei:** *Aphorismi Confessariorum ex Doctorum sententiis collecti*. Venedig 1595 (a legfontosabb műve, amelyen 40 évig dolgozott, végül is indexre került, 1702-től viszont „újra felfedezték” és 50 kiadást ért meg); *Scholia in quatuor Evangelia, ex selectis Doctorum sacrorum sententiis collecta*. Antwerpen 1596 (a munkáit kiadta Francesco Borgia, további kiadásai Lyon 1602, Velence 1602, Lyon 1610, Köln 1612 és 1620, Lyon 1620); *Notationes in totam Scripturam Sacram, quibus omnia fere loca difficilia brevissime explicantur & c.* Antwerpen 1598 (további kiadások: Lyon 1601, Mainz 1610, Antwerpen 1610, Köln 1610 és 1620, Lyon 1651 és 1657).

Saadja ben Joseph, Gaon, 882 Fajjum– Sura, Egyiptom/ Babilon -. Zsidó teológus, filozófus és jogász. Nem tudjuk, hol végezte alapvető tanulmányait. Egyiptomban, Palesztinában és Szíriában élt. 921-ben vagy 922-ben Babilonban bevezette a palesztinai szokásokat és vallási naptárt, a babiloni zsidóság vezető személyisége lett. 928-ban Surában megalapította az akadémiát. 933-ban Bagdadban írta meg vallástörténeti fő művét *A hit és a tudás könyve* címmel, arabul. Ez a zsidó tantételek első szisztematikus bemutatása. 937-től fokozatosan felélénkítette a zsidó vallási és tudományos életet. Tőle származik az első rabbinikus kommentár a Talmudban, ő fordította a héber Bibliát arabra, és mindegyik könyvhöz kommentárt is írt. ~ adta ki az első hivatalos zsidó imakönyvet (*Sidur*), liturgikus naptári és nyelvtani munkái is fennmaradtak. Írásai az egész világon elterjedtek, és fontos szerepet töltek be a moszlim–zsidó vitában. Legfontosabb témái: Isten igazságossága és egysége, a megismerés forrásainak meghatározása, a próféciák ellentmondásai. Igyekezett magyarázni a bibliai antropomorfizmusokat, a Sínai kinyilatkoztatási élményt Isten fényének tartotta. Sok gondolata újra megjelenik a középkori zsidó teológiában és misztikában. **Művei:** *Sefer ha-zikkaron*. *Sefer ha-mo'adim*. 922; *Sefer emunot ve-de'ot*. 933. Kiadásai: LANDAUER, S. (szerk.), *Sefer Emmunot we-Deot* (arabul). Leyden 1880; ALTMANN, A. (szerk.), *The Book of Doctrines and Beliefs*. Oxford 1946; ROSENBLATT, S. (szerk.), *The Book of Beliefs and Opinions*. Yale 1948; FÜRST, J. (szerk.), *Emunot we-Deot oder Glaubenslehre und Philosophie von Saadja Fajjumi*. Leipzig 1845 (utánnomás: Hildesheim 1970); KAFACH, B. J. (szerk.), *Sefer Emmunot we-Deot* (héberül). Jerusalem 1970.

Sabbathai, Z'wi (Menachem Effendi), 1626 Szmirna – 1676 Izmir, Albánia - Zsidó hamis messiás, a szabbatiánus mozgalom megalapítója. Talmud- és kabbala-tanulmányokat folytatott, erőteljesen szimbolikus törvényt magyarázatot üzött. Seholy nem tudott sokáig maradni, mindenütt ellentéteket keltett a tanítása. Rövid ideig élt Szalonikiben, Konstantinápolyban, Jeruzsálemben, majd Egyiptomban súlyos depressziójából messiási megvilágosodása szabadította meg. 1665-ben Gázában „szentté avatta” őt a kabbalista Nathan ben Elischa, ~ egy víziójában messiási küldetését látta, önmagát prófétának érezte. Visszatért Szmirnába, királyi messiásként lépett fel, mindenütt ünnepezték, tiszteletbeli címe AMIRAH volt („adonenu malkenu jarum hodo”, azaz „A mi királyunk, a Messiás őfőméltósága”). 1666-ban a török hatóságok elfogták, bíróság elé állították, ekkor szabadulása érdekében áttért az iszlám hitre, magát Mehemed Effendi néven hívatta. Egy ideig Adrianopolban élt, majd Albániában börtönbe zárták. Halála mozgalomának végét is jelentette, bár alakját számos legenda kísérte. A népi zsidó messianisztikus bibliaértelemezés érdekes alakja.

Sabourin, Léopold SJ, 1919 Manitoba – 2001 Saint-Jérôme, Kanada - Klasszikus tanulmányokat Saint-Boniface kollégumban végzett és BA diplomát a Manitobona egyetemén szerzett, majd 1940-ben filozófiai és teológiai tanulmányokat folytatott a montreali papi szemináriumban. Egyházmegyei pap akart lenni. Egy évvel a papszentelése után, 1945-ben viszont belépett a jezsuita rendbe, és a noviciátus letöltése után 1946-ban tagja lett a Jézus Társaságának. Kínában szeretett volna misszionálni. Filozófiai tanulmányai után Etiópiába küldték tanítani Addis-Abebába. A Trafari kamoneni iskolában angolt és filozófiát tanított, ezt követően három évet Ausztriában töltött, ez után lett Rómában az Institutum Biblicum hallgatója. 1956-ban licenciátusi diplomát kapott, 1956–1957-ben Kanadában írta doktori tézisét, amelyet 1959-ben Montréalban védett meg. Mivel a kínai misszió megvalósíthatatlan volt, Haitira küldték, a karibiakat törmörítő szemináriumban tanított öt évet. A. Roderick és F. MacKenzie kanadai jezsuiták hívták meg Rómába tanítani. Rómában a régészeti kuzusokat vezette 1964–1967 között, és modern hébert tanult (és tanított a hallgatóknak is). Számos kurzust tartott a zsoltaórokból és doktori munkákat vezetett. 1971-ben alapította a *Biblical Theology* negyedévi folyóiratot, amelyet 1976-tól az Egyesült Államokból vezetett, és 1978-tól visszatérve Kanadába. Majd a folyóiratot ifjabb kollégáira hagyva pasztorációs munkát kezdett és Nairobi (Kenya) költözött teológiát tanítani az újonnan alapított egyetemre. Mivel ennek megnyitása késett, visszatért egy évet tanítani a Saint-Boniface szemináriumba Kanadába. 1980–1981-ben Calgary egyetemén tanított, 1981–1986 között Sudbury egyetemén, közben egy rövid időre kisegített a Kensington szemináriumban (Ausztrália). 1983–1984-ban újra Rómában volt, és különböző szolgálatokat látott el. Nem volt jó előadó, de sokirányú publikációs tevékenységet fejtett ki. **Művei:** *Les Noms et les Titres de Jésus* (EDB) 1963; *Priesthood, a Comparative Study*. Leiden 1973; LYONNET, S. (szerzőtárs), *Sin, Redemption and Sacrifice* (Analecta Biblica 48) Roma 1970; *The Psalms. Their Origin and Meaning*. New York 1970; *The Divine Miracles, Discussed and Defended*. Rome 1977; *Il vangelo di Matteo*. 2 kötet. Milano 1976–1977; *L'Évangile selon saint Matthieu et ses principaux parallèles* (PIB) Rome 1970; *The Gospel According to Luke*. Bombay 1984; *Sacrifice* címszó. In? *Supplement au Dictionnaire de la Bible*. Számos cikket írt az általa alapított tudományos lapokban is. *Biblical Theology Bulletin* (1971–), *Religious Studies Bulletin* (1981–).

Sagarin, James L. 1951 New York, USA NY, – Tanult New York Állami Egyetem BA 1974. HUC-Jewish Inst. MA 1978. Rabbivá avatták 1979. Tanított Washington Egyetem 1985-88. Temple Bethel Chicago 1988-91. Menorach Zsinagóga Chicago 1991-től. Szakterülete a héber Biblia és a szemita nyelvek. **Művei:** Hebrew Annual Review: Biblical and Other Studies in Memory of S.D. Goitein Hebrew Stud. Vol 9. NAPH 1989. Hebrew noun patterns (Mishqim) Morphology, Semantics, and Lexicon. Scholars, 1987.

Saldarini, Anthony J. 1941 Boston USA, MA. – Boston Coll MA 1966 Weston Coll PhD 1966 Yale Egyetem MA filológiából 1970 PhD 1971. Tanított Loyola Egyetem 1972-75. Boston Coll. 1975-ben Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** “Jews and Christian in the First Two Centuries: The Changig paradigm” Sjhofat 10 1992. “The Gospel of Matthew and Jewish Christian Conflict in Social History of the Matthean Community: Cross-Disciplinary Approaches. Augsburg/Fortress, 1991. Pahrisees, Scribes and Sadducees. Glazier, 1988. Jesus and Passover. Paulist, 1984.

Salley, Jeffrey L. 1951 Kansas City USA MO - Tanult Fuller Theol. Sem. MA 1979. Grad. Theol. Union PhD 1985. Tanított Portland Egyetem 1985-1992. Notre Dame Egyetem 1992-

93. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** *The Print's First Kiss: A Rhetorical Investigation of the Implied Reader in the Fourth Gospel* SBL Diss ser. 1988.

Salmeron, Alfonso SJ. 1515 Toledó - 1585 Nápoly, Itália - Az egyik első jezsuita biblikus. Filozófiát Alcalá-ban tanult, majd teológiát Párizsban. Itt James Lainez közvetítésével találkozott Loyolai Ignáccal, és csatlakozott hozzá Peter Faber, és Franciscus Xavier-al együtt 1536-ban. Ez a kis társaság 1536-ban elhagyta Párizst, 1537-ben Velencébe ment, majd még ebben az évben Rómába. III. Pál pápával folytatott megbeszélés után megkapták a kánoni megbízatásukat, és a Szent földi missziós témát megváltoztatták. Salmeron Siena-ban oktatott szegény gyerekeket 1541-ben Rómában a falakon kívüli Szt. Pál bazilikában kihirdették az új rendet Jézus társaságát. Salmeron-t éd Broët III. Pál pápa Írországba küldte. Két évre rá, tanításának összefoglalásaként Rómában megjelent a *Efezusi levél kommentárja* (1545). Tanított Bolognaban és a Trentó-I zsinaton III: Pál teológiai tanácsadója volt a megigazulásról szóló határozat vitájában. Ezt követően Pádovában tanított ahol megbetegedett. A következő években tanított Bolognaban, Velencében, Paduaban és Veronaban. Canisussal együtt Bolognaban szerzett doktori fokozatot. IV Wilmos Bajor fejedelem hívására Ingolstadt-ban ment és itt a Római levelet magyarázta. A fejedelem halála után Verona püspöke hívta, ezért az Ingolstadt-I akadémiát elhagyta. Veronában magyarázat Máté evangéliumát. 1551-ben Rómában Ignácnak segített a társaság szabályzatának összeállításában. Ezt követően Nápolyba küldték, hogy megalapítsa a társaság első kollégiumát, majd innen visszatért a zsinatra, majd Salermóba és Nápolyba ment 1552-ben. IV. Pál Ausburgi gyűlésre küldte 1555-ben, majd 1556-bn Belgiumba találjuk Itt találkozott Caraffa bíborossal aki felismerte képességeit és tanácsadónak kérte 1557-ben. 1558-ban Nápoly első vicarius lett, majd általános helynök 1561-ben apostoli legátus Franciaországban. Amikor a Trentói zsinat újra ülésezett 1562 Májusában találkozott IV. Pius pápával és házi teológus lett. 1564-1582, Salmeron számára a legtermékenyebb évek és írásai hosszú időre nagy hatásúak lettek és Bellarmin is nála töltött öt hónapot. **Művei:** Összesen 11 kommentárt írt, melyet Sanchez, Madrid-ban adott ki 1597 -l 1602; majd Brescia, 1601; Köln 1602-04, Sommervogel (*Bibliothèque de la C. de J.*, VII, 479) a madridi kiadás 12 kötetes. *Alfonsi Salmeronis Toletani, e Societate Jusu Theologi, Commentarii in Evangelicam Historiam et in Acta Apostolorum, in duodecim tomos distributi* (Madrid, 1598-1601).

Sánchez Gaspar SJ, 1554 Ciempozuelos – 1628 Madrid, Spanyolország - Egzegéta. 1571-ben grammatikát tanított Ropesa kolostorában, Madridban retorikát, Alcalában zenét és filozófiát, valamint egzegéizist. Számos egzegetikai könyvet írt Ezekielhez, Dánielhez és a 12 kispapfétához is írt egzegéizist, (Lyon 1621). 1–2Királyok és a Krónikák könyveihez, (Lyon 1629), Jób, Rút, Eszter, Ezdrás, Nehemiás, Tóbiás, Judit, Eszter, a Makkabeusok könyveihez, (Lyon 1628.). **Művei:** *Kommentar zu Is.* Lyon 1615; *Zacharia.* Lyon 1616; *Acti Apostolicum cum excursus de Jacobi et Pauli in Hisapniem adventi.* Lyon 1616;

Sandbilcher, Aloysius, 1751 Rattenberg – 1820 Salzburg, Ausztria - 1780-tól a salzburgi kolostorban tanult teológiát, 1810-től egzegéizist, és keleti nyelveket tanított a salzburgi líceumban. A racionalizmussal szemben védte a Szentírás isteni eredetét. **Művei:** *Unters. der philos. u. krit. Utersuchungen über des AT u. dessen Göttlichkeit.* Salzburg 1785–1788; *Besondere Einl. in der Bücher des Neuen Bundes.* Salzburg 1813–1815.

Sanders, Ed Parish 1937?- USA - Újszövetség kutató. Bölcsész diplomát 1990-ben nyert University of Oxford és teológiai diplomát University of Helsinki szerzett. 1966 újabb diplomát Union Seminary in NYC.-ből szerzett. Szerzője és társszerzője 13 könyvnek és számos tanulmánynak. 1980-ban Jézus és a judaizmus c. könyvéért Grawemeyer díjat kapott,

a British Academy tagja. Kutatott a Wesleyan Collegeban, Forth Worthban (1955-1959) és a Déli-Methodista teológiai Főiskolán Dallasban (1959-1962). Egy év tanulmányi ösztöndíjat kapott (1962-1963) Göttingenbe, University of Oxford-ba és Jeruzsálembé. 1963-1966 tanul az Union Theological Seminary, New York és itt írta teológiai diplomáját *The Tendencies of the Synoptic Tradition* (1969), melyben azt vizsgálta, hogy vajon az evangéliumi hagyomány tartalmában is változott-e. Meghívták McMaster University (Hamilton, Ontario), ahol maradt 1966 -1984. 1968 -ban Kanadai ösztöndíjjal egy évet töltött Izraelben és a rabbinikus zsidóság iratait tanulmányozta. 1984-ben dékán Oxford egyetemen és Queen's College tagja, megfordult a Duke University 1990-ben. Vendég professzor Trinity College, Dublin, és University of Cambridge. Bölcsész és teológus professzor a Duke University, North Carolina, 1990-től. Nyugállományba vonult 2005. Művei Pállal és a palesztinai judaizmussal foglalkoznak és néha nehezen talált kiadót művei ellentmondásossága miatt. Véleménye szerint a keresztény hagyományt Pált is és a rabbinikus törvénykezést is félreértette. Jézus és a Judaizmus 1985-ben közzétett tanulmányában amellet érvelt, hogy Jézus Keresztelő János követője volt és Izrael helyreállításáról prófétált. Véleménye szerint a templom lerombolása lett a zsidóság számára a legnagyobb kihívás. Jézus nem érvelt és nem vetette el a zsidó jogot. **Művei:** *The Tendencies of the Synoptic Tradition* 1969 Cambridge University Press ISBN 0-521-07318-9. *Paul and Palestinian Judaism* SCM 1977. *Paul, the Law, and the Jewish People* Augsburg Fortress 1983. *Jesus and Judaism* SCM 1985. With Margaret Davies, *Studying the Synoptic Gospels* SCM 1989. *Jewish Law from Jesus to the Mishnah* SCM 1990. *Paul* Oxford 1991. *Judaism: Practice and Belief* SCM Press 1992. *The Historical Figure of Jesus* Penguin 1993. *A Very Short Introduction* Oxford 2001.

Sanders, James 1927. Memphis USA, TN - Vanderbilt Egyetem BA 1948. Hebrew Union Coll PhD 1955. Tanított Colgate Rochester Div. School 1954-65. Ószövetségi szövegmagyarázat. Union. Theol. Sem. 1965-77. Columbia Egyetem 1966-77. JBL kiadója 1970-76. Yale Egyetem 1972. Intertestamentális tanulmányokkal foglalkozik. NRSV Biblia fordítás szövegével foglalkozik 1981-től. Union Theological Seminary in New York, NY-ban tűnik fel. És a régi bibliai kéziratokat tanulmányozza a Claremont, CA. While at CST központban. Az intertestamentális kor szakértője. Amerikai ószövetség kutató és Héber Biblia szakértő, a Holttengeri tekercsek egyik kiadója. Elsőnek fordította le a Zsoltárok tekercsét, mely eddig ismeretlen zsoltárokat is tartalmazott. 1999-ben nyugdíjba vonult, de még így is rendszeresen tart előadásokat Szakterülete a héber Biblia, Újszövetség, szentia nyelvek szövegek és feliratok, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *From Sacred Story to Sacred Text*. Fortress, 1987. *Near Eastern Archeology in the Twentieth Century: Essays in Honor of Nelson Glueck*. Doubleday 1970. *Canon and Community: A Guide to Canonical Criticism*. Fortress, 1984. *Torah and Canon*. Fortress, 1972. *The Dead Sea Psalms Scrolls*. Cornell, 1967.

Sanderson, Judith E., 1944 Camden USA NJ - Covenant Theol. Sem. MA teológiából 1972-ben. Inst. of Holy Land MA héberből 1972. Notre Dame Egyetem MA, PhD Héberből és Judaika tanulmányokból 1985. Tanított Wheaton Coll. 1968-69. New Coll. For Advanced Christian Stud. 1984. Princeton Theol. Sem. 1985-91. Az Ószövetség zsoltárainak a szöveg revíziójával foglalkozik a *New American Bible*-ben 1991-től. Szakterülete a héber Biblia. **Művei:** *Discoveries in the Judean Desert* 9 kötet. Clarendon, 1992. "Amos", "Micah", "Nahum", "Habakkuk", "Zephaniah" in the *Women's Bible Comm*. Westminster/John Knox, 1992.

Sänger Dieter

Sarason, Richard 1948 Detroit, USA, MI – Brandeis Egyetem 1969, Hebrew Union Coll MAHL 1974. Brown Egyetem PhD 1977. Tanított Brown Egyetem 1976-79. Professzor a Hebrew Union Coll 1979-től. Szerkeszti RSRev 1979-88. Kiadja a HUCA sorozatnak 1984-től. Szakterülete az apokrifok és a post-biblikus tanulmányok. **Művei:** “The Interpretation of Jeremiah 31,31-34 in Judaism” in *When Jews and Christians Meet* SUNY 1988. “The Significance of the Land of Israel in the Mishnah” in *The land of Israel: Jewish Perspectives*. Notre Dame, 1986.

Šarić Ivan ev. 1871 Travnikban- 1960 Madrid. Bosznia - Érsek, író, fordító, biblikus. A gimnáziumi éveket Travnikban végezte, majd a teológiát Trávníkban kezdte és Szarajevóban folytatta. 1894-ban pappá szentelték. Hitoktató Szarajevóban. 1896-ban a szarajevói székesegyház kanonokja lett, 1898-ban pedig Zágrábban teológiai doktorátust szerzett. 1908-ban segédpüspök és 1922-ben érseki kinevezést kapott. 1931-ben Róma grófja, a Szentszék pápai aszisztense. A nemzeti kisebbségek és saját érseksége területén megszervezte a Katolička Akcija (Katolikus Alció) gondolatát. Számtalan folyóirat, ujság szerkesztője vagy megindítója volt: Vrhbosna, Nedjelja, Križ, Katolički tjednik, Katolički svijet, Narod, Vrtić (Vrhbosna, Vasárnap, Kereszt, Katolikus hetilap, Katolikus világ, Nép, Kert, Ovoda...) 1945 áprilisában el kell hagynia Szarajevót. Ausztriába, majd Svájcba ment az üldöztetések elől. 1948-tól Madridba kerül, ahol haláláig maradt. Földi maradványait 1997-ben hozták haza Madridból. Munkásságának koronája mindenek felett a teljes Szentírás lefordítása és kiadása horvát nyelven, mely öt kiadást ért meg. **Művei:** *Prijevod i izdanja Svetoga Pisma: (Szentírás fordítása és kiadásai: Szarajevo 1941-42, Sarajevsko izdanje Svetoga pisma: Iz izvornoga teksta preveo i bilješke priredio dr. Ivan Evandelist Šarić, (Újszövetség) Szarajevo 1942; Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta, (Ó és újszövetségi Szentírás, harmadik, átdolgozott kiadás, horvát nyelvre eredeti görögből és héberből fordítva) Madrid. Osvit, 1960.*

Sarna, Nahum M., 1923. London, Anglia – Tanult London Egyetem MA 1946. Derospie Coll. PHD 1955. Tanított London Egyetem 1946-49. Jewish Tehol. Sem. 1957-65. Brandeis Egyetem 1965-85. 1985-től nyugdíjas. Szakterülete a héber Biblia. **Művei:** *Commentary to Exodus* Jewish Pub. Soc. 1991. *Commentry to Genesis* Jewish Publ. Soc. 1989. *Exploring Exodus*. Schocken, 1986. *The Writings (Kethubim)* Jewish Publ. Soc 1982.

Sasboldus, Adam, 1516 Delft – 1553 Löwen. Belgium - Egzegéta. Löwenben tanult, majd hét éven keresztül teológia-professzor volt. Neves egzegétaként ismerték a hitviták idején. **Művei:** *Opus Homiliarum*. Löwen 1556; *In Isaiam Comenntaria*. Löwen 1556; *Opera Omnia*. Köln 1566.

Sass Béla, 1865 Albis – 1928 Debrecen, Magyarország - A gimnáziumot és a teológiát Debrecenben végezte, 1885–1886-ban tanársegéd volt, 1887-től Berlinben, majd a budapesti egyetemen tanult. 1890-től a debreceni ÓSz-i tanszéken tanított, 1914-ben egyetemi tanár lett. 1898-tól a konvent tagja, 1901-ben aljegyző, 1909-ben tanácsbíró lett. **Művei:** *A hitfogalom Pál négy nagy tan- és vitalevelében*. Debrecen 1886–1887; *Jób könyve egy pár isagogikai szempontból*. Debrecen 1891; *Jób könyve*, fordítás. Debrecen 1894; *Néhány szó a zsoltárokról*. Debrecen 1896.

Sass Benjamin 1949? Izrael/Németország - Héber Egyetemen szerzett BA 1972, MA 1982, Tel Aviv egyetemen PhD 1985. A héber ábécé fejlődéséről írta. Dolgozik Collège de France 2003-tól. A babiloni feliratok arám kifejezéseit kutatta Berlin Múzeumban. Kr.e 6. századi arám paleográfia, és kultúra szakértője, ő készítette el a névtárat is a kor városairól. **Művei:**

The Genesis of the Alphabet and its Development in the Second Millennium B.C. (Ägypten und Altes Testament 13). Wiesbaden. 1988. *Studia Alphabetica: On the Origin and Early History of the Northwest Semitic, South Semitic and Greek Alphabets* (Orbis Biblicus et Orientalis 102), Fribourg and Göttingen. 1991. *Studies in the Iconography of Northwest Semitic Inscribed Seals* (Orbis Biblicus et Orientalis 125), Fribourg and Göttingen. 1993. *Corpus of West Semitic Stamp Seals*. Jerusalem 1997.

Sasson, Jack M. 1941 Aleppo, Szíria – Tanulmányait Brandeis University szeptemberi Ph.D., Mediterrán tanulmányokból 1966-ban. Jórészt Assziriológiával és a Héber Bibliával foglalkozik, másrészt Iszlám tanulmányokkal. Brooklyn College: B.A., Történelemből 1962-ben. Ezt követően kezdett tanítani 2002-2005 Vanderbiltn Egyetemen a zsidó tanulmányok programját irányítja. 1999-től nyilvános rendes tanára a judaikának és a bibliai tanulmányoknak, majd a klasszika filológiai tanulmányok tanszékét is vezeti. 1991-től North Carolina Egyetemen tanít. 1988-93- között a vallástudományi tanszék vezetője, kinevezett professzor. 1983-88 - Duke Egyetemen tanít. Számos tudományos kitüntetést kapott. Vendég professzor 2000 Kínában, Hong Kong Egyetemen. 1997-8 Brigham Young University; Ben Gurion University, Beersheva. 1997 vendég kutató École Pratique des hautes Études. 1996-7 American Oriental Society elnöke. 1988-ban SBL elnöke stb. Szakterülete a bibliai irodalom, qumrán kutatás Bírák könyve, Bölcsességi irodalom és Izrael vallástörténete. **Művei:** *Civilizations of the Ancient Near East*. 4 volumes. New York: Scribners. *The Ancient Near East: an Encyclopedia for Students*. 4 Volumes (Ronald Wallenfels, ed.; New York 1995).

Saunders, Ernest W. 1915 Boston USA, MA - Boston Egyetemen tanult BS 1938. Duke Egyetemen PhD 1943. Tanított Morningside Coll 1946-50. Garret-Evang. Theol. Sem. 1950-78. Achor Bible kéziratával foglalkozik 1978-tól. Szerkeszti JBL 1983-88. Szakterülete az archeológia, Ószövetség és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *Sarching the Scriptures*. Scholars, 1982. *John Celebrates the Gospels*. Prentice-Hall, 1967.

Sauser Ekkart 1933, Innsbruck. Ausztria - Egyetemi docensként ad elő a Innsbuck teológiai fakultásán. 1967- 2001 Ókeresztény egyháztörténet Patrológia és a keresztény archeológia professzora Trierben.

Save-Sonderbergh, Torgny 1914 Lund, Svédország - Uppsala Egyetem PhD egyiptológiából 1942. Tanított Uppsala Egyetem 1942-50 1950-80 egyiptológiát. Ásatások szakértője Abu Ghalib egyiptomi 1936-37 Téba sírfeltárás projekt résztvevője Egyiptomban 1956. Résztves Nubia expedícióban Szudánban 1961-64. Szakterülete az archeológia, egyiptológia, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *The Pagan elements in Early Christianity and Gnosticism* in. *Bibl. Copte de Nag hammadi*. Barc, 1981. *“Gnostic and Canonical Gospel Traditions”* *NumenSup* 1967. *Four Eighteenth Dynasty Tombs* 1957. *Studies in the Coptic manichean Psalmbook* 1949. *Egypten un Nubien* 1942.

Savonarola, Hieronymus OP, (Girolamo), 1452 Ferrara – 1498 Firenze, Itália - Rendi reformátor és bűnbánati prédikátor. Orvostudományokat tanult és magiszteri fokozatot szerzett. 1476-ban belépett a domonkos rendbe, 1477-ben diakónus lett, retorikai képzést kapott Ferrarában. 1484-ben magánlátomásai voltak, apokaliptikus prédikációkat tartott. Bolognában lett magiszter, majd egy évi tanítás után prédikálni kezdett Modena, Piacenza, Brescia és Genova városaiban. 1490-ben Firenzében, a San Marco kolostorban tanított logikát és bibliamagyarázatot. 1491-ben priornak választották, igyekezett megszigorítani a kolostori életet és visszaállítani a szigorú szabályokat. Arra törekedett, hogy a szegénység ideáját vegyék komolyan, hogy a domonkosok a keresztény megújulás vezetői lehessenek Itáliában.

VIII. Károly francia király hadjárata következtében a Medici család helyett ~ lett a politikai vezető Firenzében, és demokratikus keresztény vezetést szeretett volna létrehozni. 1494-ben az Isten által bevezetendő új világrendről beszélt, VIII. Károlyra támaszkodva, akin keresztül Isten gyógyítását várta a „babiloni bujaságból”, amelyben főleg Róma járt élen. VI. Sándor pápa eretnokséggel és hamis próféciával vádolta meg, majd 1495-ben a franciák elűzése után ~nak megtiltotta a prédikálást. Ezt ~ nem tartotta be, leghatásosabb prédikációit összegyűjtötte és kiadta *Compendium revelationum* címen. Igyekezett a firenzei tanácsot továbbra is kezében tartani, az erkölcsiséget őrizve támadásokat intézett Róma erkölcstelensége ellen. 1497-ben Károly és Róma fegyverszünetet kötött, ~t eretnokség és hűtlenség miatt kiközösítették. 1498-ban felújította prédikációs tevékenységét, de a Róma által befolyásolt firenzeiek ellenálltak, VI. Sándor elfogatta, elítélték és eretnekként nyilvánosan elégették. 1558-ban az ítéletet megsemmisítették, írásaival szemben az eretnokség vádját megszüntették. **Művei:** összes művei 20 kötetes kiadása: Róma 1955-től; *Il salmo miserere*. Milano 1901; RICCI, P. G. (szerk.), *Prediche sopra l'Esodo*. Roma 1955; *Prediche sopra Ezechiele*. 2 kötet. Roma 1955; *Prediche devotissime et piene de divini mysterii del venerando et sacro theologo Frate H. S. da Ferrara. Defensione del predetto contra il calumniatori*. Firenze 1513; *Compendium totius logices*. Firenze 1516; *Prediche de Fra Hieronymo per quadragesima*. Firenze 1519; *Prediche de Fra Hieronymo sopra l'exodo*. Firenze 1520; *Prediche de Fra Hieronymo sopra Amos Propheta*. Firenze 1528; *Prediche nuovamente venute i luce ... sopra il Salmo Quam bonus Israel Deus / predicate in Firenze ...* Firenze 1493; *Prediche sopra l'Exodo*. Firenze 1540; *Prediche sopra aliquanti Salmi*. Firenze 1544; *Prediche sopra Job*. Firenze 1545; *Trattato del reggimento degli stati*. Firenze 1848; Újabb kiadása: Firenze 1973.

Scaerd, David 1936. Brooklyn USA NY.– Tanult Concordia Sem Mdiv 1960. ThD 1963. Tanított Concordia Theol. Sem. 1966-től. Illionis Egyetem 1966-76 Concordia Seminarium 1974-től. Szerkeszti Concordia theol. Quart. Kiadja a Christian Today 1980-től. Szakterülete az Újszövetség **Művei:** “A Response to Genre Chriticism-Sensus Litteralis” in *Hermenutics and Inerrancy*, Zondervan 1984. *Hames the Apostles of Faith*. Concordia, 1984.

Schaberg, Jane D., 1938. St. Louis USA, MO – Manhattanville Coll. BA 1960. Columbia Egyetem 1970. Union Theol. Sem. PhD 1980. Tanított Detroit Mercy Egyetem 1977-től. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** *The Illegitimacy of Jesus: A Feminist Theological Interpretation of the New Testament Infancy Narratives*. Harper and Row, 1987. *Crossroad* 1990. *The Father, the Son, and the Holy Spirit: The Triadic Pharase in Matthew 18,19*. Scholars, 1982.

Schade, Herbert JS 1920 Gleiwitz/Schlesien -1988 München, Németország – Művészettörténész, aki maga is művész családból származott és művészi adottságokkal rendelkezett. 1941-be n katonai szolgálat után kezdett teológiát tanulni Münchenben, ahol pappá szentelték, mint jezsuita rend tagját. Majd a rend parancsára művészettörténetet kezdett tanulni Münchenben Hans Jantzen, Hans Sedlmayr és Ernst Buschor-nál. 1954-ben szerzett diplomát és a karoling Képes Bibliákkal kezdett el foglalkozni, melyek a Falakon kívüli Szt. Pál apátságából származtak Rómából. Irdalmilag is igen tevékeny volt és együtt működött a "Stimmen der Zeit" szerkesztőségével, ahol a művészet történet rovatot szerkesztette, de kortárs művészeti kérdések is izgatták és a szimbolikus gondolkodással kezdett el foglalkozni, katalógusokat állított össze kortárs festőknek. , Emil Scheibe München-i festővel kölcsönösen tisztelték egymást, de előadásai is igen megmozgatta a művelt és művész világot, főleg mert a régi és az új művészeti elképzeléseket vetette össze és mindig a „kép” koncepció ált az érdeklődése középpontjában ebből a teóriából adódott a középkori kép-teória

kifejlesztése. Érdeklődésének középpontjában az isten-képek álltak, melyről szóló könyvét Victor H. Elbern 1998-ban "Lamm Gott und Zeichen des Widders - Zur kosmologisch-psychologischen Hermeneutik der Ikonographie des Lammes Gottes." – Ebben a régi szemléletet aktualizálta. Különösen érdekes volt a "Das Paradies und die Imago Dei" (1966), "Gestaltloses Christentum?" (1971), "Der Himmlische Mensch" (1980) könyvei. A tiszteletére készített kiadvány "Zur beseelten Säule als Ursprung des Gottesbildes." Már csak halála után jelent meg 1991-ben. Érdekelték a Démonok, és a szörnyek bemutatása is, valamint a gonosz középkori bemutatása. (1962), Foglalkozott a modern festészet vallási gondolkodásával. Kevelaer 1960, St. Michael München 1977. 1956-1961 előadott Innsbruck-i egyetem teológiai fakultásán a keresztény művészetről, ma utóda Ekkart Sauser. 1975-től Münchenben él és a keresztény művészeti előadásokat tar a Jeruzsálta főiskolán, még betegen is elragadó előadásokat tartott. **Művei:** Zu den frühen Darstellungen der Hochzeit von Kana, in: H. Harsch und G. Voss, Versuche mehrdimensionaler Schriftauslegung. Bericht über ein Gespräch, Stuttgart und München 1972, 104-123; Deutungsdenken und technisches Sehen, in StdZ 194 (1976) 545-560; Der "Traum Adams" - das "Große Geheimnis" (Eph. 5, 32) von Liebe und Tod und die Erkenntnis des Guten und Bösen in der mittelalterlichen Kunst... in: Die Mächte des Guten und Bösen. Vorstellungen im XII. und XIII. Jahrhundert über ihr Wirken in der Heilsgeschichte, Berlin-New-York 1977 (Miscellanea Mediaevalia, 11), 453-488; Der Passionsaltar von Karl Caspar, Würzburg 1979, Das Heilige und die moderne Malerei, Würzburg 1953, Studien zur karolingischen Bilderbibel aus St. Paul vor den Mauern in Rom, in: Wallraf-Richartz-Jahrbuch: Westdeutsches Jahrbuch für Kunstgeschichte, 21 (1959) 9-48.

Schaeder, Erich, 1861 Zellenfeld – 1936 Schirgiswalde, Németország - Tanulmányait Prágában és Würzburgban végezte. 1881–1886 között Berlinben, 1887–1889 között Greifswaldban tanult. 1894-ben magántanár lett Greifswaldban, majd 1895-ben professzor Königsbergben és Göttingenben; 1899-től teológiát tanított Kielben és 1918-tól Breslauban egészen nyugdíjazásáig. **Művei:** *Die Sündlosigkeit Jesu*. Berlin 1921; *Öffentliches Leben und Glaube*. Berlin 1922; *Das Geistproblem der Theologie*. Berlin 1924; *Der Pfarrer und die gegenwärtige Lage der Theologie*. Berlin 1928; *Gedächtnisrede auf Hermann Cremer*. Berlin 1929; *Der Gott des Wortes und die Mission*. Berlin 1929; *Das Wort Gottes*. Berlin 1930; *Glaubenslehre für Gebildete*. Berlin 1933.

Schaefer, Bernard, 1841 – 1926. Németország - Egzegéta. 1864-ben pappá szentelték, 1889-től a mainzi papi szemináriumban tanított egzegéizist, homiletikát és liturgikát. **Művei:** *Die Evv kritik*. Freiburg 1908, *Homilien über die Parabeln des Herrn*. Freiburg 1905; *Wunder Jesu*. Freiburg 1918; Készített egy ÚSz-fordítást is: *NT unseres Herrn Jesus Christus*. Steyl 1929.

Schäfer, Bernhard OSB, 1841 Stetten – 1926 Beuron, Ausztria – Teológiai filozófiai és tanulmányai után 1866-ban, pappá szentelték. Akadémiai tanulmányait befejezte 1876-ban, ÓSz-i egzegéizissel foglalkozott a münsteri egyetem teológiai fakultásán. 1893-tól Bécsben tanított, 1902-től konzultor a pápai biblikus bizottságban. Biblikus művei mellett liturgikus műveket és imakönyvet is megjelentetett. **Művei:** *Neue Untersuchungen über das Buch Kohelet*. Freiburg 1870; *Das Hohelied*. Münster 1876; *Die religiösen Altertümer der Bibel*. Münster 1878, ²1891; *Liturgische Studien. Beiträge zur Erklärung des Breviers und Missale*. 4 kötet. Regensburg 1912–1915.

Scharbert, Josef, 1919 Grosse, - 1998 München, Németország - Teológiát ezen belül is a keleti témák már kiszemináirumban is érdkelték Olmüzben tanult a papi szeminarimban majd Weidenau-ban. A 2. világháborúban mint kórházi kiségitő vett részt (1939), majd folytatta tanulmányait. 1943-ban visszatérve Oroszországból. 1945-ben rövid ideig orosz fogságba esett, de sikerült megmenekülnia Passau-ban folytatta tanulmányait. 1947-ben diákónus 1948-ban pap. , majd káplánként szolgál Schönbergben a Bayrische Wald (1948-1949) 1951-ben szabadságot kapott hogy orientalisztikai tanulmányokat folytasson az ószövetségi bencés tanárnál Simon Konrad-nál Landersdorfer-ban, majd Friedrich Nötscher tanította Bonn-ban (Témája Schmerz im Alten Testament). 1953-ban doktorált, és lehetőséget kapott tovább tanulni Rómában a Biblikus Intézetben, ahol Licenciát szerzett 1954-ben. Bonnban habilitált és Tübingenben tanított hébert 1955/56-ban majd magántanár lett 1957-ben Bonn-ban. Erfutba szóló meghívását politikai okok miatt nem tudta elfogadni, ezért Königsteinben tanított, majd Freisingben 1958 Ószövetségi tanszék vezetését vette át, és 1964-1967 az Intézet rektora lett. 1967-ben Münchenben tnatott az egyetemen, 1968-tól az Ószövetségi tanszéket vezette. 1979 Pápai prelátsi kütüntetést kapott és 1984-ben ment nyugdíjba, de tovább publikált. Szakterülete a próféták és a pentateuchus volt. Nagy szerepe volt az újabb német bibliafordítás elkészítésében (Einheitsübersetzung). Ószövetségi bevezetőjét széles körben ismerték meg. **Művei:** Der Schmerz im Alten Testament, [=BBB; 8], 1955; Einführung in die Heilige Schrift, 1959 (²1961; ³1965; port. 1960); Monographien zu den Großen Propheten. In: BZ 7 (1963) 275-281; Israelitische Geschichtsschreibung im Buch Genesis. In: BiKi 17 (1962) 66-69; Heilsmittler im Alten Testament und im Alten Orient, [=QD; 23/24], 1964; Das Buch Rut. In: Die Echter-Bibel Altes Testament I, ⁴1965, 715-727; Die Propheten Israels bis 700 v. Chr., [=Die Propheten; 1], 1965 (span. 1969); Das Entstehen der prophetischen Bücher. In: Bibel und zeitgemäßer Glaube Bd. I, hrsg. von K. Schubert, 1965, 191-237; Sachbuch zum Alten Testament, 1981; La Bibbia: storia - autori - messaggio, [=Capire la Bibbia; 1], ⁴1983; Fr. Nötscher, Altorientalischer und alttestamentlicher Auferstehungsglauben, Ndr. 1970 (³1983).

Schechter, Solomon, más néven: **Shneur, Zalman**, 1847 vagy 1850 Focşani– 1915 New York. Románia/USA - Rabbi, zsidó teológus és judaista. Lembergben végzett Talmud-tanulmányokat, majd 1875–1879 között Bécsben a zsidó teológián és az egyetemen tanult. Bécsben avatták rabbivá, tanulmányait Berlinben fejezte be. A berlini egyetemen tanult történetkritikát. 1882-ben meghívást kapott Londonba, a rabbinikus tanulmányok elismert tanítója lett, 1890-ben lektor, 1892-ben docens Cambridge-ben. 1899-től a londoni University College héber professzora. 1896-ban megtalálta Ben Sira addig csak görögül ismert héber szövegét a kairói zsinagóga genizájában, mintegy 100 000 más szövegtöredékkal együtt, melyek az 1–13. sz.-ból származtak. Sikeres expedícióját, amelyen megtalálták a Sirák-fia könyve héber szövegét, Charles Taylor fizette, emiatt hívták a gyűjteményt Taylor-Schechter szövegeknek. Ezek alapján 60%-ban rekonstruálták Jézus, Sirák fia eredeti szövegét. 1902-ben a Midras ha-Gadol került elő, és szintén a genizában találtak sok 7–11. sz.-ból származó dokumentumokt, köztük rabbi Saadja ben Josef (882–942) írását. 1910-ben a *Fragments of a Zadokite work* (A szádokiták írásai) című szöveget publikálta, amely ma mint a Damaszkuszi irat ismert, ezt később az esszénusok Qumránban felfedezett egyik szabályzatával azonosítottak. 1902-ben átvette a Jewish Theological Seminary of America irányítását New York-ban, amelyet az amerikai zsidók intellektuális centrumává tett. Számos publikációt tett közzé az általa alapított *Jewish Quarterly Review*-ban és *Studies in Judaism* c. kötetében. Szimpatizálni kezdett a chászidizmussal és a zsidó misztikával, az USA-ban a konzervatív zsidók lelki vezetője lett. Számos ilyen közösséget alapított és 1913-ban ezek szövetségét is létrehozta a United Synagogue of Americában. Szerette volna megalapítani a „katolikosz

Izrael” (egyetemes Izrael), vagyis a mindenki által elfogadott zsidó hitszabályokon alapuló közösséget. Közel állt a cionistákhoz és 1913-ban részt vett a Bécsben tartott kongresszusukon. **Művei:** *Aboth de Rabbi Nathan*. Wien 1887, újabb kiadás: Hildesheim 1979; *Studies in Judaism*. First Series. Philadelphia 1896; *A fragment of the original text of Ecclesiasticus*, in: *Expositor* 4, Philadelphia 1896, 1–5; *Talmudic fragments in the Bodleian library*. Cambridge 1896, újabb kiadás: Jerusalem 1971; *The Wisdom of Ben Sira* (társkiadó: TAYLOR, Ch.), Cambridge 1896, újabb kiadás: Amsterdam 1979; *The oldest collection of Bible difficulties by a Jew*, in: *JQR* 13, 1901, 345–374; *Midrash Haggadol on Genesis*. Cambridge 1902; *Saadyana*, Cambridge 1903; *Die Chassidim. Eine Studie über jüdische Mystik*. Berlin 1904; *Talmud*, in: *Dictionary of the Bible* V. New York 1904, 57–66; *Studies in Judaism*. Second Series. Philadelphia 1908; *Some Aspects of Rabbinic Theology*. New York 1909, újabb kiadás: uo. 1961; *Documents of Jewish sectaries. From Hebrew manuscripts in the Cairo Genizah collection now in the possession of the University library Cambridge*. I. *Fragments of a Zadokide work*, II. *Fragments of the book of the commandments by Anan*. Cambridge 1910; *Seminary addresses and other papers*. Cincinnati 1915, újabb kiadás: Westmead 1969; *Studies in Judaism*. Philadelphia 1911–1924.

Schegg, Peter Johann, 1815 Kaufbeuren – 1885 München, Németország - 1838-ban pappá szentelték, 1847-től Freisingben, 1868-tól Würzburgban, 1872-től Münchenben tanított. Jórészt filológiai egzegéziseket írt. **Művei:** *Kommentare die Pss.* 2 kötet. München 1845–1947; *Is*. München 1850; *Kleine Propheten*. Würzburg 1861–1865; *Mk.* 2 kötet. München 1870; *Johannes*. 2 kötet. München 1878–1880.

Scheiber Sándor, 1913 Budapest – 1985 Budapest, Magyarország - Rabbi, nyelvész, judaisztikai szakértő. Az 1930-as években rendkívüli tudományos felkészültséget szerzett, magyar nyelv és irodalomból országos tanulmányi versenyen első díjat nyert, párhuzamosan tanult a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarán és a Rabbiképző Intézetben. 1938-ban rabbivá avatták, és sémi nyelvészetből doktorált. Heller Bernát gyakorolta rá a legnagyobb hatást, a folklór kutatásban pedig Lów Immanuelt követte. Ezután 1938–1940 között Angliában élt, Oxford és Cambridge könyvtáraiban a középkori héber kéziratokat tanulmányozta. Külföldön érte a világháború kitörése, alig tudott hazajönni. 1941-ben Dunaföldvár főrabija lett. Ekkor már nemzetközi hírű tudós. Többször és csodaszerűen megmenekült a deportálástól. 1944-ben elveszítette édesapját, és Budapesten, a Vadász utcai üvegház pincéjében, a karjai közt lőtték agyon édesanyját. Talán ezért nem hagyta el Magyarországot. Jó barátságban volt Bálint Sándorral, akit politikai elnyomása idején is meglátogatott. 1950-ben a budapesti rabbiképző rektora és újjépítője, egyidejűleg Leningrádban is tanított. Kutatási területe volt a Biblia és a folklór, illetve a középkori zsidó-keresztény vitairodalom. Számos helytörténeti munkát is írt. Számos tudományos kitérőt kapott. Az Országos Rabbiképző Intézet igazgató professzora, a debreceni Református Teológiai Akadémia díszdoktora, a szegedi József Attila Tudományegyetem címzetes egyetemi tanára, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem címzetes egyetemi tanára, Kaplun-díjas, a Hebrew Union College, Cincinnati díszdoktora, a Baltimore Hebrew College díszdoktora, a Jewish Theological Seminary, New York díszdoktora, az American Academy for Jewish Research, Boston rendes tagja, a Hebrew University, Jerusalem címzetes egyetemi tanára volt. Számos területen alkotott nagyot, a hebraisztika, judaisztika, orientalisztika, nyelvészet, klasszika-filológia, textológia, irodalomtörténet, irodalomtudomány, bibliográfia, néprajz, tárgytörténet, könyvtörténet, illuminált kézirat-történet, művészettörténet, ikonográfia, történelem, művelődéstörténet, epigráfia és régészet tudományának világhírű művelője, a magyar zsidó kultúra „mindenese”. Kb. 1700 publikáció, köztük 44 könyv írója, tudomány-, kultúra és társadalomszervező volt. **Művei:** *József Attila istenes verseinek tárgy- és*

képzettörténeti háttére. Bp. 1946; *Mikszáth Kálmán és a keleti folklór.* Bp, 1949; *Vajda János levelei Milkó Izidorhoz* (társszerkesztő: Zsoldos Jenő). Bp, 1958; *Magyarországi zsidó feliratok a III. századtól 1686-ig.* Bp 1960; *A soproni középkori zsinagóga.* Sopron, 1963; *Héber kódexmaradványok magyarországi kőestáblákban. A középkori magyar zsidóság könyvkultúrája.* Bp 1969; *Ó, mért oly későn* (társszerkesztő: Zsoldos Jenő). Bp. 1972; *Folklór és tárgytörténet,* 3 kötet. Bp. 1974–1984; *Geniza studies.* Hildesheim – New York 1981; *Jewish inscriptions in Hungary.* Bp. – Leiden 1983; *...és beszéld el fiadnak... Zsidó hagyományok Magyarországon.* Bp. 1984, 1985; posztumusz: *A budapesti Zsidó Múzeum* (társszerkesztő: Benoschofsky Ilona). Bp. 1988, angolul: 1996; *Magyar zsidó hírlapok és folyóiratok bibliográfiája.* Bp. 1992, 1993; *Maimonidész. Zsidó filozófia. Zsidó és skolasztikus filozófusok a középkorban.* társszerző, Bp. 1995; *A feliratoktól a felvilágosodásig.* Bp. 1996; *Geniza Studies.* Hildesheim 1981, *Lőw Immanuel, Fauna und Mineralien.* Bp, 1969; *Goldziher Ignác naplója.* Leiden 1978; *Kaufmann Hagada.* Bp. 1957; *Majmuni kódex.* Bp. 1980; *Magyar–Zsidó oklevéltár.* Bp. 1959–1963; *Hitközségek monográfiája. Magyar zsidó feliratok.* Leiden 1983; *Héber kódexmaradványok magyarországi kőestáblákban.* Bp. 1969; *Folklór és tárgytörténet.* 2 kötet. Bp. 1974.

Schiffmann, Lawrence H., 1948 New York USA Mny. – Tanult Brandeis Egyetem MA 1970, PhD 1974. Tanított New York Egyetem 1972-től. Héber és judaika tudományokkal foglalkozik. Ásatások szakértője Del Dor, Ben Gurion Egyetem szervezésében 1980-81 között. Héber Egyetem Jeruzsálem 1989-90 között. Duke Egyetem 1992. Holt-tengeri tekercsek kutatásában vesz részt 1992-ben. **Művei:** Hebrew and Aramaic Magical Texts from the Cairo Genizah 1992. From Text to Tradition 1991. Archeology and History in the the Dead Sea Scrolls 1990. Sectarian Law in the Dead Sea Scrolls 1983. The Escathological Community of the Dead Sea Scrolls SBL mons. Ser. 37 (1989).

Schillebeeckx Edward Cornelis Florentius Alfonsus 1914 Antwerpen, Belgium - Dominikánus teológus. Jezsuitáknál tanult Turnhout, 1934-ben lépett a dominikánus rendbe. Teológiát és filozófiát Louvain-ben tanult és 1941-ben szentelték pappá. 1943-ban Louvain – ben Aq. Tamás filozófiáját és a tomizmus tanulmányozza. 1945-1947 a dominikánus központban Le Saulchoir Paris mellett, Marie-Dominique Chenu és Yves Congar segítségével ismerte meg a modern teológiát, de tanult a Sorbonne-on is. 1952-ben védte meg tézisét „De sacramentele heilseconomie” címmel. Előbb Nijmegen-ben a katolikus egyetemen lett dogmatika professzor, és teológia történetet tanított 1958-ban. II. vatikáni zsinat befolyásos teológusa lett. 1965-ben alapítója a Consilium folyóiratnak Ratzinger, Chenu, Congar, Karl Rahner, és Hans Küng-el együtt. A 60-as években a dogmatikától az egzegézishez pártolt, összeütközött a tanító hivatallal a szolgálati papság és a kötelező celibátus kérdésében is. Nagy hatása volt a holland pasztorális zsinatra. 1968-70 között. Jézus könyve széles körben elterjedt és vitatták is a hittani kongregáció előtt azzal vádolva, hogy tagadja Jézus feltámadását és azt csak a hit tárgyának tartja. Ő volt az első teológus aki 1982-ben megkapta az Erasmus díjat. Nijmegenben élt és nyugalmazásáig a katolikus egyetemen tanított. **Művei:** De sacramentele heilseconomie (Antwerp 1952). Christus, sacrament van de Godsontmoeting (Bilthoven 1959). Op zoek naar de levende God (Nimwegen 1959) . Openbaring en theologie (Bilthoven 1964) (Theologische Peilingen, 1) - tr. Revelation and theology (London 1979) . God en mens (Bilthoven 1965) (Theologische Peilingen, 2). Wereld en kerk (Bilthoven 1966) (Theologische Peilingen, 3). De zending van de kerk (Bilthoven 1968) (Theologische Peilingen, 4) . Jezus, het verhaal van een levende (Bloemendaal 1974) - tr. Jesus: an experiment in Christology (London 1979; New York 1981). Gerechtigheid en liefde, genade en bevrijding (Bloemendaal 1977) - tr. Christ: the Christian experience in the modern world (London 1980). Pleidooi voor mensen in de kerk. Christelijke identiteit en

ambten in de kerk (Baarn 1985) - tr. The Church with a human face: a new and expanded theology of ministry (New York 1985). Als politiek niet alles is... Jezus in de westerse cultuur (Baarn 1986) - tr. On Christian faith: the spiritual, ethical and political dimensions (New York 1984). Mensen als verhaal van God (Baarn 1989) - tr. Church. The human story of God (New York 1990). The Eucharist (2005/1948)

Schlatter, Adolf, 1852 Tübingen –1938 Tübingen, Németország - Evangélikus ÚSz-kutató és patológus. 1871–1873 között teológiát, 1874–1875-ben filozófiát tanult Baselben és Tübingenben. 1875-ben, lelkésszé avatása után St. Gallenben és környékén működött. 1880-ban a habilitáció után tanár lett, 1888-tól Bernben tanított. Greifswaldban az ÚSz tanszéken együtt dolgozott Hermann Cremer evangélikus bibliai teológussal. 1897-ben folyóiratot jelentettek meg közösen *Beiträge zur Förderung christlicher Theologie* címmel. 1893-tól Berlinben tanított, Adolf von Harnack kollégája lett. 1898-ban Tübingenben az ÚSz tanszékre került, számtalan publikációja jelent meg, a rabbinikus párhuzamokat kutatta. **Művei:** *Der Glaube im NT.* Leiden 1885, Stuttgart ⁶1982; *Erläuterungen zum NT.* 10 kötet. Stuttgart 1887–1910; *Einleitung in die Bibel.* Stuttgart 1889, ⁵1933; *Die Theologie des Neuen Testaments.* I. kötet: *Das Wort Jesu.* Stuttgart 1909 (újabb kiadás: *Die Geschichte des Christus.* Stuttgart 1920); *Luthers Deutung des Römerbriefes,* in: BFChTh 21, 7, (1917); *Die Gründe der christlichen Gewißheit.* Stuttgart 1917; *Der Evangelist Matthäus.* Stuttgart 1929, ⁷1982; *Die Geschichte der ersten Christenheit.* Gütersloh 1926, Stuttgart ⁶1983; *Der Evangelist Johannes, wie er spricht, denkt und glaubt. Ein Komm. zum vierten Evangelium.* Stuttgart 1930; *Das Evangelium des Lukas.* Stuttgart 1931, ³1975; *Der Brief des Jakobus.* Stuttgart 1932, ³1985; *Der Wandel nach dem Geist in der Unterweisung des Paulus,* in: 4. Jb. der Theol. Schule Bethel, 1933, 9–27; *Menschengemeinschaft – Gottesgemeinschaft,* in: *Tagungsbericht der 16. Freudenstädter Tagung.* Freudenstadt 1933; *Paulus, der Bote Jesu. Eine Deutung seiner Briefe an die Korinther.* Stuttgart 1934, ⁴1969; *Markus, der Evangelist für die Griechen.* Stuttgart 1935, ²1984; *Die Kirche der Griechen im Urteil des Paulus. Eine Auslegung seiner Briefe an Timotheus und Titus.* Stuttgart 1936, ³1983; *Gottes Gerechtigkeit. Ein Kommentar zum Römerbrief.* Stuttgart 1935, ⁵1975.

Schleiermacher, Friedrich Daniel Ernst, 1768 Breslau – 1834 Berlin, Németország - Evangélikus teológus, pedagógus és filozófus. 1783–1885 között Nieskyben tanult pedagógiát, 1785–1787 között Barbyban és 1787–1790 között Halléban teológiát. 1790–1793 között Berlinben házitanító volt, 1794–1796 között a szemináriumban tanított és kiegészítő prédikátor volt Landsbergben. 1796-ban prédikátor lett Berlinben, 1799-ben megjelent *Reden über die Religion* (Beszéd a vallásról) c. könyve, 1800–1804 között több hasonló témájú műve jelent meg, amelyekben a korabeli erkölcsi életet kritizálta. 1804-ben Halléban lett tanár, 1805-ben Platón fordításához kezdett, 1807-ben visszatért Berlinbe, 1809-ben lelkész lett. 1810-ben a berlini egyetem alapító társaságának tagja, az egyetem professzora és a teológiai fakultás dékánja, 1815-ben az egyetem rektora, 1817-től a porosz egyház szóvivője lett. 1821-ben megjelent a *Keresztény hit* c. könyve. 1828-ban Angliába, 1833-ban Svédó.-ba, Norvégiába és Dániába utazott. **Művei:** *Predigten,* 1. Sammlung. Berlin 1801, ³1816; *Grundlinien einer Kritik der bisherigen Sittenlehre.* Berlin 1803; *Plato, Werke, aus dem Griechischen übersetzt.* 2 rész 5 kötetben. Berlin 1804–1810, 3 rész 6 kötetben. Berlin ²1817–1828; *Über den sogenannten ersten Brief des Paulus an den Timotheus, ein kritisches Sendschreiben an Gafß.* Berlin 1807; *Das Leben Jesu* (SW I,6). Berlin 1864. Szelényi Ö.: *Schleiermacher vallásfilozófiája* Bp 1910. Szemere S.. *Schleiermacher individualiumusa* Bp, é.n. Tavaszy S.. *Schleiermacher Filozófiája* Bp 1918.

Schlier, Heinrich Otto Ludwig Albin, 1900 Neuburg – 1978 Bonn, Németország - Evangélikus, majd katolizált egzegéta. Tanulmányait Neuburgban, Landauban és Ingolstadtban végezte. 1919-ben az evangélikus teológián tanult Lipszében, majd Marburgban. Rudolf Bultmann is hallgatója, ez teológiai gondolkodására nagy hatással volt. 1926-ban vallástörténeti tanulmányt írt Antiókhiai Ignácról, Eisenach szemináriumában volt hallgató. 1927-ben avatták lelkésszé, 1928-ban és 1930-ban habilitált. 1930-tól tanár, 1934-ben Halléban tartott ÚSz-i előadásokat. Bultmannal, Jülicherrel és Hans von Sodenel együtt szerzője lett a *Neues Testament und Rassenfrage* (ÚSz és a rasszizmus) c. kötetnek, amely a hitvalló egyház alapműve lett. 1935-ben megválasztották Wuppertal-Elberfelder területi felügyelőjének, illetve a lelkész szemináriumában docens és tanár lett Marburgban, majd Halléban. 1936-ban a Gestapo arra kényszerítette, hogy bezárja a wuppertali egyházi iskolát, 1937–1945 között lelkész volt a hitvalló közösségben. Lutheránus szisztematikusként Berlinbe került, a szemináriumában tanított. 1945-ben a bonni teológiai fakultáson volt dékán. 1952–1953-ban áthidalhatatlanná vált a távolsága a protestáns hittől, ezért nyugdíjazták és a filozófiai fakultás professzora lett. 1953-ban római tartózkodása után áttért a katolikus egyházba. Rövid időre a Pápai Bibliikus Bizottság tagja és a német püspöki konferencia tanácsadója volt. Részt vett az „Einheitsübersetzung” ökumenikus biblia-fordításban, 1957-ben Karl Rahnerrel kiadta a *Quaestiones disputatae* sorozatot. Karl Barthtal ellentétben az ÚSz-i keresztelést nem kognitív, hanem kauzatív értelemben magyarázta és nem jelszerű, hanem mint az üdvösségre szükséges megtisztító eszközt szemlélte, vagyis ~ szerint a gyermekkeresztelés elvetése ellentmond a patrisztikus és a tridenti hagyományoknak. A nemzetiszocialista állam értelmezése tükröződik némileg a ÚSz-i államértelmezésről kialakított véleményén, vagyis a Róm 13, a Fil 3,20 és Jel 13 alapján a két különböző birodalom elképzelését vallotta, amely szerinte Pontius Pilatus „mi az igazság?” kérdésével függött össze. Egyre inkább eltért Bultmann tanításától, és kikristályosodott benne a katolikus gondolkodás, amely nemcsak az Efezusi levélben, hanem a szentségtani elképzeléseiben is tükröződött, de ezt a nézetét a 1Kor levélre alapozta, ahol a „kerügma az apostoli paradoszisz magja”. **Művei:** *Religionsgeschichtl. Unterss. z. den Ignatiusbriefen* (BZNW 8). Gießen 1929; *Christus u. die Kirche im Eph* (BHT 6). Tübingen 1930 1966; *Die kirchliche Verantwortung des Theologiestudenten* (Thex 36). München 1936 (1980); *Christus des Gesetzes Ende* (társszerző: BULTMANN, R.) (BEvTh 1). München 1940; *Jesus u. Pilatus. Nach dem Joh.* München 1941; *Der Brief an die Galater* (Meyer, KNT 7). Göttingen ¹⁽¹⁰⁾, 1949, ³⁽¹²⁾1962, 13. átdolgozott kiadás: 1965, Leipzig 1967, ⁵⁽¹⁴⁾1971, ⁶⁽¹⁵⁾1989; *Kurze Rechenschaft*, in: HARDT, K. (szerk.), *Bekenntnis z. kath. Kirche*. Würzburg 1955, 167–193 (= Geist, 270–289); *Die Zeit der Kirche. Exegetische Aufss. u. Vortr.* [= Zeit]. Freiburg – Basel – Wien 1956, ²1958, ³1962, ⁴1966, ⁵1972; *Der Brief an die Epheser. Ein Komm.* Düsseldorf 1957, ²1958. 3. átdolgozott kiadás: 1962, ⁴1971; *Aufss. z. biblischen Theol.* Leipzig 1968; *Über die Auferstehung Jesu Christi*. Einsiedeln 1968; *Die Anfänge des christologischen Credo*, in: Welte, B. (szerk.), *Zur Frühgesch. der Christologie. Ihre biblischen Anfänge u. die Lehrformel v. Nikaia* (QD 51) Freiburg – Basel – Wien 1970, 13–58; *Der Apostel u. seine Gemeinde. Ausl. des ersten Briefs an die Thess.* Freiburg – Basel – Wien 1972, ²1973; *Herkunft, Ankunft u. Wirkungen des Hl. Geistes im NT*, in: HEITMANN – HERIBERT – MÜHLEN (szerk.), *Erfahrung u. Theol. des Hl. Geistes*. Hamburg – München 1974, 118–130; *Das Ostergeheimnis* (Smlg. Kriterien 41). 1976, Einsiedeln ²1977; *Der Röm* (HTK 6). Freiburg – Basel – Wien 1977, ²1979, ³1987, Leipzig 1978; *Grundsetze. einer paulinischen Theol.* Freiburg – Basel – Wien 1978; KUBINA, V. – LEHMANN, K. (szerk.), RATZINGER, J. (előszó), *Der Geist u. die Kirche. Exegetische Aufss. u. Vortr.* Freiburg – Basel – Wien 1980.

Schmatovich János, 1942 Bezenye – Magyarország - 1966-ban pappá szentelték, 1971-ben a budapesti Hittudományi Akadémián teológiai doktori diplomát szerzett. 1976-ban a római

Pápai Biblikus Intézetben biblikus szaklicenciátust szerzett, 1981-ben egyetemi tanár lett a budapesti Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karán. **Művei:** *Az Ószövetség üzenete.* Pannonhalma 1997; *Bevezetés az Ószövetségbe.* Szeged 2001; *Glaubensbekenntnis über den Menschen. Dialogfähige Aspekte des konziliaren Menschenbildes.* In: *Zeugnis und Dialog. Die katholische Kirche in der neuzeitlichen Welt und das II. Vatikanische Konzil.* Würzburg 1996. 523–542; *A Lelket ki ne oltsátok.* In: *Jeromos-füzetek,* Bp. 1998. 5–21; *Das Zeichen des Brotes. Traditionsgeschichtliche Untersuchung zu Mk 6,30-44.* in: POLOK, B. – ZIAJA, Kr. (szerk.), *"Santificetur nomen tuum" (Mt 6,9).* Opole 2000. 257–274; *Die Kirche im Dienst der Versöhnung. Überlegungen zu 2 Kor 5,11-21 und Röm 5,10-11.* in: „Újat és régít”. Pannonhalma. 2001. 255–267; *A testvériség eszménye az ősegyházban.* in: *Mindent az Evangéliumért.* Körmend 2002. 163–183; *Jézus követésében - szegényen, nőtlenül, engedelmesen.* in: *Az Ige szolgálatában.* Bp. 2003. 211–226; *A Tizenkettő apostolsága.* Szeged. 2000.

Schmeller, Thomas K., 1956 München, Németország. – Teológiai diplomáját Münchenben szerezte 1985-ben. Tanított München Egyetemén 1982-89. Emory Egyetemen lektor 1989-91. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** „Soziologisch orientiert Exegese des Neuen Testaments. Bibel und Kirche 44 (1989) Brechungen: Urchristliche wander charismatiker in Prisma soziologisch orientierte Exegese SBS 136 (Kath. Bibelwerk, 1989.). Paulus und die „Diatriben“ Eine vergleichende Stilinterpretation NTA NF 19 Aschendorff, 1987.

Schmid, Konrad 1965 Zürich, Svájc - Teológiai tanulmányait Zürich-ben 1985-1990, Greifswald és München-ben végezte, 1990/1991 Lelkész Lufingen (ZH) lelkész avatás, 1991-1997 tudományos asszisztens, 1997-1999 tudományos asszisztens Zürich, 1999 Scheuchzer-díjat kitüntetés, 1999-2002 Ószövetségi teológia tanára Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg teológiai fakultásán, 2002-től Ószövetség korai zsidó történelem és vallástörténet tanára Zürich teológiai fakultásán, 2006-2007 teológiai centrum tagja Theological Inquiry (CTI), Princeton NJ. Kutatási területei Ószövetség különösen Pentateuchus, Izajás, Jób és teológia története Korai zsidó irodalom és perzsa görög és római kor. Tudományos társaságok tagja Schweizerische Gesellschaft für Orientalische Altertumswissenschaft (SGOA), Deutscher Palästina-Verein (DPV), Wissenschaftliche Gesellschaft für Theologie (WGTh), Society of Biblical Literature (SBL), Schweizerische Theologische Gesellschaft (SThG), Rudolf-Bultmann-Gesellschaft für Hermeneutische Theologie. **Művei:** Buchgestalten des Jeremiabuches. Untersuchungen zur Redaktions- und Rezeptionsgeschichte von Jer 30-33 im Kontext des Buches, WMANT 72, Neukirchen-Vluyn 1996. Erzväter und Exodus. Untersuchungen zur doppelten Begründung der Ursprünge Israels in den Geschichtsbüchern des Alten Testaments, WMANT 81, Neukirchen-Vluyn 1999. (R.G. Kratz és Th. Krüger-el) (Hrsg.), Schriftauslegung in der Schrift. FS O.H. Steck, BZAW 300, Berlin/New York 2000. (M. Oeming-el) Hiobs Weg. Stationen von Menschen im Leid, BThSt 45, Neukirchen-Vluyn 2001. (M. Fieger és P. Schwagmeier-el) (Hrsg.), Qumran - Die Schriftrollen vom Toten Meer. Vorträge des St. Galler Qumran-Symposiums vom 2./3. Juli 1999, NTOA 47, Fribourg/Göttingen 2001. (J.C. Gertz és M. Witte-el) (Hrsg.), Abschied vom Jahwisten. Die Komposition des Hexateuch in der jüngsten Diskussion, BZAW 315, Berlin/New York 2002. (I. Fischer és H.G.M. Williamson-el) (Hrsg.), Prophetie in Israel, ATM 11, Münster 2003. (M. Oeming-el) (Hrsg.) Der eine Gott und die Götter. Polytheismus und Monotheismus im antiken Israel, AthANT 82, Zürich 2003. (M. Oeming és M. Welker-el) (Hrsg.), Das Alte Testament und die Kultur der Moderne, ATM 8, Münster 2004. (M. Oeming és A. Schüle-vel) (Hrsg.), Theologie in Israel und in den Nachbarkulturen, ATM 9, Münster 2004. (Hg.) Prophetische Heils- und Herrschererwartungen, SBS 194, Stuttgart

2005. (T. Dozeman-al) (Hrsg.), A Farewell to the Yahwist? The Composition of the Pentateuch in Recent European Interpretation, SBL Symposium Series 34, Atlanta 2006. (M. Witte, D. Prechel, J. Gertz-el), Die deuteronomistischen Geschichtswerke. Redaktions- und Religionsgeschichtliche Perspektiven zur Deuteronomismuskussion in Tora und Vorderen Propheten, BZAW 365, Berlin/New York 2006. (T. Römer-el) (Hrsg.), Les dernières rédactions du Pentateuque, de l'Hexateuque et de l'Ennéateuque, BETHL 203, Leuven 2007.

Schmidt, Hans, 1877 Wolmirstedt - 1953 Halle, Németország - Evangélikus ószövetség professzor. Teológiai tanulmányai után 1904 -1907 tanulmányi felügyelő lett Naumburg lelkészkepzőjében. Itt kezdett el foglalkozni az Ószövetséggel. 1905-ben lehetőség nyílt arra, hogy a Naumburg-i kolostor korábbi szerzetesének lehetősége nyíljon arra, hogy megjelentesse első tanulmányát: „Zur rhythmischen Übersetzung hebräischer Poesie”. Ezt követően 1907-1914 Breslau-ban volt plébános. Ekkor habilitált 1909 az egyetemen ószövetségi szakán. Magántanárként tartott előadásokat és 1910/11 Gustav Dalman asszisztense lett, így került kapcsolatba a német Institut für Altertumswissenschaft des Heiligen Landes in Jerusalem. 1914 -ben lett Tübingenben professzor. Az első világháborúban hadifogságba esett Wakefield/ England. 1921-ben lett professzor Giessen-ben 1928-ban Halle-ba hívták meg, ahol nyugdíjba vonulásáig 1945-ig tanított. Hermann Gunkel tanítványának szokták nevezni a műfajkutatás területén. Komoly kutatásokat végzett az izraeli vallás körében is, megvizsgálva, hogy az egyes irodalmi formulák milyen vallási tartalmakhoz kötődnek. Sajátos vallástörténeti iskolát épített föl ezzel a módszerrel. Ugyanakkor megőrizve az ószövetségi íráskorabeli jelentését igyekezett azokat a keresztény egzisztencialista értelmezés számára is hozzáférhetővé tenni. **Művei:** Jona. Eine Untersuchung zur vergleichenden Religionsgeschichte, Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments, 9, Göttingen 1907; Unser Glaube und das Erdbeben von Messina, Göttingen 1909; Die Geschichtsschreibung im Alten Testament, Tübingen 1911; Die religiöse Lyrik im Alten Testament, Tübingen 1912; Die großen Propheten und ihre Zeit, Schriften des Alten Testaments für die Gegenwart erklärt II,2, Göttingen 1915, 1923²; Der Prophet Amos, Tübingen 1917; Die Psalmen, deutsch, im Rhythmus der Urschrift, 1917; zusammen mit Paul Kahle: Volkserzählungen aus Palästina, 2 Bände, Göttingen 1918/1930; Der Mythos vom wiederkehrenden König im Alten Testament, Gießen 1925, 1933²; Gott und das Leid im Alten Testament, Gießen 1926; Hiob, 1927; Die Thronfahrt Jahwes am Fest der Jahreswende im alten Israel, Tübingen 1927; Das Gebet der Angeklagten im Alten Testament, Gießen 1928; Die Erzählung von Paradies und Sündenfall, Tübingen 1931; Das Bodenrecht im Verfassungsentwurf des Esra. Sein Sinn, seine Entstehung, seine Geschichte, Halle 1932; Luther und das Buch der Psalmen. Ein Beitrag zur Frage der Wertung des Alten Testaments, Tübingen 1933; Der heilige Fels in Jerusalem, Tübingen 1933; Die Psalmen, Handbuch zum Alten Testament, Tübingen 1934;

Schmidt, Karl Ludvig, 1891 Frankfurt – 1950 Basel, Magyarország - Egzegéta. Berlinben az ÚSz tanára volt, Giessenben professzor, 1925-től Jénában, 1933-tól Bonnban tanított, majd áthelyezték Baselbe. A formatörténeti módszer megalapítója Dibeliusszal és Bultmannal. **Művei:** *Der Rahmen der Geschichte Jesu.* Basel 1919; *Die Stellung der Evv. In der allg. Literaturgeschichte.* Göttingen 1923; *Die Polis in Kirche und Welt.* Basel 1939; *Die Judenfrage im Lichte der Apostelgeschichten.* Basel 1944.

Schmidt, Werner H. 1935 Mülheim, Németország – Evangélikus teológiát tanult és teológiai doktorátust 1961-ben „Königtum Gottes in Ugarit und Israel“ munkájáért kapott Mainz-ban Tudományos asszisztens Rolof Dendtorff és Hans Walter Eolff mellett és tanulmányozza a papi teremtés történetét 1966-ban Mainzban docens 1966 majd Bécsbe hívták tanyitani 1969-

ben Kiel-ben tanított, 1978-ban Marburgban 1984-ben Bonn-ban és 2000-ben nyugdíjba vonult. Itt vezette az hermeneutikai Intézetet is. Legnagyobb hatású az ószövetségi bevezetője lett, mely öt kiadást ért meg (1995), az LŐszövetségi hitvilágról írt könyve 9 kiadást ért meg (2004). Számos biblia kommentárt írt és sokat foglalkozott a dokumentum elméletekkel, melyből a legtöbbször a Kivonulás könyve kommentárjában olvashatunk. Jeremiás próféta tanulmány igen jelentős. (1973). Ámosz könyve átdolgozásának történetével sokat foglalkozott. (1965). **Művei:** Einführung in das Alte Testament. Berlin 1995, Alttestamentlicher Glaube. Neukirchen-Vluyn, 2004. Königtum Gottes in Ugarit und Israel. 2., neu bearb. Auflage. Töpelmann, Berlin, 1966. Die Schöpfungsgeschichte der Priesterschrift. Zur Überlieferungsgeschichte von Genesis 1,1-2,4a und 2,4b-3,24. 3., Neukirchen-Vluyn, 1973. Zukunftsgewißheit und Gegenwartskritik. Studien zur Eigenart der Prophetie. Neukirchen-Vluyn, 2002. Exodus. Teilband 1. Exodus 1--6. Neukirchen-Vluyn, 1988.

Schmiedel, Paul Wilhelm, 1851 Zaukeroda – 1935 Zürich, Svájc - ÚSz-kutató. Jénában végzett teológiai tanulmányokat, majd rövid ideig házitanító volt. 1878–1879-ben az ÚSz tanára, 1890-től Jénában professzor. A klasszikus egezetikai tudományosság mintája lett, ÚSz-i göröghöz nyelvtant írt exegetikai munkája melléktermékeként. 1893-tól Zürichben tanított. 1931-ben részt vett az ÚSz zürichi fordításában, Evangélium-harmóniája („*Evangelien-Symphonie*”) kéziratban maradt meg. ÚSz-konkordanciája *Münsteri konkordancia* címen vált ismertté. **Művei:** *Quae intercedat ratio inter doctrinam epistolae ad Hebraeos datae et Pauli apostoli doctrinam.* Jena 1879; *Die Person Jesu im Streite der Meinungen der Gegenwart.* Leipzig 1906, angolul: 1907; *Ist die Bibel Gottes Wort?* Zürich 1927; SEYDEL, R. (szerk.), *Religionsphilosophie.* Freiburg 1893.

Schmithals, Walter Wesel 1923 – Németország - Evangélikus teológus. 1934-től családja Freudenberg-ben élt, Olpe mellett hol érettségizett 1942-ben. 1942-1945 katonai szolgálatát töltötte és fogságba esett. 1946-1950 evangélikus teológiát tanult Wuppertal, Marburg, és Münster egyetemén, 1951-1953 Minden-ben és Wuppertal-ban vezetett lelkészséget. 1953-1963 Raumland-ban volt lelkész. 1954-ben szerezte diplomáját. 1962 –be n habilitált, majd Marburg egyetemén volt docens, és 1968-1989 az Újszövetség nyilvános rendes tanára Berlin-ben az egyházi főiskolán, ahol 1970-1972 –ben rektor is volt 1987-1988 a rektori hivatalt vezette 1993-tól a Belrin Humbold egyetem nyugdíjasa. Az evangéliumok és Pál levelei magyarázatával foglalkozott. Az evanélgiumok és az öskeresztény egyház kapcsolata érdekelte és ennek teológiai tudományos feldolgozásával foglalkozott. Marbugban 1964/65 téli szemeszterét a prédikációs szövegek egzegezisének szentelte. Jó együttműködést alakított ki A.H.K. Gunneweg professzorral. Legimersőbb a Márk evanélgium kommentárja. Prédikációs meditációiban a tudományt és az egyházi gyakorlatot ötvözte. Szívesen foglalkozott aktuális problémákkal és politikai és morális témák is érdekelték. A mitosztalanítás, az ökumene az európai gondolkodás, az iszlám megítélése mind megjelennek munkáiba. Sokat foglalkozott a Gnozis kérdésével Korintusban. Mint Bultmann követője minden teológiai vitában keményen védte álláspontját. Igyekezett egyrészt pál ellentfeleit körülírni, és tevékenységét a harmadik missziós úton leírni. Sokat foglalkoztatta a zsidó keresztények és a pogány keresztények konfliktusa. Külön munkát szentelt az un apostoli zsinat határozatának (Gal 2,1-10) és a kereszténység és a zsinagóga elkülönése problémájának. Másrészt radikálisan alkalmazta az irodalomkritikát Pál leveleinek hitelességi kérdéseinek megállapításánál. A szinoptikus evangéliumok tendenciáiról alkotott véleménye nem aratott osztatlan sikert. Erősen hajlott a szinoptikus kérdésben a dokumentum elméletek feél, hogy előzetesen meghatározott írásos anyag alapján dolgoztak a mai szinoptikusok. Gondolkodására Dibelius M. és Bultmann R. erősen hatott. Jézushoz kapcsolódó beszéd-forrsát Jézus galileai

követőitől származtatta, akik szerinte Keresztelő Jánost és Jézust egyaránt tisztelték. Behatóan vizsgálta Jézus haláláról és feltámadásáról szóló kerügmát. A szinoptikus kérdésben a 19. század kutatóihoz kapcsolódott S Christian Hermann Weisse, Gustav Volkmar és Bruno Bauer hagyomány elméletét követte, Johann Carl Ludwig Gieseler és David Friedrich Strauß ké forrás eméletét védte. János evangéliumot az 1 század végére helyezte, amikor a keresztények már szakítottak a zsinagógával és a gnóosztikusokkal vitáztak. Az evangéliumi kánon kialakullása foglalkoztatta és az Újszövetség összeállításának folyamata. Szembefordult mindne olyan megkövesedett biblikus nézettel, amely már mint tudományos dogma kezdett funzionálni és úja átgondolta azt. Ma berlinben él. **Művei:** *Die Gnosis in Korinth*, Göttingen 1956. *Das kirchliche Apostelamt*, Göttingen 1961. *Paulus und Jakobus*, Göttingen 1963. *Paulus und die Gnostiker*, Hamburg 1965. *Die Theologie Rudolf Bultmanns*, Tübingen 1966. *Wunder und Glaube*, Neukirchen 1970. *Das Christuszeugnis in der heutigen Gesellschaft*, Hamburg 1970. *Vernunft und Gehorsam*, Hamburg 1971. *Jesus Christu in der Verkündigung der Kirche*, Neukirchen 1972 . *Die Apokalyptik*, Göttingen 1973. *Der Römerbrief als historisches Problem*, Neukirchen 1975. *Das Eine, das not tut*, Neukirchen 1977 . *Leistung Stuttgart* 1978. *Das Evangelium nach Markus*, Gütersloh 1979. *Herrschaft Stuttgart* 1980. *Die theologische Anthropologie des Paulus*, Stuttgart 1980. *Das Evangelium nach Lukas*, Zürich 1980. *Die Apostelgeschichte des Lukas*, Zürich 1982. *Bekenntnis und Gewissen*, Berlin 1983. *Neues Testament und Gnosis*, Darmstadt 1984. *Die Briefe des Paulus in ursprünglicher Gestalt*, Zürich 1984. *Einleitung in die drei ersten Evangelien*, Berlin 1985. *Der Römerbrief, Ein Kommentar*, Gütersloh 1988. Paolo. *Lettera ai Romani*, Torino 1990. *Johannesevangelium und Johannesbriefe*, Berlin 1992. *Die Schriftrollen vom Toten Meer*, Stuttgart 1993. *Theologiegeschichte des Urchristentums*, Stuttgart 1994. *Die Evangelisten als Schriftsteller*, Zürich 2001. *Paulus, die Evangelien und das Urchristentum*, Leiden 2004

Schmitt, Hans-Christoph 1941 Tübingen, Németország – Orientalisztikát és teológiát Marburg Heildelber és Tübingen egyetemien tanult 1960-1965 között. Diplomáját Marburgban szerezte 1970-ben az Illés hagyományok vizsgálatából. Habilitációja Marburgban Ószövetségi szakterületről 1975 -ben szerezte.Augsburgban biblikus teológiát tanított 1979-1987 között. Erlangenben professzor 1993-tól. Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft kiadója 1993-tól. **Művei:** *Elisa. Traditionsgeschichtliche Untersuchungen zur vorklassischen nordisraelitischen Prophetie*, Gütersloh 1972. *Die nichtpriesterliche Josephsgeschichte. Ein Beitrag zur neuesten Pentateuchkritik*, Beiheft zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 154, Berlin und New York 1980. *Theologie in Prophetie und Pentateuch. Gesammelte Schriften*. Hrsg. von U. Schorn und M. Büttner, Berlin und New York 2001. *Arbeitsbuch zum Alten Testament. Grundzüge der Geschichte Israels und der alttestamentlichen Schriften*, Göttingen 2005.

Schnackenburg, Rudolf 1914 –2002 Németország - Katolikus teológus. 1955 Bambergben ÚSz tanszék vezetője, 1957–82 Würzburgban oktatott. Máté evangéliumnának, János evangéliumának és a jánosi irodalomnak valamint az Efezusi levél egyik legnagyobb szakértőjének tartják. Biblikus teológiai munkássága az isten országa fogalom és az egyház kapcsolatának tisztázására szentelte. A katolikus történeti Jézus és annak teológiai reflexiójának témájában meghatározó tekintély. Az utolsó vacsoráról és a feltámadás kérdéséről írott munkái minden katolikus exegéta számára meghatározó tekintélyé tették. A bibliai szövegek hatástörténetét talán ő vizsgálta legalaposabban a német katolikus teológusok között. Legtöbb kommentárja a Herder Theologischer Hankommentar zum NT sorozatban jelent meg. **Művei:** *Gottes Herrschaft und Reich : eine biblisch-theologische Studie* Freiburg ; Basel ; Wien : Herder, 1965. *Glaubensimpulse aus dem Neuen Testament* Düsseldorf, 1972. *Die Kirche im Neuen Testament : Ihre Wirklichkeit und theologische Deutung ihr Wesen und*

Geheimnis Leipzig, 1966. *Krisztus követése - ma* Luzern : Egyházforum, 1990. *Neutestamentliche Theologie : der Stand der Forschung* München, 1963. *Moraltheologie und Bibel : drei Vorträge beim Kongress der deutschsprachigen* Paderborn : Schönigh, 1964 *Schriften zum Neuen Testament : Exegese in Fortschritt und Wandel* München . 1971. *Die Kirche im Neuen Testament : Ihre Wirklichkeit und theologische Deutung ihr Wesen und Geheimnis* Freiburg ; Basel ; Wien, 1961. *Matthäusevangelium* Würzburg : Echter *Das Evangelium nach Markus* Leipzig : St. Benno 1977. *Neutestamentliche Theologie : Der Stand der Forschung* München, 1965. *Present and future : modern aspects of New Testament theology* London, 1966. *Die sittliche Botschaft des Neuen Testaments* München, 1962. *Christliche Existenz nach dem Neuen Testament : Abhandlungen und Vorträge.* München : Kösel 1980. *Die Kirche und die Zukunft des Christentums* München, 1982. *Die Macht des Bösen und der Glaube der Kirche* Düsseldorf : Patmos, 1979. *Masstab des Glaubens : Fragen heutiger Christen im Licht des Neuen Testaments* Freiburg ; Basel ; Wien , 1978. *The Moral Teaching of the New Testament* New York, 1971

Schneckenburger, Matthias, 1804 Thalheim – 1848 Bern, Svájc - Lutheránus teológus. Tanulmányait a tuttlingeni és az urachi szemináriumban kezdte, majd Tübingenben tanult a teológiai fakultáson. 1826–1827-ben Berlinben, 1827-ben ismét Tübingenben volt, 1831-ben lelkész lett Herrenbergben. 1834-ben a berni akadémia (a későbbi egyetem) szisztematikus teológia professzora lett. 1837–1839 között egyszerre kínáltak neki Bernben egyháztörténeti tanszéket és szisztematikus teológiai valamint az ÚSz tanszéket. A szinoptikus-kérdésben kritizálta az egyszerű leszármazás elméletét, Mt–Mk–Lk egymástól való függőségét. Az Antikrisztus követőiről 2Tessz 2 alapján feltételezte, hogy zsidó környezetben kell őket keresni. ~ állította először ÚSz-i előadásaiban, hogy Pompeius és a jeruzsálemi templom lerombolása között más tanítások voltak érvényben. Ezzel ~ lett az összehasonlító hitvallástörténet megalapozója, amely számos feszültséget eredményezett a lutheránus-würtenbergi csoporttal és főleg a svájci reformátusok között terjedt el. **Művei:** (társszerző: KERN, F. H.), *De persuasione dei ex animi sensu et conscientia eruenda.* Tübingen 1826; *Über Glauben, Tradition u. Kirche.* Stuttgart 1827; *Über das Alter der jüdischen Proselytentaufe u. deren Zshg. mit dem johanneischen u. christlichen Ritus.* Berlin 1828; *Annotatio ad epistolam Iacobi perpetua cum brevi tractatione isagogica.* Stuttgart 1832; *Btrr. z. Einl. in das NT u. z. Erkl. seiner schwierigen Stellen.* Stuttgart 1832; *Über das Ev. der Aegypter. Ein hist.-krit. Vers.* Bern 1834; *Über den Ursprung des ersten kanon. Ev. Ein krit. Vers.* Stuttgart 1834; *Über den Begriff der Bildung. Eine academische Festrede.* Bern 1838; *Über den Zweck der Apg. Zugl. eine Erg. der neueren Commentare.* Bern 1841; *De falsi Neronis fama et rumore Christiano orta.* Bern 1846; GÜDER, E. (szerk.), *Vergleichende Darst. des luth. u. ref. Lehrbegriffs.* 2 kötet. Stuttgart 1855, 1862; BÖHMER, E. (szerk.), *Zur Lehre v. Antichrist.*; JDTh 4 (1859), 405–; HUNDESHAGEN, K. B. (szerk.), *Vorlesungen über die Lehrbegriffe der kleineren prot. Kirchenpartei.* Frankfurt 1863.

Schneemelcher, Wilhelm 1914 Berlin - 2003, Bonn, Németország - Egyháztörténész és patológus. – Teológiai tanulmányait Berlinben kezdte Humboldt egyetemen. 1934-ben csatlakozott a hitvalló egyházhoz. 1938-ban első teológiai vizsga é diploma 1940-ben miután már elkészítette a disszertációját katonának sorozták be, ennek kéziratát viszont a háború alatt elvesztett. Ezt követően dolgozott a történész Hans Lietzmann mellett. 1936 –ban a Porosz tudományos akadémiánál a vallástörténeti szakon tudományos munkatárs. Azonban ezt a munkahelyét elveszítette 1939-ben valószínűleg azért, mert nem működött együtt a nemzeti szocialistákkal ekkor könyvkereskedő lett, 1940-ben katonai behívót kap, de 6 hónap múlva egészségügyi okból leszerelik. 1942-ben újra katona lesz a repülőgép híradósoknál és kanadai hadifogságba esik, melyből csak 1945-ben szabadult lelkész lesz az Elba partján. 1947-ben

tette le a második teológiai vizsgáját. 1947-ben Stöckheim lelkésze Einbeck körzetében. De már 1945-től felvette a kapcsolatot Göttingen-el és kellemes meglepetésére 1946-ban tanítási megbízatást kap, melyet a lelkészi tevékenysége mellett 1949-ig folytatott. Újabb teológiai kutatásokban kezd főleg Karl Barth és Rudolf Bultmann összecsapása érdekli a Berliini egyetemen. A formatörténeti egzisztenciális módszer továbbfejlesztésén dolgozik. Philipp Vielhauer Újszövetségi kutató veszi maga mellé asszisztensnek Göttingben. 1947-ben készül el habilitációja a történet kritikai módszer továbbfejlesztéseként és foglalkozik az ariánus vitával is, melynek első része már Hans-Georg Opitz kiadásában 1934/35 megjelent. 1949-ben habilitációja . Alexandriai Athanasiussal foglalkozik, mint teológus és egyházpolitikust mutatja be. Tanszékfoglaló előadása "Wesen und Aufgabe der Patristik innerhalb der evangelischen Theologie" egyben programbeszéde is a jövődó kutatásainak. 1950-ben Göttingen teológiai intézetében asszisztens 1953 –ban professzor 1954-től Bonn evangélikus teológiai fakultásán tanított, mint az Újszövetségi kortörténet és az ősegyház történetének professzora. Rendszeresen újszövetségi előadásokat tartott az újszövetségi apokrifokból. 1954 –ben végleg feladta meglévő megbízatását Göttingenben 1966-ban díszdoktor Straßburg-ban. 1955-1966 Zeitschrift für Kirchengeschichte recenzíós osztályát és kiadási tervezését vezette. 1958-ban más egyetemekre hívták. 1958/59 1963/64 Dékán Bonn evangélikus teológiai fakultásán, 1967/68 az egyetem rektora. 1973 Nordrhein-Westfälischen Akadémia tagja. Düsseldorf-ba hívják, ahonnan 1979-ben nyugdíjba ment. Előadásai felölelik az Újszövetség az egyháztörténet és a patrisztika témáit, legtöbb monográfiája is az őskeresztény egyház témaköréből íródott. Legismertebb művét Edgard Hennecke 1904-ben kiadott Újszövetségi Apokrifokat dolgozta át. "Neutestamentliche Apokryphen" német fordításba 1959-1964 között két kötetben. 1959-ben Hans von Campenhausen, Otto Dibelius és ő az ökumenikus tanács keretében látogatást tettek Athenagorasz páriárkánál (1886-1972, páriárkátusa 1949-től). Ez az evangélikus egyház és az ortodox egyház szorosabb kapcsolatának kezdte, melynek eredménye egy ökumenikus centrum létrehozása 1966-ban Chambésy Genf mellett, melyben 1969-től egy egyháztörténeti dialógus központ is működik. Nagyon tehetséges tudomány szervező volt, számos kongresszuson vett részt. Társ kiadója 1956-1984 a patrisztikus bibliográfiának A tudományos akadémián a patrisztikus szekció megalapítását készítette elő. 1984-től patrisztikus szövegeket adnak k. Bonnban Patristische Texte und Studien. Létrehozza a páriárka számára a patrisztikus tudomány központját Vlatodon kolostorába Tesszalonikiben ahol egy speciális könyvtárat ésé mikrofilm tárat hozott létre a patrisztikus kéziratokból 1965- 1972. Humboldt alapítvány elnökségi tagja 1966-1974. Akadémiai titkár a szellemtudományok szekcióban 1976-tól. Rheinisch-Westfälischen (heute: Nordrhein-Westfälischen) Az akadémia elnöke volt 1986-1995 között. Azu eangélikus egyház számos megbízatást adott neki. **Művei:** Gesammelte Aufsätze zum Neuen Testament und zur Patristik, hrsg. v. Wolfgang A. Bienert u. Knut Schäferdiek (Analecta Vlatodon 22), Thessaloniki 1974; Reden und Aufsätze. Beiträge zur Kirchengeschichte und zum ökumenischen Gespräch, Tübingen 1991. Edgar Hennecke, Neutestamentliche Apokryphen in deutscher Übersetzung. 3., völlig neu bearbeitete Aufl. Bd. I: Evangelien, Tübingen 1959; Bibliographia Patristica Bd. I (1956) - XXIV/XXV (1979/80), Berlin 1959-1984 Kiadója Kurt Aland-al Patristische Texte und Studien, Berlin 1963-1984; Kiadója Edgar Hennecke-bel, Neutestamentliche Apokryphen német fordításban 3., teljesen átdolgozott kiadás II kötet: Apostolisches, Apokalypsen und Verwandtes, Tübingen 1964.

Schneerson, Menachim, 1902 Nikolaiev–1994. New York. Ukrajna/USA - Zsidó rabbi. New Yorkban chászid mozgalmat hozott létre, a keleti Lubawitsch zsidó szekta alapítója volt, szinte Messiásként tisztelték. Első mesterei Dovber és Yisroel Aryeh Leib voltak. Jekatyerinburgban járt egyetemre és matematikát tanult 16 évesen. Apja is rabbi Levi Yitzhak Schneerson, aki megújította a kabbalát és Jekaterinoslavban volt főrabbi

(Dnepropetrovsk) 1907-1939, ő volt a magántanára és ő tanította Talmudra és a rabbinikus irodalomra, valamint a haszid szemléletre és zsidó misztikára valamint kabbalára gyermekét. Rabbivá Yosef Rosen avatta. 1923-ban Rigába került megházasodott és öt év múlva Berlinbe költözött. Két év után visszatért Varsóba. Feleségét követve Berlinbe ment matematika és filozófiát tanult. Ugyanebben az időben tanult, a bostoni Rabbi Joseph Dov Soloveitchik a berlini egyetemen és közel kerültek egymáshoz. Berlinben még két másik fiatal rabbival kötött barátságot Joseph Soloveitchik-el és Jitchok Hutner-el. 1933-ba Franciaországba ment és tanult a Sorbonon, erről nem maradtak egyértelmű dokumentumok. Mivel tudott franciául Algéria, Marocó és Tunézia zsidó emigránsait látogatta. 1941-ben az utolsó hajóval menekült Amerikába és New Yorkban Brooklynban 1942-ben Nvy Yardban tanított. Innen építette fel a haszid oktatási rendszert az USA-ban kanadában majd Izraelben és Észak-Afrikában. Barry Gurary követője és utóda lett. Kapcsolatba került Rabbi Shlomo Carlebach és Rabbi Zalman Schachter-Shalomi tekintélyes zsidó tanítókkal és még sok más hírességgel. A Lubavitsi rabbik ekkor egyesültek a Szatmári csoporttal, de azok nem fordultak szembe a cionizmussal, ezért egy éven belül komoly konfliktus támadt köztük. Látomásokat is átélt. 1996-ban segítette Benjamin Netanjahu megválasztását Izraelben. Ritkán mondott nyilvános beszédet, inkább a zsidó joggal (halaka) foglalkozott szívesen Brooklyn-t is ritkán hagyta el. 1977-ben szívinfarktusa volt a zsinagógai liturgia közben, de megtagadta hogy kórházba menjen, ezért egy mini kórházat hoztak létre a házában. 1983-ban 80 születésnapjára magas kitüntetést kapott. 1988-ban halt meg a felesége, 1991-ben követői messiásnak deklarálták magas kora miatt 1992-ben agyvérzést kapott és megbénult, ettől kezdve ellentétes vélemények alakultak ki körülötte. Egyesek messiásként üdvözölték, mások ezt hevesen tagadták. Halálakor neves kongresszusi képviselők méltatták, többek között Bill Clinton, Richard Nixon. Mind a republikánus mind pedig a demokrata szenátorok között sok barátja volt. Küldött az iskolai ima megtartásáért az abortusz ellen. Apját a bolsevikok bebörtönözték és Alma Ataban Kazahsztánban száműzték. Soha nem látogatott Izraelbe, melyet egyszerre csodált és kritizált. Voltak izraeli politikusok akiket nagyra tartott mint pl Menachem Begin-t és Benjamin Netanyahu-t. Hivatalosan a parlament ortodox szárnyát támogatta. 1967-ben a hatnapos háború idején és 1973-ban a Jom Kippur háború idején nyilvánosan hívott fel Izrael védelmére, ellenezte a megszállt területek visszaadását. **Művei:** *Hadran al HaRambam - Commentary written by Schneerson on Mishneh Torah.* New York 1987. *Sefer Hasichot - 10 volume set of the Schneerson's talks from New York 1987-1992.* *Sefer Hashlichut - 2 volume set of Schneerson's advice and guidelines to the shluchim he sent.* *Torat Menachem - 30 volume set of Maamarim and Sichos from New York 1950-1959.* *Torat Menachem Hisvaadyot - 43 volume set of Maamarim and Sichos from New York 1982-1992.* *Letters from the Rebbe - 5 volume set of Schneerson's English letters.* New York 1993.

Schneider Delwin B., ?? Oshkosh USA WI - Concordia Egyetem BA Pepperdine Egyetem MA 1950. Rikkyo Egyetem Tokió PhD 1961. Bethlehem Luth Ch. Lelkész 1951-től. Tanított Harvard Egyetem 1962-65. Lelkész Gustavus Adophus Coll. 1965-70. Minnensota Egyetem 1968-69. Pacific Luth. Theol. Sem. 1983. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** *Historical Perspectives in Christianity's Relation to Other Religions.* San Diego Egyetem 1983.

Schneider, Johannes, 1895 Stadtoldendorf - 1970 Berlin-Lichterfelde, Németország - Újszövetség kutató egy baptista prédikátor fia. Előbb orvosi tanulmányokat folytatott 1915-9, vele szinte párhuzamosan filozófiai tanulmányokat folytatott Berlin, Halle egyetemeken valamint teológiát és történelmet 1919-22 Göttingen-ben történelmet és államelméletet. „Die sozialpolitischen Anschauungen Friedrich Naumanns“ dolgozatával szerezte meg 192-ben a doktorátusát. Ezt követően 1922-3 „Europäischen Studentenhilfe“ munkatársa 1923-5

„Reichsverband der deutschen landwirtschaftlichen Genossenschaften“ munkatársa. Emellett minden erejét jogi tanulmányoknak szentelte, 1923-6 viszont már teológiát tanult. A. Deißmann segítségével ismerkedett meg az újszövetségi tanulmányokkal és elsősorban Pál szenvedés misztikája érdekelte. „Passionsmystik des Paulus“ (1929) ez lett 1927-ben a licencia dolgozata. Majd egy fél évszázadon keresztül Misztika kutatással foglalkozott. 1926-ban szabad egyházak vasárnapi lapjának munkatársa lett „Der Wahrheitszeuge“ Kassel-be települt. 1927-30 elnöke lett „Deutschen Christlichen Studentenvereinigung“ (DCSV). 1920-ban habilitált Berlinben a „DOXA“ (1932) fogalom analízisével és magántanár lett öt évig. A Tesszaloniki levél népszerű magyarázatát készítette el. (1932). Közös előadásokat tartott Dietrich Bonhoefferrel 1932 a „Evangelischen Schul-Gemeinde“ kihívó témáról az eljövendő világról (1933). ThWNT 1933 –ban a kereszt fogalmát dolgozta ki. Vendég előadó volt Uppsala-ban 1935-ben, valamint rendkívüli professzor Berlin Humboldt- Egyetemen. Az egyház egységéről mondott konferencia beszéde 1937-ben hangzott el Life and Work konferencián. 1937-ben Breslauban tanított 1939-ben Berlin-ben. Ismert a Zsidó levél magyarázata (1938), vendég professzor USA-ban Ottawa (Kansas/USA) 1939/40 1941 ismét Berlin-ben tanított. 1945-ben vették fel a professzori karba részt vett az egyetem újra felépítésében, főleg a teológiai fakultás rekonstrukciójában 1945/6 és 1954-6 megbízott dékán. 1950-től tanszékvezető. A katolikus levelek kommentárja (NTD) 1961-ben jelent meg. 1966-ban a világ evangelizációs konferencián az evangélium erejéről tartott előadást. A tervezett János kommentár csak nyugdíjazása után (1962)-ben született meg és (1976)-ig dolgozott a töredékeken. **Művei:** Friedrich Naumanns soziale Gedankenwelt, Berlin 1929; Die Passionsmystik des Paulus. Ihr Wesen, ihr Hintergrund u. ihre Nachwirkungen (UNT 15), Leipzig 1929; Eine bedeutungsgeschichtl. Studie (NTF III/3), Gütersloh 1932; Der kommende Tag. Eine Einführung in den ersten Brief an die Thessalonischer (UB 13), Berlin 1932; Die Verkündigung des Paulus. Ein Beitrag zum Kerygma des Urchristentums (StDCS 82), Berlin 1935; Die Einheit der Kirche nach dem NT (AWB 5), Berlin 1936; Der Sinn der Bergpredigt. Von der Grundordnung christl. Lebens (AWB 12), Berlin 1936; Der Hebräerbrief, übers. u. ausgelegt (BhG II/16), Leipzig 1938 (Ost-)Berlin 1953²/Kassel 1954², Die Gemeinde nach dem NT (KOB 1), Kassel 1939, Die Frage nach dem historischen Jesus in der ntl. Forschung der Gegenwart (AVThR 5), (Ost-)Berlin 1958; Die Kirchenbriefe, übers. u. erklärt (NTD 10), Göttingen 1961; Das Evangelium nach Johannes (ThHK.S), (Ost-)Berlin 1976

Schneider, Gerhard J. 1926 Trier. Svájc – Teológiát tanult Trier Egyetemen ThD 1959. Würzburg Habilitáció 1967. Tanított Koblenz 19652-65. docens 1966-68. Bochum 1968-Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** Jesusüberlieferung und Christologie NSSup 67 (1992). Lukas, Theologe der Heilsgeschichte BBB 59. (1985).

Schneiders, Sandra M., 1936. Chicago USA, IL. - Tanulmányait Detroit Egyetemen kezdte és MA 1967-ben. Institut Catholique Párizs STL 1971. Gregoriana Egyetem Róma STD 1975. Tanított Marygrove Coll. 1965-67. 1971-72. Jezsuit School of Theol. 1976-tól. Notre Dame Egyetem 1985- Szerkeszti CBQ 1979-87. BTB 1981-től. Horizons 1983-tól. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** The Revelatory Text. Harpers 1991. Women and the Word. Paulist, 1986.

Schnelle, Udo 1952 Németország, - Evangélikus teológiát tanult 1974 – 1979 Göttingen, teológia doktortust szerzett 1981 Göttingen, habilitált Göttingen 1985. Újszövetség tanára Erlangenben 1986 – 1992. Halleban 1992-től. SNTS tag **Művei:** Gerechtigkeit und Christusgegenwart. Vorpaulinische und paulinische Tauftheologie GTA, 24. Vandenhoeck &

Ruprecht, Göttingen, 1983. Einführung in die neutestamentliche Exegese, UTB, 1253. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1983 (mit Georg Strecker). Antidoketische Christologie im Johannesevangelium. Eine Untersuchung zur Stellung des vierten Evangeliums in der johanneischen Schule, FRLANT, 144. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1987. Wandlungen im paulinischen Denken, SBS, 137. Katholisches Bibelwerk, Stuttgart, 1989. Neutestamentliche Anthropologie. Jesus - Paulus - Johannes, BThSt, 18. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn, 1991. Einleitung in das Neue Testament, UTB, 1830. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1994. Neuer Wettstein. Texte zum Neuen Testament aus Griechenland und Hellenismus. Bd. II: Texte zur Briefliteratur und zur Johannesapokalypse (in 2 Teilbänden), Walter de Gruyter, Berlin - New York, 1996 Das Evangelium nach Johannes, ThHK, 4, Evangelische Verlagsanstalt, Berlin, 1998. Einführung in die neutestamentliche Exegese, UTB, 1253. 5. Auflage Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2005. Paulus. Leben und Denken, de Gruyter Lehrbuch, Walter de Gruyter, Berlin - New York, 2003.

Schniewind, Julius, 1883 Elberfeld, - 1948 Halle, Németország – Evangélikus Újszövetség kutató. Pietista körökből származott, teológiát Bonn, Halle, Berlin és Marburg egyetemen tanult. 1910-ben Halléban Licenciátust szerzett, 1914 Újszövetség magántanára. Az első világháború alatt prédikátorként működött. 1921 megbízott tanár Halléban a teológiai fakultáson, 1925 ugyanott doktorátust szerzett. 1927-től Greifswaldban nyilvános rendes tanár. 1929 -ben Paul Gennrich hatására Königsbergbe megy Günther Bornkamm, Hans Joachim Iwand és Martin Noth kolégákkal együtt tanít. 1935-ben a birodalmi törvények miatt Kiel-be helyezik, 1936-ban ezt is el kell hagynia. Hasonló sorsra jutott ekkor Erich Klostermann, Ernst von Dobschütz is és annak utóda Hans Windisch aki néhány hét múlva meghalt. Halle-ba hívták Ernst Wolf-al cserélt, akivel közös előadásaiak is voltak. 1937-ben újabb áthelyezést kapott 1938-ban mivel tagja lett a Hitvalló egyháznak (BK) 1937/1938 újabb korlátozásokat foganatosítottak ellene. 1945-be csak mint docens taníthatott Halle-Merseburg, a sok hányattatás miatt 36 évesen egy operáció után meghalt. Küzdött a mítosztalanítási elméletek ellen és egzisztencialista magyarázattal válaszolt erre a kihívásra. Máté és Márk kommentárja »NTD« -ban jelent meg amelynek Johannes Weiß-el együtt alapítója volt. **Művei:** Die Begriffe Wort u. Ev. bei Paulus [Diss. Halle], Bonn 1910; Die Parallelperikopen bei Lukas u. Johannes [Habil. Schr. Halle], Leipzig 1914 (Darmstadt 1958² = 1970); Das Selbstzeugnis Jesu nach den ersten drei Evv (Stimmen aus der dt. ev. Studentenbewegung 17), Hamburg 1922. Das Ev. nach Markus übers. u. erk. NTD 1, Göttingen 1936, 5., verb. Aufl. 1950, 1963¹⁰. München/Hamburg 1968 (Siebenstern Taschenb. 107); Das Ev. nach Matthäus übers. u. erkl. (NTD 2), Göttingen 1937,

Scholz, Anton, 1829 Schmachtenberg – 1908 Würzburg, Németország - Katolikus egzegéta. Tanulmányait Aschaffenburgban, Münchenben és Würzburgban végezte. 1853-ban pappá szentelték, püspöki titkár lett. 1856-ban diplomát szerzett, majd kopt keleti rituális szövegeket fordított németre. 1861–1870 között plébános volt Eisingenben, majd Würzburgban tanított. 1872-ben tanár lett az ÓSz-i egzegézis és bibliai héber nyelv tanszéken. Számos bibliai kommentárt írt, a történeti problémák elől allegorikus-misztikus magyarázatokba menekült Judit, Tóbiás, Eszter, Zsuzsanna valamint a Sárkány képeiben a végidő jeleit látta, illetve az Isten országa és a démon-világ közötti harcot. A Julius Wellhausen nevével fémjelzett történetkritikai iskola állásfoglalásait részben elfogadta, az ÓSz-i könyvek keletkezését dogmatikusan látta. 1898-ban könyveinek egy részét indexre tették, 1899-ben az eljárást – részben kollégáinak köszönhetően – megszüntették. **Művei:** *De inhabitatione Spiritus Sancti*. Würzburg 1856; *Der massorethische Text und die 70 Übersetzer des Buches Jeremias*. Würzburg 1875; *Die alexandrinische Übersetzung des Buches Jesaias*. Würzburg 1880;

Kommentar zum Buche des Jeremias. Würzburg 1880; *Kommentar zu Hosea.* 1882; *Kommentar zu Joel.* Würzburg 1885; *Judith, eine Prophetie.* Würzburg 1885; *Kommentar zu Judith.* Würzburg 1887; *Kommentar zu Tobias.* Würzburg 1889; *Über Esther und über Susanna.* Würzburg 1892; *Zeit und Ort der Entstehung der Bücher des Alten Testaments.* Würzburg 1893; *Über Judith und über Bel und Drachen.* Würzburg 1896; *Über den Prediger.* Würzburg 1901; *Über das Hohelied und Psalm 45.* Würzburg 1904; *Eine Hypothese über Gen Kapitel 1, 2, 4, 5.* in: ThQ 89. Würzburg 1907. 161–226.

Schöner Yoel Alfréd, 1948 Budapest – Magyarország - Professzor rabbi. Tanulmányait 1967–1974 között a bp.-i rabbiképzőben végezte (Ma Zsidó Egyetem), ahol rabbi-diplomát szerzett, 1973–1977 között az Eötvös Loránd Egyetemen könyvtáros szakot végzett és diplomát szerzett 1977-ben. 1977–1983 között folytatott posztgraduális képzést, ez MA diplomával zárult, 1983-ban PhD és habilitáció következett, kinevezett egyetemi tanár lett. 1973–1990 között a bp.-i Rabbiképző előadója, 1988–1990 között az Eötvös Loránd Tudomány Egyetem meghívott előadó volt. 1987–1989 között a Liszt Ferenc Zeneakadémián volt vendég-előadó. 1991–1996 között a haifai Egyetem nyilvános rendes tanáraként működött. 1991–1996 között a Levinsky Teacher's Training College tanára volt Tel Avivban, 1993–1996 között a Machon Sechter zsidó kutatási centrum tanára Jeruzsálemben. 1996–1998 között a Midreshet Yerushalayim, Pedagógiai intézet igazgatója Budapesten. 1998–2002 között az Országos Rabbiképző professzora és rektora. 2002-től Az Országos Rabbiképző és Zsidó Egyetem professzora és rektora, Budapesten, a zsidó teológia posztgraduális programjának a vezetője. **Kiadója** három kulturális és történelmi periodikának: a *Chanukának*, Budapest, a *Fenséges Napoknak*, Budapest, ליל שימורים *Az Órködés Éjszakájának*, Budapest (héber–magyar). Számos előadást tartott katolikus és protestáns teológiákon 1980–1985 között. **Művei:** közös kiadványok: (társszerző: POLLACK M.), עבודת ישראל AVODAT JISLZRAEL (imakönyv) héber–magyar. Bp. 1987; (társszerző: SINGER L.), קיצור שולחן ערוך, A SULCHAN ARUCH kivonata, 3 kötet, kétnyelvű. Bp. 1988; *Hungarian Synagogues* (A magyarországi zsinagógák), Bp. 1989; (társszerző: ORBÁN F.), *Memorial Places in Hungary* (Magyarországi zsidó emlékek). Bp. 1991; *Hear, O Israel.* (Halljad Israel; társszerző) Bp. 1987, 1990; *The Synagogue of Dohány Street A Dohány utcai zsinagóga.* Héber–magyar. Bp. 1989; בית הכנסת ברחוב דוהן The Synagogue of Dohány Street. Kétnyelvű. Bp. 1992. מאזניים *Mérleg. Válogatott beszédek, cikkek tanulmányok.* Bp. 2000; *Te Érted...* Bp. 2004; *Az elveszített álmok. Dr. Birnfeld Sámuel rabbi emlékének.* Bp. 2004.

Schöpflin, Karin 1956 Németország – Anglisztikát, klasszika filológiát és pedagógiát tanult Hamburgban 1974-1981. Majd anglisztikát és romanisztikát tanult 1981-1988 és bölcsész doktorátust szerzett Hamburgban. Ezt követően evangélikus teológiát tanult 1988-1995 Hamburgban. 1995-2002 tudományos asszisztens Hamburgban az Ószövetségi tanszéken. 2001-ben habilitált és magántanár lett Göttingenben. 2005 A biblikus teológiai tanszék előadója didaktikai specializációval. **Művei:** Theater im Drama bei Shakespeare und auf der englischen Bühne seiner Zeit. Dissertation Hamburg 1988. Theater im Theater. Formen und Funktionen eines dramatischen Phänomens im Wandel. Frankfurt /M. 1993. Theologie als Biographie im Ezechielbuch. Ein Beitrag zur Konzeption alttestamentlicher Prophetie, (FAT 36), Tübingen 2002.

Schottroff, Willy 1931 – 1997. Németország - Evangélikus teológus. 1971-től az ÓSZ professzora Frankfurt am Mainban. **Művei:** *Kirche als unantastbarer Raum für Flüchtlinge. Biblische und aktuelle theologische Aspekte des Asylrechts* München 1988.

Schrader, Eberhard 1836 Braunschweig – 1908 Berlin, Németország – Orientalista, aki Göttingen-ben kezdte tanulmányait és Ewald-nál tanult. 1858-ban egyetemi díjat kap az etióp nyelvről írt tanulmányáért. 1863-ban egyetemi tanár lesz Zürich-ben. Később tanít Giessen (1870) Jena (1873), és végül Berlinben 1878-ban lesz a keleti nyelvek professzora az egyetemen. Elsősorban asszirológiával foglalkozott és a későbbi német asszirológusok nemzetédkét is meghatározta. **Művei:** Studien zur Kritik und Erklärung der biblischen Urgeschichte (1863) the 8th edition of De Wette's Einleitung in das Alte Testament (1869). Die assyr.-babyl. Keilinschriften (1872). Die Keilinschriften und das Alt. Test. (1872; 3rd ed. by Zimmern and Winckler, 1901-1902) . Keilinschriften und Geschichtsforschung (1878) . Die Höllenfahrt der Istar (text, trans., notes, 1874) . Zur Frage nach dem Ursprung der altbabylonischen Kultur (1884). Másokkal együtt Keilinschriftliche Bibliothek (1877).

Schrage, Wolfgang 1928- Hagen-Haspe, Németország - Tanított Bonnban 1964-től. Szakterülete az Újszövetség, apokrifok és Post-biblikus tanulmányok. **Művei:** Der Erster Brief and die Korinther I. Neukirchen 1991. Ethik des Neuen Testaments 1982. Die Elia Apokalypse 1980. *Das Verhaeltnis des Thomas-Evangeliums zur synoptischen Tradition und zu den koptischen Evangelienuebersetzungen : zugleich ein Beitrag zur gnostischen Synoptikerdeutung* Zürich 1964 *Ethik des Neuen Testaments Zürich* 1982 *Der erste Brief an die Korinther* Zürich 1982 *Die Christen und der Staat nach dem Neuen Testament* Gütersloh 1971

Schreiber, Stefan, 1947? – Németország – Teológiai tanulmányait 1988–1993 között Augsburgban és Vallendar végezte, 1995-ben diplomát szerzett. 1996-tól a linz-i egyetem katolikus fakultásán volt előadó, 1999-től tudományos munkatárs az augsburgi egyetem ÚSz - i egzegézis, bevezetés és hermeneutika tanszékén. 1999-ben habilitált, 2000-ben Bonnban tanított az ÚSz-i tanszéken, 2001-től Augsburgban tudományos főmunkatárs. 2003-tól professzor, az ÚSz-i vallástörténeti szeminárium igazgatója Münster egyetemén. **Művei:** *Paulus als Wundertäter. Redaktionsgeschichtliche Untersuchungen zur Apostelgeschichte und den authentischen Paulusbriefen* (BZNW 79). Berlin – New York 1996; *Besprechungen*. JThS 48 (1997) 596–598; *Gesalbter und König. Titel und Konzeptionen der königlichen Gesalbtenenerwartung in frühjüdischen und urchristlichen Schriften* (BZNW 105). Berlin – New York 2000.

Schramm, Tim 1940 Németország – Evangélikus teológiai tanulmányait és klasszika fillológiát tanult Hamburgban és Tübingenben, teológiai doktorátust szezett 1966-ban. Tudományos asszisztens Hamburg-ban és tanulmányi felügyelő. 1972-től az Újszövetség tanára Hamburg-ban. Számos esetben vendégprofesszor Philadelphia Temple Egyetemen, és Indiana Egyetemen Bloomington-ban és Port Moresby, PNG Egyetemen. Szakterülete evangélium kutatás Jézus példázatok Újszövetségi hermeneutika pszichológiai egzegézis és a Biblia-dráma. **Művei:** Der Markus-Stoff bei Lukas. Eine literarkritische und redaktionsgeschichtliche Untersuchung, Cambridge 1971 (SNTSt MS 14). Fest und Freude. Biblische Konfrontationen 1003, Stuttgart u.a. 1977. Selbsterfahrung mit der Bibel. Ein Schlüssel zum Lesen und Verstehen, München/Göttingen 1983. Unmoralische Helden. Anstößige Gleichnisse Jesu, Göttingen 1986. Drei Tage mit dem "Dicken Kind". Bibliodrama Deutsch, Hamburg 1992 . Da gedachte ich der Perle. Thomasevangelium und Perlenlied. Eingeleitet und herausgegeben von Otto Betz und Tim Schramm, Zürich/Düsseldorf 1998. Bibliodrama als lebendiger Gottesdienst, Hamburg 2003. Die Bibel ins Leben ziehen. Bewährte "alte" und faszinierende "neue" Methoden lebendiger Bibelarbeit, Stuttgart u.a. 2003.

Schreiner, Josef, 1922 Windheim - 2002 Würzburg, Németország – Katonai szolgálata után és angol hadifogsága után katolikus teológiát tanult, Würzburg-ban 1949-ben szerzett diplomát, 1949 szentelték pappá Würzburg-ban. Káplán volt 1950- 1952 Veitshöchheim-ben. Tudományos asszisztens 1952-1955 Würzburg-ban a katolikus teológián, 1953-ban teológiai doktorátust szerzett a Birák könyve Septuaginta és Masszoráta szövegének összevetéséből írt dolgozatával. 1954/55 Erfurt-ban kezdett tanítani. 1955 - 1959 –ben Rómában Biblikus Intézetben tanult, és az Nima kollégiumban káplán, majd két évig rektor helyettes. 1956-ban bilikus licenciátust szerzett a Bibikus Intézetben. Würzburgban habilitált 1960-ban a Sion teológia témaköréből. 1962-től Würzburg-ban tanított 1964-ben Münster katolikus teológiai fakultására hívták ószövetségi bevezetőt tanítani. 1964-ben az ószövetségi szövegmagyarázatot is átvette. 1970-től Joseph Ziegler utódjaként a keleti nyelvek tanszékét átvette Würzburg-ban és nyugdíjazásáig ott tanított. 1971-1973 társ rektort 1973-1975 Rektor 1976 Prorektor volt Würzburg-ban, a fakultás dékánja 1981-1983. A Bajor minisztériumban a főiskolai tanács tagja, a püspöki karnál a teológiai tanulmányok referense. 1984 -1987 a német nyelvű Ószövetségé kutatók társaságának(AGAT). Elnöke. A pápai Biblikus bizottság tagja 1984-1987 , nagy szerepe volt az Einheitsübersetzung (EÜ) ószövetségi részének létrehozásában. Tanított Würzburg-ban a levelező teológián is. Műveit 23 könyvét fordították más nyelvre és 144 tudományos cikket írt és műveinek jó részét 23szor kiadták, ökumenikus együttműködést kereste a protestáns biblikusokkal. R. Schnackenburg-al együtt adta ki a "Forschung zur Bibel" sorozatot, Würzburg-ba 1972-től, W. G. Kümmel-el adta ki "Jüdische Schriften aus hellenistisch-römischer Zeit", Gütersloh 1973-tól; J. G. Plöger-el adja ki a "Neuen Echter-Bibel". Ószövetségi kommentár sorozatát Würzburg 1980-tól, mint ahogyan 1977-1997 kiadója a "Biblischen Zeitschrift. Új sorozatának. Pasztorális irányultságú "Wort und Botschaft des Alten Testaments", Würzburg 1967/1969/1975 sorozatot melyet számos más nyelvre is lefordítottak. Igen ismertté vált az egzisztenciális módszertana (Würzburg 1971), és J. Maier –el közösen kiadott gyűjteménye kötete "Literatur und Religion des Frühjudentums", Würzburg 1973, Szövegkritikai munkái a Septuaginta szövegkutatásban váltak ismertté, szintén 9 kötetet publikált a ószövetségi liturgikus perikópák lekipásztori egzegézisét.. (Würzburg 1969-1972.) egzisztenciális munkássága a II. vatikáni zsinat előtti modernista korlátozások idején születtek emiatt a történetkritikai módszert csak részben fogadta el, mint O. Eißfeldt. A korai zsidóság vallástörténetével is foglalkozott, kommentálta Jeremiás (1981), Baruk (1986), Jézus Sirák fia (2002) és a 4 Ezdrás könyvét és az ószövetségi apokaliptika szakértőjének számított. Sokat foglalkozott a Pentateuchus témáival, főleg a Dekalogussal Izajás, Ezekiel és a Zsoltárok eszkatológikus tanításával. Ószövetségi teológiája széles körben elterjedt. **Művei:** Septuaginta - Massora des Buches der Richter. Eine textkritische Studie Roma 1957; Sion-Jerusalem, Jahwes Königssitz. Theologie der Heiligen Stadt im Alten Testament München 1963; Die Zehn Gebote im Leben des Gottesvolkes. Dekalogforschung und Verkündigung München 1966. Aus der Verkündigung des Propheten Jeremias Düsseldorf 1967; Aspekte heutiger Exegese. Die Bibel: Gottes - oder Menschenwort?, Würzburg 1968; Alttestamentlich-jüdische Apokalyptik. Eine Einführung (BiH: Biblische Handbibliothek 5), München 1969; Jeremia 1-25,14, Würzburg 1981; Das 4. Buch Esra Gütersloh 1981; Wer zeigt uns den Weg? Antworten der Bibel auf menschliche Fragen, Würzburg 1981; In der Auferstehung leben, Freiburg 1983; Mit Gott versöhnt, Würzburg 1984; Jeremia 25,15-52,34, Würzburg 1984; Ein Stern geht auf aus Bethlehem, Würzburg 1984; Kehrt um, damit ihr lebt, Würzburg 1985; Heilige - Zeugen für unser Leben, Würzburg 1985; Baruch, Würzburg 1986; Segen für die Völker. Gesammelte Schriften zu Entstehung und Theologie des Alten Testaments, hrsg. v. E. Zenger, Würzburg 1987; Grundlinien christlicher Existenz, Limburg 1992; Leben nach der Weisung Gottes. Gesammelte Schriften zur Theologie des Alten Testaments II, hrsg. v. E.

Zenger, Würzburg 1992; Theologie des Alten Testaments (NEB: Die Neue Echter Bibel. Ergänzungsband 1 zum Alten Testament), Würzburg 1995; Jesus Sirach 1-24 Würzburg 2002.

Schrottroff, Luise 1934 Berlin, Németország - Tanulmányai Göttingen THD 1960. Mainz Egyetemén Habilitált 1969. Tanított Mainz Egyetemén 1960-1986. Újszövetség professzora Kassel Egyetemén 1986-tól. Szakterülete Újszövetség. Művei: Befreiungs erfahrungen, Studien zur Sozialgeschichte des Neuen Testaments (1990). Jesus the Hope of the Poor Maryknoll (1986).

Schuller, Eileen M. 1946 Edmonton, Kanada – Teológiát a Toronto Egyetemen tanult MA 1973. Harvard Egyetemen PhD 1984. Tanított Newman Theol. Coll Kanada 1973-1977. Szt Josep Coll. Kanadsa 1973-77. Atlantic Shool of Theol. 1982-1990. McMaster Egyetem 1990-tól. Szakterülete a héber Biblia, apokrifok, post-biblikus tanulmányok. **Művei:** „Psalm of Hoseph Within the Context of Second Templa Prayer CBQ 19920. Post-Exilic Prophecy Message of Bibl. Spirituality Ser. Glazier 1987. Non-Canonical Psalms from Qumran. Scholars, 1986.

Schultz, Carl 1930 New Castle USA PA - Wheaton Coll MA 1955, Brandeis Egyetem PhD 1973. Tanított Houghton Coll 1965- Szakterülete héber Biblia, mezopotámiai tanulmányok, szemita nyelvek, szövegek és feliratok apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** An Exegetical Study on Scripture Passages that relate to marriage, Divorce and Remarriage. Wesley, 1983. „The Political tensions Reflected in Ezra and Nehemiah” in Scripture in Context: Essay on the Comparative Method. Penguin, 1980.

Schultz, Hermann, 1836 Lüchow – 1903 Göttingen, Németország - Evangélikus teológus. 1853–1856 között Göttingenben és Erlangenben tanult teológiát és filozófiát. 1856-ban tanár lett Hamburgban, 1858-ban filozófiai doktorátust szerzett. 1859-től ismét Göttingenben tanult, habilitált, 1861-ben egyetemi tanár lett. 1864-től ÓSz-i teológiát tanított, majd Baselbe hívták. 1865-ben az egyetem zsugorodni kezdett, megszüntették a teológiai fakultását. 1872-től a strassburgi teológiai fakultáson, 1874-től Heidelbergben biblikus szakon oktatott. 1876-tól Göttingenben egzegéizist tanított és egyetemi prédikátor volt. Legfontosabb műve, az *Alttestamentliche Theologie* (Az ÓSz teológiája, Frankfurt am Main 1869) a történetkritikai egzegézis eredményeire épített. **Művei:** *Die Voraussetzungen der christlichen Lehre von der Unsterblichkeit*. Göttingen 1861; *Zu den kirchlichen Fragen der Gegenwart. Sechs Reden*. Frankfurt am Main 1869; *Die Stellung des christlichen Glaubens zur heiligen Schrift. Zwei apologetische Vorträge*. Braunsberg 1876; *Die Lehre von der Gottheit Christi*. Gotha 1881; *Zur Lehre vom heiligen Abendmahl. Studien und Kritiken*. Gotha 1886; *Alttestamentliche Theologie. Die Offenbarungsreligion auf ihrer vorchristlichen Entwicklungsstufe*. Frankfurt am Main 1869, 1878, 1889, 1895; angol kiadás: *Old Testament Theology. The Religion of Revelation in its pre-Christian Stage of Development*. A 4. kiadás fordítása: PATERSON, J.A., Edinburgh 1892; *Die Evangelische Theologie in ihrem Verhältnisse zu Wissenschaft und Frömmigkeit*. Göttingen 1890; *Grundriß der evangelischen Ethik. Zum Gebrauche bei akademischen Vorlesungen*. Göttingen 1891; *Das Alte Testament und die evangelische Gemeinde* (Hefte zur »Christlichen Welt«. Nr. 7). Leipzig 1893; *Grundriß der christlichen Apologetik. Zum Gebrauch bei akademischen Vorlesungen*. Göttingen 1894.

Schulz, Alfons, 1871 Karschau – 1947 Lippstadt, Németország - Egyetemi ÓSz-i egzegézis professzor. 1894-ben pappá szentelték, 1897-ben a münsteri teológián diplomázott, majd tanulmányi utat tett Jeruzsálembé. 1900-ban habilitált, majd gimnáziumi felügyelőként tevékenykedett. 1904-től a braunsbergi akadémián volt tanár, 1907-től professzor, ÓSz-i

egzegézis tanított, 1917–1920 között rektor is volt. 1925–1936 között Breslau egyetemén tanított. **Művei:** *Die Quellen zur Gesch. des Elias*. Braunsberg 1906; *Göttliches u. Menschliches im A. T.* Braunsberg 1906; *Doppelberichte im Pentateuch. Ein Beitrag zur Einleitung in das AT* (Bibl. Studien 13,1). Freiburg i. Br. 1908; *Der Sinn des Todes im AT. Ein Beitrag zur at. Theologie*. Braunsberg 1919; *Das erste Buch Samuel (Exegetisches Handbuch zum Alten Testament 8,1)*. Münster 1919; *Das zweite Buch Samuel (Exegetisches Handbuch zum Alten Testament 8,2)*. Münster 1920; *Das Wunder zu Kana im Lichte des Alten Testaments*, in: BZ 16 (1922) 93–; *Erzählungskunst in den Samuel-Büchern* (Bibl. Zeitfragen 11,6/7). Münster 1923; *Von Sions Liedern. Ausgewählte Dichtungen des ATs*. Mainz 1923; *Das Buch Josue (Die Heilige Schrift des Alten Testaments 2/3)*. Bonn 1924; *Das Buch der Richter u. das Buch Ruth (Die Heilige Schrift des Alten Testaments 2/4–5)*. Bonn 1926; *Geistige Strömungen im AT*. Breslau 1931; *Menschen aus heiligen Landen*. Breslau 1931; *Die Psalmen u. die Cantica des Röm. Breviers*. Regensburg 1939; *Bibl. Lesebuch aus dem Alten Testament*. Regensburg 1940; *Bibl. Worte u. Namen. Ein Hilfsbuch für den Bibelleser*. Warendorf 1947; *Traurigkeit u. Gottesgeborgenheit im AT. Die Bücher Kohaelet u. Habakuk u. eine Auswahl aus den Psalmen*. Warendorf 1947.

Schürer, Emil, 1844 Augsburg – 1910 Göttingen, Németország - Úsz-professzor. 1873-tól Lipcsében volt professzor, 1878-tól Giessenben, 1890-től Kielben, 1895-től Göttingenben tanított Úsz-t. 1876-ban megalapította és kiadta a *Theol. Literaturzeitungot*. **Művei:** *Lehrbuch de Ntl. Zeitgeschichte*. Leipzig 1874; *Geschichte des jüdische Volkes in Zeitalter Jesu Christi*. Leipzig 1901. Ezt dolgozta át és fordította angolra VERMES G.: *The History of the Jewish people in the age of Jesus Christ*. Edinburg 1973.

Schürmann, Heinz. 1913-Bochun -1999 Erfurt, Németország - Katolikus újszövetségi teológus. A gimnáziumot Dotrmondban végezte (1923-1932) és bekapcsolódott az ifjúsági munkába a liturgikus mozgalomba. Teológiát Paderbornban 1932 és Tübingenben végezte 1938. 1938-ban Paderbornban pappá szentelték Osterwieck Harzban volt káplán (1938-1939) majd Bernburg Saale (1939-1946). NDK-ban szerzett pasztorális tapasztalatai meghatározták. 1946- Leonkovitzban püspöki kollégiumban lett prefektus. Lukács evangélium utolsó vacsora értelmezéséből írta a disszertációját, melyet 1950-ben védett meg Münsterben Meinertznél. 1950-51 Institutum Biblikumon tanult 1952-ben habilitált Josep Gewiss-nél Münsterben, ahol az oktatást magántanárként kezdte az újszövetségi szövegmagyarázattal, de 1953 végén Erfurtba hívták, 1953-Újszövetség tanára Erfurtban, ezt a tanszékét annak ellenére, hogy Münsterbe Bonnba, Bécsbe hívták mindvégig megtartotta, egészen 1978-as nyugdíjazásáig. Munkássága nemzetközi elismerést kapott tiszteletbeli doktori címet kapott Lovain (1976) Uppsala (1977) Paderborn (1978) Aberdeen (1979) Bécs (1984) Bochun (1985) Strasbourg (1988) 1955-ben delegálták a Vatikáni zsinatra a német egyház teológusaként. 1969-1985 Pápai Teológiai bizottság tagja, A Comissio Biblia tagja 1965-től. Lukács Kommentárja a Herder sorozatban jelent meg. Újszövetségi etikája és Jézus halálának értelmezésében számított szaktekintélynek. A történetkritikai exegézisnek teológiai horizontot adott. Papok egész generációját nevelte fel a NDK-ban. **Művei:** *A keresztény erkölcs alapelvei*; [ford. Görföl Tibor] Budapest : L'Harmattan, 2005. *Der Abendmahlsbericht Lukas 22,7-38 : als Gottesdienstordnung, Gemeindeordnung, Lebensordnung* Paderborn: Schöningh, 1955. *Die geistlichen Gnadengaben in den paulinischen Gemeinden* Leipzig : St. Benno, 1965. *Der Erste Brief an die Thessalonicher* Leipzig : St. Benno, [1961] *Das Lukasevangelium* Leipzig : St. Benno 1962. *Das Gebet des Herrn* Leipzig : St. Benno, 1965. *Igeszolgálat : Szentírási elmélkedések* Eisenstadt : Prugg, [s. a.]. *Der Erste Brief an die Thessalonicher* Düsseldorf : Patmos, [1964] *Ursprung und Gestalt : Erörterungen und Besinnungen zum Neuen Testament* Düsseldorf : Patmos, 1970.

Das Geheimnis Jesu : Versuche zur Jesusfrage Leipzig : St. Benno, 1972. *Worte des Herrn : Jesu Botschaft vom Königtum Gottes* Leipzig : St. Benno, 1960. *Traditionsgeschichtliche Untersuchungen zu den synoptischen Evangelien* Düsseldorf : Patmos, 1968. *Jesu Abendmahlshandlung als Zeichen für die Welt* Leipzig : St. Benno, 1970. *Worte des Herrn : Jesu Botschaft vom Königtum Gottes / Auf Grund der synoptischen* Freiburg ; Basel ; Wien : Herder, 1963. *The first Epistle to the Thessalonians . The second Epistle to the Thessalonians* ford Hans-Andreas Egenolf New York, 1969. *Gottes Reich - Jesu Geschick : Jesu ureigener Tod im Licht seiner Basileia-Verkündigung* Leipzig, 1985. *Jesu ureigener Tod : Exegetische Besinnungen und Ausblick* Freiburg ; Basel ; Wien, 1975. *Das Gebet des Herrn* Leipzig, 1958 .

Schüssler-Fiorenza, Elisabeth, 1938 Csanád – Románia/ USA - Katolikus feminista teológusnő. A háború után Ausztráliában és Franciaországban tanult, 1958–1962 között Würzburgban tanult katolikus teológiát. 1970-ben Münster-ben diplomázott *Uralom és papi motívumok János apokalipszisében a katolikus teológia alapján* című dolgozata alapján. Ez hívta fel a korábbi würzburgi teológus, Rudolf Schnackenburg figyelmét rá. 1970-től az USA-ban tanított, először a Notre Dame egyetemen. 1984–1988 között Talbot-professzori ösztöndíjat kapott az Episzkopális Teológia ÚSz tanszékétől. 1988-tól Krister-Stendahl-professzor a Harvard Egyetemen. Emellett vendégprofesszor többek között Tübingen, Berlin és Heidelberg egyetemén adott elő. **Művei:** *Der theoretische Anspruch feministischer Theologie*. Münster 2004; *Jesus - Miriams Kind, Sophias Prophet*. Gütersloh 1997; *Das Buch der Offenbarung*. Stuttgart 1994; *Brot statt Steine*. Fribourg 1991; *Zu ihrem Gedächtnis...* München 1988; *Priester für Gott*. Münster 1969–1970; *Der vergessene Partner*. Düsseldorf 1964; angolul: *Wisdom Ways: Introducing Feminist Biblical Interpretation*. Maryknoll 2001; *Jesus and the Politics of Interpretation*. New York 2000; *Rhetoric and ethic*. Minneapolis 1999; *Sharing Her Word*. Edinburgh 1998; *Jesus: Miriam's Child*. New York 1994; *The Power of Naming*. Maryknoll 1996; *Searching the scriptures*. New York 1994–1995; *Revelation: Vision of a Just World*. Minneapolis 1991; *Discipleship of Equals*. New York 1993; *But She Said*. Boston 1992; *Frauenkirche - eine Exodusgemeinschaft*. Luzern 1990; *Bread Not Stone*. Boston 1984; *Theological criteria and historical reconstruction*. Berkeley 1987; *In Memory of Her*. New York 1983; *Invitation to the Book of Revelation*. Garden City 1981; *The apocalypse*. Chicago 1976; *Aspects of religious propaganda in Judaism and early christianity*. Paris 1976.

Schwank, Benedikt OSB, 1923 Karlsruhe – Németország - Szülővárosában érettségizett, 1941-től természettudományt, főleg biológiát tanult. 1941–1944 között részt vett a 2. világháborúban, 1946-ban belépett a bencés rendbe, Maria Laach-ban és Rómában tanult teológiát, 1955-ben szerzett diplomát. 2002-ben ÚSz-i tanszékvezető professzor lett Beuronban és a pullachi bencés teológián (München közelében); Tübingenben, Eichstättben és Jeruzsálemben élt és tanított 16 évet. 1970–2005 között a bencések *Erbe und Auftrag* c. havilapjának kiadója volt. **Irodalom:** az *Oleum laetitiae* ünnepi számmal köszönti, és közli műveinek bibliográfiáját. 2003; *Blumen schenken Hoffnung: Aufzeichnungen eines Beuronner Mönchs*. Beuron 2005; *János-kommentár*. Szeged 2001.

Schweitzer, Albert, 1875 Kaisersberg – 1965 Lambarene, Németország - Német evangélikus teológus, filozófus, zenetudós és orgonavirtuóz, orvos. 1902–1913 között teológiát tanított a strassburgi egyetemen, majd orvosnak tanult. 1913-ban a kameruni Lambarenében az általa alapított trópusi kórházat vezette, közben zenetudományi és orgonaépítési munkákat tett közzé és kora egyik leghíresebb Bach-interprettoraként világszerte koncertezett. 1906-ban a liberális teológia bírálójaként bekapcsolódott a Jézus történeti portréjának megrajzolása körüli

vitába. Ekkor jelent meg műve, amely a Jézus-élete-kutatások összefoglalásaként arra az álláspontra helyezkedett, hogy a történeti Jézus alakja szigorúan tudományos eszközökkel az evangéliumi hagyomány alapján rekonstruálhatatlan, a hit érvényességéhez pedig egy ilyen igazolás nem is tartozik hozzá. Vallásbölcseleti értekezéseiben a keresztény hit lényegének az eszkatologikus szemlélet kibontakoztatását tekintette. Párhuzamokat keresett a keleti vallások meditatív hagyománya és a keresztény jövő-teológia között, de nyomatékkal képviselte azt a nézetet is, hogy Krisztus hite elsősorban morális üzenet és nem intellektuális eligazítás a hívő ember számára. Teológiai és filozófiai írásaiban elutasította a metafizika lehetőségét, helyette egy olyan normatív etika, mint a keresztény, a krisztusi üzenet lényege mellett érvelt, amelynek alapja az élet értékének és szépségének elfogadása – ezt a tételt orvosi és művészi munkájával is igyekezett bizonyítani és szolgálni. 1952 Nobel-békedíjat kapott. **Művei:** *Von Reimarus zu Wrede*. 2 kötet. (a második kiadástól *Geschichte der Leben-Jesu-Forschung*). Tübingen 1906; *Kultur und Ethik*. Tübingen 1923; *Die Mystik des Apostels Paulus*. Tübingen 1929; *Reich Gottes und Christentum*. Tübingen 1934; *Die Weltanschauung der indischen Denker*. Tübingen 1935.

Schweitzer József, 1922 Veszprém – Magyarország - Magyar főrabbi. 1940-ben a Pesti Izraelita Hitközség gimnáziumában érettségizett. Főiskolai tanulmányait a budapesti Országos Rabbiképző Intézetben végezte, 1947-ben rabbivá avatták. 1946-ban bölcsészdoktori diplomát szerzett, hittanár lett. Pécsen volt rabbi, majd 1948–1981 között főrabbi és az Országos Rabbiképző Intézet tanára. 1981–1985 között a budapesti izraelita hitközség főrabbi, 1985–1997 között az Országos Rabbiképző Intézet igazgatója. Egyetemi oktatói és közéleti tevékenységéért, különösen a keresztény–zsidó kapcsolatok ápolásáért Pázmány-díjban részesült. **Művei:** *The foundation of the Seminary of Budapest in the responsa literature*. Bp 1980?, *Deutro-Jesája és a Szenvedő-Szolga dalok a zsidó exegézisben*. Bp 1946?: *A Tolna megyei zsidók története 1868-tól 1944-ig*. Bp.?

Schweizer, Eduard 1913 Baselben, Svájc- Teológiai doktorátus Basel 1938. Skóciában tanult teológiát. 1938–47 lekipásztori munkát végzett. Habilitált Zürich 1941. Nyilvános rendes tanár Mainz 1946. Bonn 1949. Zürich 1949., 1946–49, Bonnban tanított. 1949 Zürichbe ment, majd 1959 New Yorkban és 1964 San Francisco-ban vendégprofesszor **Művei:** *Theologische Einleitung in das Neue Testament* Göttingen, 1989. *Das Evangelium nach Mattheus* Göttingen, 1976.

Schwemer Anna-Maria 1942 Pforzheim, Németország – Tübingenben tanult teológiát 1963-1967 és majd Heidelbergben 1978-1981 Tudományos asszisztens 1981-1985 Institut Judentum-ban Tübingen-ben. Tudományos asszisztens 1985-1993 Martin Hengel mellett. Teológiai doktorátusát 1994-ben Tübingen-ben szerezte. Habilitációját Erlangen-Nürnbergben szerezte. 2000-ben és Tübingen is elismerte. **Művei:** *Gott als König und seine Königsherrschaft in den Sabbatliedern aus Qumran*, in: *Königsherrschaft Gottes und himmlischer Kult im Judentum, Urchristentum und in der hellenistischen Welt*, hg. v. M. Hengel, A. M. Schwemer, *WUNT* 55, Tübingen 1991, *Paulus in Antiochien*, *BZ NF* 199 (1998), 161-180. *Das Problem der Mahlgemeinschaft mit dem Auferstandenen*, in: *Le Repas de Dieu/Das Mahl Gottes*, 4. Symposium Strasbourg, Uppsala, Tübingen, 12.-14. September 2002, hg. v. C. Grappe, *WUNT* 169, Tübingen 2004, 187-226.

Schwiderski, Dirk 1966 Wanne-Eickel, Németország - Evangélikus teológiát és filozófiát, valamint keleti nyelveket tanult 1988-1994 Bochum és Münster-ben. Tudományos asszisztens 1990-1991 Martin Tetz patológus mellett. Első teológiai vizsgája 1994. Tudományos asszisztens Ószövetségi fakultáson 1994-1995 Münster-ben. 1995-2000 Hans-Peter Müller

asszisztense. Főmunkatársa 1995-1998 Zeitschrift für Althebraistik.-nak. A német akadémia szótárát szerkeszti 1995-1998 Th. Kämmerer professzorral Münster-ben. Arám feliratok konkordanciáját készíti 1997-2003 Münsterben. Teológiai doktor 2000 H.-P. Müller vezetésével. A vallás szerepe az antik keleti társadalomban program kutatója 2000-2003. A közelkelti térség történetének kutatásával foglalkozó munkacsoport vezetéségi tagja 2003-2004 (GKM) Münster-ben. 2004-től Fritz Thyssen alapítvány gondozásában a 10-3. századi arám feliratok konkordanciájának munkacsoportjában dolgozik. 2005-ben Heidelberg akadémiai tanácsának tagja. **Művei:** Deutsch-Akkadisches Wörterbuch (Alter Orient und Altes Testament 255), Münster 1998, Handbuch des nordwestsemitischen Briefformulars. Ein Beitrag zur Echtheitsfrage der aramäischen Briefe des Esrabuches (BZAW 295), Berlin - New York 2000, XIII, 420 S. Die alt- und reichsaramäischen Inschriften / The Old and Imperial Aramaic Inscriptions (Fontes et Subsidia ad Bibliam pertinentes 2), Bd. 2: Texte und Bibliographie, Berlin - New York 2004. Bibeldkunde des Alten Testaments. Die kanonischen und apokryphen Schriften. Mit Lernübersichten von Dirk Schwiderski, 4. Aufl., Neukirchen-Vluyn 2004. Die alt- und reichsaramäischen Inschriften, Bd. 1: Konkordanz (Fontes et Subsidia ad Bibliam pertinentes), Berlin - New York 2006?

Duns Skotus Id. Scot(t)us, Johannes Eriugena

Scot(t)us, Johannes Eriugena, Duns Skotus 810 Írország – 877 Írország - Tudós. 845-ben a nyugati frankok között a hét szabad művészet tanítója volt a frank udvarban Kopasz Károly alatt. Azt hirdette, hogy a kinyilatkoztatás forrásait csak a tudomány és a hét szabad művészet segítségével ismerhetjük meg. Johannes Winiberttel (aki valószínűleg a strassburgi kolostor apátja volt) egy szöveggyűjteményt állított össze, amelyben összevetette a témákat a lanoni templomi iskolában oktatott Glosszákkal. Ez a gyűjtemény hosszú időn keresztül az oktatás anyaga volt a középkorban. 851-ben Gottschalk von Orbais tanításával szemben – aki azt állította, hogy az Isten már életükben egyeseket előre elítél – *De Praedestinatione* c. írásában a Bibliából vett érvekkel igyekszik meggyőzni őt ennek az ellenkezőjéről. Ezt az elképzelést az igazhit összefoglalásáról megtalálhatjuk Ágostonnál és két zsinaton is (855 Valence, 859 Langres). A király kérésére fordította latinra Dionysius Areopagita írásait, közben átvette a kissé panteista Areopagita elképzeléseit. Újplatonikus módon magyarázta a Ter 1–3 fejezeteit, János prólógusához homíliát írt és az egész János-evangéliumhoz egy töredékes kommentárt. A panteisták és az albigensek később *A természet felosztásáról* c. fő művére sokat hivatkoztak, 1225-ben III. Honorius pápa utasítására ~ írásainak fellelhető példányait elégették. **Művei:** *Opera Omnia Johannes Duns Scotus*. - [Nachdr. d.] Editio nova, Parisiis 1891, Republ.. - Westmead : Gregg, 1984- MADEC, G. (szerk.), *De divina praedestinatione* (851). *Continuatio mediaevalis* 50; BARBET, J. (szerk.), *Expositiones in Ierarchiam Coelestem*. CChr. *Continuatio mediaevalis* 31; WILLIS, J. A. (szerk.), *Annotationes in Johannem*. *Classica et Mediaevalia* 14, 1953, 233–236; JEAUNEAU, E. (szerk.), *Homilia in prologum S. Evangelii sec. Johannem*. Westmead 1969; JEAUNEAU, E. (szerk.), *Commentum in S. Evangelium sec. Johannem* (nem sokkal 877 előtt). Paris 1972; TRAUBE, L. (szerk.), *Carmina*. MG. PL 3. 518–556. 757; FOUSSARD, M. (szerk.), »*Aulae siderae*«. CahArch 21, 1971, 79–81; *Epistulae*, MG. Ep 5, 630–; MG. Ep 6, 158–162; összkiadás: MPL 122, 125–1244 (nem teljes!).

Segalla, Giuseppe 1932 Chiuppano, Olaszország - Filozófiát és teológiát Padovában tanult, Greogiánán Rómában szerzett diplomát 1959-ben. Tanított a Gregoriana Egyetemen és Urbána Egyetemen Rómában 1959-től Lateráni Egyetemen teológiai diplomát szerzett 1965-

ben. Tovább tanult Pont. Inst. Bibl. Róma Bibl. Sci. 1968-ban Észak olasz egyetem teológiai fakultásán tanít Újszövetség szövegmagyarázatot, valamint Padova papi szemináriumában 1962-től. 1968-tól Milánó egyetem újszövetségi tanszékének nyilvános rendes tanára. **Művei:** S. Giovanni maestri di spiritualità Fossano, 1972. Cristologia del Nuovo testamento Assisi 1973. Volontá di Dio e dell'uomo in Giovanni Brescia 1974. Giovanni NVB 36. Roma 1976. Gesu pane del cielo Padova 1976. Metodologia per uno studio della teologia del Nuovo testamento (P. Grech-el együtt) Torino 1978.

Segert, Stanislav 1921 Prága Csehország - Prága Károly Egyetem PhD 1947. Cseh Orientális Intézetben CSC tanított, majd Huss János Evangélikus Theol. Fakultáson Prága 1945-52. Lektor a Prágai Keleti intézetben 1952-70. Chicago Egyetem 1966. Vendég professzor California Egyetem 1969-91. 1991-től nyugdíjas, Ben Gurion Egyetem Izrael 1985. Ásatások szakértője Ras Shamra/ Ugarit, Szíria 1963. Kathago, Tunézia 1976. Politiko/Tamassos Ciprus 1976. Szakterülete a héber Biblia, Újszövetség, szemita nyelvek, szövegek és feliratok, aporifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** Altaramische Grammatik Enzyklopadie 1990. A basic Grammar of the Ugaritic Language UP. California 1984. A Grammar of Phoenician and Punic. Beck. 1976.

Segovia Fernando F., 1948 Havana, Kuba – Tanult Notre Dame Egyetem MA 1976 PhD 1978. Tanított Marquette Egyetem 1977-84. Vanderbilt Egyetem 1984-92. Ugyanott Újszövetség és az őskeresztény tanszék vezetője 1992-től. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** The Farewell of the Word Johanne Cal to Abide. Fortress, 1991. The Fourth Gospel from a Literary Perspective. Scholars, 1991. Discipleship in the New Testament. Fortress, 1985. Love Relationships in the Johannine Traditions. Scholars, 1982.

Selby, Donald 1915. Kansas City USA MO - William Jewell Coll AB 1946. Andover Newton Theol. School BD 1949. Boston Egyetem PhD 1954. Tanított Pilgrim Congre. Ch 1948-56. Lelkész Catawba Coll. 1956-80. Teológiát tanít 1970-80 között. Nyugdíjas 1980-tól. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** Introduction to the New Testament. MacMillan, 1971. Introduction to the Bible Selby and West 1971. Toward the Understanding of St. Paul. Prentice-Hall, 1962.

Sellin, Ernst Franz Max 1867 Altschwerin -1946 Epichnellen, Németország - Evangélikus ószövetség szövegmagyarázat és archeológiai szakértő. Teológiát Rostock, Erlangen és Lipcse egyetemein tanul, ahol a keleti nyelvekkel is megismerkedett. Filozófiai disszertációját Lipcsében 1888-ban írta „Die verbal-nominale Doppelnatur der hebräischen Participien und Infinitive und ihre darauf beruhende Konstruktion, 1889. Teológiai licenciáját Erlangen-ben 1890-ben szerezte. Disputatio de origine carminum, quae primus psalterii liber continet, Erlangen und Leipzig 1892 melyet később habilitációnak ismertek el. 1891-1894 gimnáziumban tanított Parchim/Mecklenburg. 1894 -ben Erlangen-be hívták tudományos kiegészítőnek. 1895-ben magántanár, 1897-ben egyetemi tanár Bécsben az evangélikus teológiai fakultáson. 1899-ben ugyanott rendes nyilvános tanár. 1908-ban Rostock-ba hívták, 1913-ban Kiel, 1921 Berlin-ben tanított ahol maradt nyugdíjazásáig. 1935-től a felsőbb egyházi vezetésbe is beválasztják, házat a háborúban bombatalálat érte ezért családjával Thüringiába költözik és ott halt meg. Díszdoktor St. Andrew egyetem. A szövegmagyarázat mellett sokat publikált Bibliái archeológiából, Palesztina földrajza igen érdekelte. Bécsi tanárként 1901-1904 a császári tudományos akadémiától kap erre a célra támogatást Tell Ta`annek és Jesreel sakság felépítése érdekelte. Igen érdekelte a jerikói ásatások sorsa. (1907 - 1909), ezért kapcsolatba lépett a keleti társasággal. A következő hely Szichem érdekelte, melyet arabul Tell el-balata-nak neveztek, ahol 1913/1914-ben kezdődtek feltárások. Főleg az Ószövetségi

bevezetés tudományban volt úttörő, 1910-ben megjelent bevezetője 8 kiadást ért meg. Tanítványa és barátja volt Leonhard Rost, aki később Georg Fohrer-nek adta át a staféta botot. Sokat foglalkozott az Ebed Jahve kérdéssel. Mózesről vallott nézetei pedig erős hatást gyakoroltak Sigmund Freud teóriájára. **Művei:** Beiträge zur israelitischen und jüdischen Religionsgeschichte, I. II, 1896/1897; Der Knecht Gottes bei Deuterocesaja, in: Studien zur Entstehungsgeschichte der jüdischen Gemeinde, I. 1901; Die Restauration der jüdischen Gemeinde in den Jahren 538-516.-Das Schicksal Serubbabels, in: Studien zur Entstehungsgeschichte der jüdischen Gemeinde, II. 1901; Tell Ta`annek, Ausgrabungsbericht, 1904; Biblische Urgeschichte, (1905) 1913<sup>2</sup>; Eine Nachlese auf dem Tell Ta`annek, 1905; Die Spuren griechischer Philosophie im Alten Testament, 1905; Das israelitische Ephod, 1906; Die alttestamentliche Religion im Rahmen der anderen orientalischen, 1907; Das Rätsel des deuterocesajanischen Buches, 1907; Die Schilo-Weissagung, 1908; Die israelitisch-jüdische Heilandserwartung, 1909; Der alttestamentliche Prophetismus, 1912; Zur Einleitung in das Alte Testament (gegen C.H.Cornill), 1912; Jericho, 1913; Das Zelt Jahves, 1913; Gilgal, 1917; Das Problem des Hiobbuches, 1919; Das Alte Testament und die evangelische Kirche der Gegenwart, 1921; Mose, 1922; Wie wurde Sichem eine israelitische Stadt?, 1922; Das Zwölfprophetenbuch, 1922, 1929^{2/3}; Geschichte des israelitisch-jüdischen Volkes I, (1924) 1935²; II, 1932; Die geschichtliche Orientierung der Prophetie des Hosea, in: NKZ 36 1925, 607-658 und 807; Tritocesaja, Deuterocesaja und das Gottesknechtsproblem, in: NKZ 41 1930, 73-93 und 145-173; Abschaffung des Alten Testaments?, 1932; Alttestamentliche Theologie auf religionsgeschichtlicher Grundlage I. II, 1933 (II, 1936²).

Sellin, Gerhard 1943. Ratzenburg Németország, - Münster evangélikus teológia ThD 1974. Tanított Münster 1974-84. Tudományos asszisztens Oldenburg Egyetemén 1984-től. Újszövetségi teológia professzora, Hamburgban az újszövetségi és a késő antik vallástörténet tanszéken. Szakterülete irodalomtudomány, Alex. Philon kutatás, Márk evangélium és Efezusi levél. **Művei:** Studien zu den großen Gleichniserzählungen des Lukas-Sonderguts. Die - Erzählungen des Lukas-Sonderguts - besonders am Beispiel von Lk 10,25-37 und 16,14-31 untersucht, Diss., Ev.-Theol. Fakultät der Universität Münster, 1973. Der tote Adam und der lebendigmachende Geist. Eine exegetische und religionsgeschichtliche Untersuchung von 1. Korinther 15, Münster, 1981. Der Streit um die Auferstehung der Toten. Eine religionsgeschichtliche und exegetische Untersuchung von 1.Korinther 15. Göttingen, 1986.

Semler, Johann Salomo, 1725 Saalfeld – 1791 Halle, Németország - Vezető evangélikus teológus. Először filozófiát tanult, majd 1743-ban Halléban teológiát, történelmet, klasszikus nyelveket, logikát és matematikát. 1750-ben magiszter és tanár lett Coburgban, majd újságszerkesztő és kiadó. 1751-ben a történelem és a költészet professzora Altdorfban. 1753-ban teológiaprofesszor Halléban. Fő teológiai területei: hermeneutika, egyháztörténet, dogmatika, morális teológia, egzegézis, régészet, numizmatika, de publikált természettudományi cikkeket és írt a kabbaláról is. Felvilágosultságával befolyásolta a kritikus nyugat-európai bibliatudomány fejlődését, Luthert is kritizálta a teológiájában tükröződő augustinizmus miatt. Melancthonra alapozott és Luther örökségét vitte tovább, de a filológiában Rotterdami Erasmus követője volt. Teológiája történeti orientáltságú volt, igyekezett minden egyházi dogmatikától megszabadulni. Szabad teológiai gondolkodást akart kialakítani, amely mentes a dogmatikai definíciók szolgai idézgetésétől. A történetkritikai gondolkodás vezette el a kánon-problémához, melynek történeti kérdésként való tárgyalásában úttörő művet alkotott *Abhandlung von freier Untersuchung des Canon* címmel (1771–1775). Különbséget tett a bibliai könyvek történeti forrásként való használata és a lelki magyarázata között. Számára a Szentírás Krisztus kereszthalálához és feltámadásához vezető üdvtörténet emberi szavakkal kifejezett történelem is. Vagyis az írás a történeti információ

mellett erkölcsi és az embert az üdvösségre vezető információt is tartalmaz – ezzel az információval személyesen kell kapcsolatba lépni, a többi csak tudományos tapasztalat. Azt hirdette, hogy Jézus és tanítványai pedagógiai megfontolásból saját korukra figyeltek, ezért a démonikus elbeszéléseket és az ÚSz-i apokaliptikát mitologikus elbeszéléseknek tartotta. A történetkritikai egzegézis dogmaellenességével előkészítette az utat a dogmatörténethez mint új teológiai tárgyhoz. Úgy gondolta, hogy egy ilyen definíció csak egy adott földrajzi területre, adott szellemi és szociális viszonyokra áll, amit éppen ezért kutatni kell, és semmiképpen sem tekinthető isteni tekintéllyel rendelkező kijelentésnek egy püspök politikai utasítása. Ezzel a dogmatikai mítosztalanítással megváltoztatta az első keresztény század történeti kutatásának irányvonalát. Mítosztalanítása oda vezetett, hogy a bibliai „belső vallásosság” tükröződését kutatta a ÚSz-i kérügmában, amelynek a hitvallási forma csak külső megnyilvánulása, ezt az egyházban a pedagógiai szükségszerűség hozta létre. Ezzel az elképzelésével meg akarta szabadítani a keresztényeket a politikai-állami keresztény előírásoktól. Ez a gondolat végigkísérte a késő felvilágosult protestáns tanítást. ~ úgy vélte, hogy ezzel a módszerrel lehetséges egy olyan istentapasztalatra szert tenni, amelyből a kereszténység szeretetvallása és istentisztelete fakad. 1788-ban az ún. „Wöllneri vallási nyilatkozat” (mely szerint a protestáns lelkészek ne térjenek el a nyilvános igehirdetésben azon szimbólumoktól, amelyek a bibliai könyvekben találhatóak) mellett kiállva megnyitotta azt a hosszú harcot, amely a pietizmus és a protestáns ortodoxia között zajlott. Művei a következő évszázad protestáns gondolkodásán mély nyomot hagytak. **Irodalom:** *Schriften und Beiträge* Johann Salomo Semlers Halae 1745; *Historische und kritische Erleuterung des sogenannten Canons des Ptolemäus*. Halle 1750, *Commentatio de patriarchum, ut in Palestina sepelirentur, desiderio*. Halae 1756 *De auctoritate archaeologiae ad Flavianum exercitationem lipsiensem primam*. Halae 1757; *Richard Simons Kritische Schriften über das neue Testament*. Halle 1776 *Paraphrasis des Briefs an die Hebräer. Aus dem Englischen des Arthur Ashley Sykes übersetzt*. Halle 1779 *Paraphrasis Epistolae Iacobi, cum notis et latinarum translationum varietate*. Halle 1781; *Umschreibung und Erklärung des Briefes Jacobi aus dem Latein frei übersetzt und erweitert*. Potsdam 1789; 168) *Paraphrasis in Epistolam I. Petri, cum latinae translationis varietate et multis notis*. Halae 1783; 183) *Paraphrasis in Epistolam II. Petri et Epistolam Judae, cum vetustae latinae translationis varietate, notis multis et praefatione, ad illustrandam originem catholicae ecclesiae*. Halae 1784; 190) *Zur Revision der kirchlichen Hermeneutik und Dogmatik. Erster Beitrag*. Halle 1788; 216) *Dissertatio theologico-hermeneutica De discrimine notionum vulgariarum et christianarum in libris N.T. observando. Auct. Chr. G. Schwartz*. Halae 1770; *Abhandlung von freier Untersuchung des Canon*. Gütersloh 1967

Seneca, Lucius Annaeus, Kr.e. 4. Cordoba – 65 Landgut, Itália - Politikus, sztoikus filozófus. Rómában tanult filozófiát, de szenátor szeretett volna lenni. Hosszú egyiptomi utazás után Kr. u. 31-ben visszatért Rómába, szenátor és rétor lett. 41-ben intrikák befolyása alatt Claudius császár Korzika szigetére száműzte, 48-ban Agrippina császárné kérésére visszatért és átvette Néro nevelését. Amikor Néro császár lett, ~ Seneca nagy hatalommal bírt, de a császár bukásai után visszavonult és irodalmi tevékenységgel foglalkozott. Néro vádjai miatt öngyilkosságot kellett elkövetnie. Irodalmi tevékenységében filozófiai, politikai és erkölcsi témákkal foglalkozott. A kereszténységre közvetlenül nem gyakorolt hatást, annak ellenére, hogy az apokrifokban Pál és Seneca levélváltásáról is tudnak a 4. sz.-tól. **Művei:** tragédiák: *Hercules furens*; *Troades*; *Phoenissae*; *Medea*; *Phaedra*; *Oedipus*; *Agamemnon*; *Thyestes*; *Hercules Oetaeus*; Claudiusról: *Apokolokyntosis* (54); filozófiai írások: *Ad Marciam de consolatione* (39/40); *Ad Helviam matrem de consolatione* (41/42); *Ad Polybium de consolatione* (43/44); *De ira*; *De beneficiis*; *De clementia* (54/55); *De brevitae vitae*; *De constantia sapientis*; *De tranquillitate animi*; *De vita beata*; *De otio* (vlsz. 62 után); *De*

providentia; Naturales quaestiones (62/63); *Epistulae morales* (62–64 között); további írásai nagyrészt elvesztek, fennmaradt részletek többek között a következőkből: *Exhortationes; De immatura morte; Libri moralis philosophiae; De superstitione; De matrimonio; Quomodo amicitia continenda sit; De officiis; De remediis fortuitorum; De motu terrarum; De forma mundi; De vita patris* (életrajz); Összkiadás: *The Loeb Classical Library*. London – Cambridge/Mass.; filozófiai írásainak kritikai összkiadása Association G. Budé, Paris 1925–; kritikai részleges kiadás: REYNOLDS, L. D., Oxford 1965/77; Pállal váltott apokrif leveleinek kiadása: BOCCIOLINI PALAGI L., Firenze 1985; SEIDENSTICKER, B., *Seneca tragicus*. 1878–1978. in: ANRW II 32,2 (1985), 916–; CHAUMARTIN, F.-R., *Quarante ans de recherche sur les Oeuvres philosophique de Senèque* (életrajz) 1945–1985, in: ANRW II 36,3 (1989), 1545–; LAUSBERG, M., *Senecae operum fragmenta: Überblick und Forschungsbericht*, in: ANRW II 36, 3 (1989), 1879–; MOTTO, A. L. – CLARK, J. R., *Seneca. A critical bibliography*. 1900–1980. Amsterdam 1989.

Senior, Donald P., 1940 Philadelphia USA PA – Lovain katolikus egyetemen tanult Belgiumban STD 1972. Tanított Cath. Theol Union 1972-től. Szerkeszti a *The Bible Today* 1973-tól. Bibliikus könyvszemlét 1980-tól. Szakterülee az Újszövetség. **Művei:** *Jesus: A Gospel Portrait*. Paulist, 1992. *The Passion of Jesus in the Gospel of John*. Liturgical Press, 1991. *Catholic Study Bible*. Oxford UP. 1990. *The Passion of Jesus in the Gospel of Luke*. Liturgical Press, 1989.

Serarius, Nikolaus SJ, 1555 Rambervilles – 1609 Mainz, Németország - Egzegéta és egyháztörténész. Würzburgban tanult filozófiát és teológiát. 1595-től egzegézt tanított Mainzban. Az egész Bibliához tervezett magyarázatot, ez csak részben valósult meg. **Művei:** *Tóbiás, Judit, Eszter, Makkbeusok*. Mainz 1599; *Bírák, Királyok*. Mainz 1609; *Józsue* 2 kötet. Mainz 1609–1610; *Péter 1–2, János, Judit*. Prolegomana Biblica. Mainz 1605.

Seubert, August H., 1931 Marathon USA WI - Tanult Gregoriana Egyetem Róma STL Bibliikus toológiai diploma 1984. Tanított Nicaragua Bluefields 1959-től. Az apostoli vikáriátus intézményében tanított 1984-92 között. Costa Rica közép amerikai teológiai Intézetben 1987-90. Szakterülete a héber Biblia és az Újszövetség **Művei:** *Como Entender el mansaje del Nuevo Testamento*. Paulinas, 1990. *Como Entender el Mensaje de los Profetes*. Paulinas, 1988.

Seuse, Heinrich OP (latinosan: **Suso**), 1295 Konstanz – 1366 Ulm, Németország - Misztikus. Tizenhárom évesen lépett a domonkos rendbe Konstanzban. Öt évvel ezután kegyelmi megtérésben volt része és magát az „örök bölcsesség szolgálójának” nevezte. Későbbi extázisaiban egyre mélyebbre hatolt a keresztény misztériumokba. Szigorú aszketikus életet kezdett, életrajzi forrásai nem teljesen megbízhatóak, mert látszik rajtuk a hagiografikus torzítás. Tanulmányait befejezve Konstanzból Strassburgba ment, 1322-ban a rend kölni tanulmányi központjába küldték, ahol Eckhart mester oktatta, akinek kedvelt tanítványa lett. Feltehetően 1326-ban tért vissza Konstanzba, ahol tanárként működött. Ebben az időben születtek az „igazság könyvecskéi” (*Büchlein der Wahrheit*) c. írásai. Amelyben Eckhart misztikájáért és ellenségei ellen küzdött. Mestere miatt őt is perbe fogták, és az általános káptalan elítélte, ezért Hollandiába, Maastrichtba vagy Utrechtbe küldte (1330) és eretnekséggel vádolta. Egyedüli megmaradt latin nyelvű alkotása a *Horologium Sapientiae*. Emiatt – mint azt várta – nem lehetett Párizsban magiszter, hanem a pasztorációban dolgozott, Svájcban és Bajorországban. Ebben az időben kötött barátságot Johannes Taulerrel, Heinrich von Nördlingennel. Miközben Bajor Lajos ellentétbe került a pápával, a pápa a hozzá hűséges domonkosokat Dießenhofenbe küldte (1339–1346), ahol ő mint prior tevékenykedett (1343–

1344), számos fájdalmat és rágalmazást élt át. Ennek ellenére nem adta fel küzdelmét és fellebbezett a rend felső vezetéséhez Ulmba, ahova 1347-ben Ludwig halála után visszatérhetett. Élete végső éveiben XVI. Gergely megerősítette őt. Misztikus költőként tartjuk számon, képgazdag költészete mély érzéseket tár fel. Példa értékű lelki életrajza „Az örök igazság szolgája” (*Dieners der ewigen Weisheit*), amely Krisztus követésének magasiskolája volt. Jézus szenvedéséről tartott meditációi arról árulkodtak, hogy egyedüli lelkivezetőjének Krisztust tartotta. Meditációiban szívét Jézus szívével akarta egyesíteni, ugyanakkor igen sok filozófiai kérdést is felvetett. Műveit lelki társa, Elisabet Stigel jegyezte le. Életraját is a vele való beszélgetés lejegyzéséből tudjuk. Beszélgetéseit levelekbe foglalva közölte, amelyek rövidebb és hosszabb formában is megjelentek. (az un Großen u. Kleinen Briefbuch). **Művei:** *Das große Briefbuch; Das kleine Briefbuch; Vita; Horologium Sapientiae; Büchlein der Wahrheit.* 1327. – kiadásai: *Schriften* (első nyomtatott kiadás) Augsburg 1482; DIEPENBROCK, M. (szerk.), *Heinrich Susos, genannt Amandus, Leben u. Schriften, mit einer Einleitung von Joseph Görres.* Regensburg 1829; DENIFLE, H. S. (szerk.), *Die Schriften des seligen Heinrich Seuse.* München 1876–1880; LEHMANN, W. (ford. és bevezető), *Heinrich Seuses Deutsche Schriften.* 2 kötet. München 1911; HELLER, N. (szerk.), *Des Mystikers Heinrich Seuse O.P. Deutsche Schriften.* Regensburg 1926; RICHSTÄTTER, C. (szerk.), *Horologium Sapientiae.* Turin 1929; BIHLMAYER, K. (szerk.), *Heinrich Seuse. Deutsche Schriften.* Stuttgart 1907, utánnomás: Frankfurt a. M. 1961; *Heinrich Seuses »Horologium Sapientiae«.* Kritikai kiadás. Fribourg 1977; *Das Büchlein der ewigen Weisheit.* Stein am Rhein 1987; JUNGCLAUSEN, E. (bevezető), *Deutsche mystische Schriften.* Új kiadás. Düsseldorf 1987.

Seybold, Klaus 1936 Heidenheim, Németország - Keleti nyelveket tanul 1950-56 Stuttgartban majd evangélikus teológiát 1956-61 Tübingenben és Heidelberg-ben első teológiai vizsgája 1961 Tübingenben. Lelkész 1961-64 Wildbad/Schwarzwald, második teológiai vizsga. Tudományos asszisztens 1964 Kiel Walter Beyerlin mellett. Teológiai doktorátus 1968. habilitáció 1972 Kiel a zsoltárok betegség és gyógyulás koncepciójáról. Magántanár 1972-79 Kielben. 1976/77 Hamburg-ban tanít. Baselba hívják 1979 – ben Ószövetségi teológia tanítására. Vendég professzor Luzernben 1980/81 és 1998/99 tanévben. Vendégprofesszor Zürichben 1990/91. A teológiai szeminárium dékánja 1982-98 Baselben. Kutatási területei prófécia, zsoltárok, óhéber költészet, Ószövetség teológiája. **Művei:** *Das Gebet des Kranken im Alten Testament. Untersuchungen zur Bestimmung und Zuordnung der Krankheits- und Heilungspsalmen,* Verlag W. Kohlhammer Stuttgart 1973. *Die Psalmen. Eine Einführung.* Urban-Taschenbuch 382. W. Kohlhammer Stuttgart 1. A.1986 (2. A.1991) . *Nahum - Habakuk - Zephanja.* Zürcher Bibelkommentar, Bd. 24,2, Theologischer Verlag Zürich 1991. *Der Prophet Jeremia. Leben und Werk.* Urban-Taschenbuch 416,Verlag W. Kohlhammer Stuttgart 1993. *Die Psalmen. Handbuch zum Alten Testament I 15,* Verlag J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen 1996.

Sevilliai Isidorus, ld. Isidor Sevilla, 560–633.

Shaftesbury, Anthony Ashley Cooper, 1671 London – 1713 Nápoly, Itália - Felvilágosodás-kori moralista. 1695-ben az alsóház tagja, majd rövid ideig élt és tanult Hollandiában is, 1699-ben a felsőház elnöke lett. Betegsége miatt nem tudott jelen lenni a politikai életben, ezért írásaival akarta meghatározni a programok szellemiségét. Megkísérelte a kinyilatkoztatástól független etika felvázolását, ennek ellenére egész életében az angol államegyház tagja maradt. A vallás lényegét az erkölcs támogatásában látta, és abban, hogy az emberi személyiséget a

természet és az univerzum harmóniájába kapcsolja. **Művei:** WHICHCOTE, B. (szerk.), *Select Sermons in Two Parts. Edited and Prefaced by the Earl of Shaftesbury.* London 1698; TOLAND, J. (szerk.), *An Inquiry Concerning Virtue or Merit.* London 1699; *Philosophical Regimen.* London 1708; *Several Letters Written by a Noble Lord to a Young Man at the University.* London 1716; FORSTER, T. (szerk.), *Original Letters of Locke, Algernon Sidney, and Anthony Lord Shaftesbury.* London 1830; ROBERTSON, J. M. (szerk.), *Characteristics of Men, Manners, Opinions, Times.* (London 1711) 2 kötet. London 1900; BENDA, W. és mások (szerk.), *Complete Works. Selected Letters and Posthumous Writings.* 16 kötet. I: Aesthetics, II: Moral and Political Philosophy, III: Letters, IV: Comentararies. Stuttgart 1981–; *Ein Brief über den Enthusiasmus. Die Moralisten* (PhB 111). Hamburg 1980; *Der gesellige Enthusiast.* München 1990.

Shaub, Marilyn B. 1928. Chicago USA, IL - Fribourgh Egyetem Svájc PHD 1947-től. Ecole Biblique Jeruzsálem Diploma 1967. Tanított Duquesne Egyetem 1973-től. Ásatások szakértője Tell el-Rumeith, Jordánia 1967. Tell Ta'nach, Jordánia 1968. Idalion, Cyprus 1972. Bab edh-Dhra Jordánia 1977, 1979. Szakterülete Archeológia, héber Biblia. **Művei:** *Agape in the New Testmament* 3 kötet. Herder, 1965. *Friends and Fireschip for Augustina.* Alba, 1964.

Shaw, Fithhugh Lewis 1950 Oklahoma City USA OK - Tanult Oklahoma Egyetem NBA 1973. Yale Egyetem MA 1977. Cambridge Egyetem PhD 1992. South-Bapt. Tehol. Sem. 1985-87. Szakterülete az apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *The Father of the Church: biblical Interpretation,* Glazier, 1988.

Sherwin, Byron L, 1946 New York USA, NY. - Tanult Columbia Egyetem BS 1966. Jewish Tehol Sem. BHL 1966. Rabbivá avatták 1970-ben. Chicago Egyetem PhD 1978. Tanított Spertus Coll. of Judaica 1970-től. Zsidó misztikával foglalkozik 1984-től. Szakterülete a héber Biblia, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *Toward a jewish Theology.* Mellen, 1992. *No Religion is an Island.* Orbis 1991. *Mystical Theology and Social Dissen.* Oxford U.P., 1982.

Sickenberger, Joseph, 1872 Kempten – 1945 Kitzbühl, Németország - Katolikus ÚSz-kutató, pápai prelátus és titkos tanácsos. 1896-ban pappá szentelték, 1902-ben Münchenben diplomát szerzett. 1905-ben, a habilitáció után Würzburgban tanított patológiát és keresztény régészetet. 1906-ban az egzegetikai tanszéken tanított Breslauban, 1924-től Münchenben. 1939-ben a náciok átvették a tanszék irányítását. Sok cikket írt ÚSz-i és patológiai témákban, a szinoptikus kérdés kapcsán a „két forrás” elméletet fogadta el, ami a katolikusok körében tudományos áttörésnek számított. Jézus utolsó vacsoráját Niszán 14-re, nagypéntekre tette Niszán 15-ről. Apokalipszis-kommentárjában Rómát Babilonnal azonosította – a katolikus hagyományoknak megfelelően. **Művei:** *Die Gräberfunde v. Achim-Panopolis und ihre Bedeutung f. das christliche Leben.* HPBl 115. Leipzig 1895. 241–266; *Aus röm. Hss. über die Lukaskatene des Niketas.* RQ 12. Leipzig 1898. 55–84; *Titus v. Bostra. Stud. z. dessen Lukashomilien.* Leipzig 1901. TU 21,1; *Luegs biblische Realconcordanz.* Regensburg⁵1900. HPBl 127 (1901), 532–538; *Leben Jesu nach den vier Evv. Kurzgefaßte Erkl. I. Die Zeit der Vorbereitung* (Biblische Zeit- u. Streitfragen 7,11.12). Berlin – Lichterfelde 1915; *Kurzgefaßte Einl. in das NT,* Freiburg 1916,²1920,^{5/6} 1939. olaszul: *Introduzione al Nuovo Testamento,* Turin – Roma 1942.

Sík Sándor, 1889 Budapest – 1963 Budapest, Magyarország - Vácon piarista novícius volt, majd belépett a rendbe. 1906-tól Pesten teológiát és bölcséletet tanult, 1910-ben latin és görög

szakos diplomát szerzett. 1919-ben a Szt. István akadémia tagja lett, 1924-ben római tanulmányutat tett. 1929-től egyetemi tanár Szegeden az irodalmi tanszéken, 1945–1947 között a köznevelési tanács alelnöke volt. 1946-tól a *Vigilia* főszerkesztője, 1947-től piarista tartományfőnök, 1946–1949 között az MTA levelező tagja, 1950-től a püspökkari bizottság tagja. **Művei:** számos irodalmi és esztétikai tanulmánya mellett előbb egyedül, majd Szörényi Andor szakértővel lefordította a Zsoltárok könyvét: Bp. 1936.

Silver, Morris 1931 New York USA, NY - Columbia Egyetem PhD 1964. Tanított a City Coll of NY. 1963-tól. Szakterülete a héber Biblia, mezopotámia tanulmányok és egiptológia. **Művei:** *Taking Ancient Mithology Economically*. Brill, 1992. *Economic Strucutes of the Ancient Near East Helm* 1985. *Prophets and Makets: The Poltical Economy of Ancient Irael*. Kluwer-Nishoff, 1983.

Silvestru (Silvester), Transilveanul ? – 1660. Románia/Erdély - Bazilita szerzetes. Latin, görög és szláv nyelvekben jártas görögkeleti vallású lelkész. Bethlen György erdélyi fejedelem (1613–1630) megbízásából a Szentírást és a többi egyházi könyvet fordította románra. **Művei:** *Psaltirea*. Alba Iulie 1640; *Evanghelie invețatoare, sau Cazanie peste dumene cele anului, si la praznice (domnesçi) si la alti sfinți mari, noasă si primenită de pre limbâ ruscasa ...* Govora 1642; *Noulu Testamentu ...* Gyula-Fehérvár 1648 (görögből fordította, és a ritkább szavakat széljegyzetek formájában megmagyarázta).

Simén Domonkos, 1836 Tarcsafalva – 1878 Kiskadács, Magyarország/Erdély - Unitárius teológus. Székelykeresztúron kezdte tanulmányait, 1854 Kolozsváron teológiát hallgatott. 1860-ban Londonban tanult, majd 1862-ben Németo.-ban lett nevelő. 1863-tól Székelykeresztúron gimnáziumigazgató, 1866-tól Kolozsváron teológiai tanár. **Művei:** *Bibliai tanulmányok*. In: *Keresztény Magvető* 1870; *Az evangéliumi csodák*. Kolozsvár 1875; *A messiási remény*. Kolozsvár 1877.

Simon Tamás László OSB 1963 Győr, Magyarország - 1982-ben Pannonhalmán lépett a bencés rendbe, 1989-ben szentelték pappá. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán angol nyelv és irodalom illetve magyar nyelv és irodalom szakon szerzett tanári diplomát. Teológia tanulmányait Pannonhalmán a Szent Gellért Hittudományi Főiskolán végezte. 1990 és 1992 között Rómában posztgraduális képzésben vett részt (Pontificia Università Gregoriana), és biblikus teológiából szaklicenciátust szerzett. 1994 és 1998 között a Czuczor Gergely Bencés Gimnáziumban volt nevelőtanár valamint magyart és angolt tanított. 1992-től 1996-ig a Szent Gellért Hittudományi Főiskola hitoktatóképző programja keretében tanított Szentírással kapcsolatos tárgyakat, 1995 és 1998 között pedig a főiskola nappali tagozatán Pannonhalmán a Bevezetés a zsoltárokba tárgyat. 2000-ben a Pontificia Università Gregoriana doktori programjának elvégzése után szerzi teológiai doktorátusát. Disszertációjának címe: *Identity and Identification: An Exegetical and Theological Study of 2Sam 21-24*. 2001-től Rómában a bencés rend által fenntartott Pontificio Ateneo S. Anselmo egyetem teológia fakultásán tanít Újszövetséggel kapcsolatos tárgyakat, valamint a modernkori exegézis történetét. **Művei:** „Example and Examples: Thoughts About Unity in Phil 3,16-17”, in Somorjai Á. (szerk.) *Unum omnes in Christo: In unitatis servitio*, Miscellanea Gerardo J. Békés OSB octogenario dedicata, Pannonhalma 1995, Bevezetés a zsoltárok olvasásába, négy esszé, mely a Czuczor Gergely Bencés Gimnázium Évkönyvében jelent meg: „Valaki más”, 1995/96, „A Zsoltárok könyvének architektúrája”, 1995/96, 95-115; „Hol vagy, Dávid király?”, 1996/97, 27-87; „Törvényed: énekszó fülemnek”, 1997/98, *Identity and Identification: An Exegetical and Theological Study of 2Sam 21-24*, Tesi Gregoriana 64, Roma 2000. „Elbeszélői stratégia és befogadói szerep a János-evangéliumban”, in Somorjai Á. (szerk.), „Újat és régít”: Szennay

András pannonhalmi főapát úr 80. születésnapjára, Pannonhalma 2001, 269-281. „Tóra és Messiás: A 19. zsoltár és a kanonikus zsoltárértelmezés távlatai”, *Studia Biblica Athanasiana* 6 (2003) 55-89. „Emlékezés a Jelenvalóra: A feltámadás az Újszövetség narratív hagyományában”, *Pannonhalmi Szemle* 12 (2004/1) 5-35. „Dávid és Ricpá: Nemzedék- és nézőpontváltás a 2Sám 21,1-14 kapcsán”, *Pannonhalmi Szemle* 12 (2004/4) 28-54. „Shmei/a gegramme,na: A Negyedik evangélium Írás-képe”, *Studia Biblica Athanasiana* 7 (2004) 37-89.

Simon, Richard, ld. Richard, Simon

Singer Bernát, 1870 Sátoraljaújhely – 1916 Magyarország - Bölcsészdoktor, főrabbi. 1893-ban a budapesti rabbiképző intézet növendéke volt, 1894-ben rabbivá avatták, Tapolcán lett rabbi, 1902-től szabadkai főrabbi. Cikkeket írt a helyi és fővárosi lapokba, pl. az *Egyenlőségbe*. **Művei:** *Zephanja könyve*. (Szofonias proféta.) Bp. 1893; *Két beszéd a tapolcai izr. imaházban*. Tapolca 1896; *A cionizmus a hazafiság szempontjából. Okai, céljai, ellenségei és ezeknek ellenvetései*. Bp. 1899.

Sixtus, Siena, 1520 Genova – 1569. Itália - Megkeresztelkedett zsidó egzegéta. Eretnek bibliai tanításai miatt tűzhalálra ítélték, de a későbbi V. Piusz pápa visszavonta az ítéletet. 1551-ben belépett a domonkos rendbe, egész életében megmentőjét szolgálta. Egzegézise a *Bibliotheca Sancta* 8. kötetében jelent meg (Velence 1566). Könyvében felosztja a Bibliát proto- és deuterokanonikus könyvekre. Kommentárjában készített egy listát a legnehezebb helyek magyarázatáról.

Skoryna (Skaryna), Franciscus, 1486 Polock – 1541 Prága, Csehország - A polocki iskola után 1504-től Vilniusban, 1504–1505-ben Krakóban tanult tovább. 1512-től Padovában orvostudományt tanult. 1517–1519 között nyomdászattól élt, Prágában egyházi körökben dolgozott. 1519–1520-ban nyomdáját áttette Vilniusba, 1525-től kiadóként tevékenykedett. 1530-tól Königsbergben, 1535-től Prágában élt, itt I. Ferdinánd király orvosa volt. **Művei:** *Pradmovy i pasljasloúi*. Minsk 1969; *Zbornik dokumentaú i mat'ryjalaú*. Minsk 1988; *Tvory*. Minsk 1990; *Pradmovy i pasljasloúi pasljadoúnikaú F. S.* Minsk 1991.

Sláma, Petr 1967 Prága, Csehország - . Középiskoláit befejezte 1985 Rýmařov, Moravaország. 1986-94 teológiát tanult a Prága Károly egyetemen a református teológiai fakultáson. (Comenius School of Protestant Theology by 1990). 1989-91 katonai szolgálat. 1992-3 Jeruzsálem Héber egyetem tanulmányok. (Bibliai és modern héber nyelv). 1994 diplom a Károly egyetemen Prága (M.A.). 1994-5 Héber nyelvtanulmányok University of Oxford (Dr. Martin Goodman). 1996 protestáns lelkész Brethren és előadásokat is tart a teológián. PTF. 1998-9 három hónapos ösztöndíj Tübingen-ben Ph.D. ösztöndíj Prof. Stefan Schreiner. 2000 Ph.D. megvédése Prof. Martin Prudký Charles University Prága (“The Picture of Rabbi Yehoshua ben Levi Talmudim and Midrashim. A Contribution to a literary analysis of Rabbinic literature). 2001-től Ószövetség professzora és a modern nyelv tanára, valamint a rabbinikus irodalom s a Bibliai exegesis tanára Károly egyetemen. 2004-5 Fulbright vendég professzor Columbia Theological Seminary Decatur, GA, USA. 1996 Izraeli teológiai stúdiumok tanácsának tagja, melyet 1999-ben alapítottak Németországban. 1999 *Communio viatorum*, teológiai folyóirat kiadója. 1999-2004 A Károly Egyetem szántusának választott tagja. 2006 a poszt graduális tanulmányok vezetője. **Művei:** *Letzter Sonntag nach Epiphany: Joh 12,34-36* (The Last Sunday after Epiphany: John 12:34-36. Exegetical survey and homiletical meditation), in Wolfgang Kruse (ed.), *Predigtmeditationen im*

christlich-jüdischen Kontext. Zur Perikopenreihe V, Neuhausen 2000. O paměti kultury a identitě společnosti. (On the culture's memory and the identity of a society. A bookreview of the Czech edition of Jan Assmann's study *Das kulturelle Gedächtnis*), in *Lidové noviny (příloha Orientace)* 227/2001, Praha. Na troskách, rozhovor se spisovatelem Amosem Ozem a Davidem Grossmanem (On the Ruins. Translation of a Hebrew interview with Israeli novel writers Amos Oz and David Grossman), in *Literární noviny - kulturně-politický týdeník* 10/2003, Praha. Příloha českého vydání: *Dabru emet* (translation of the Jewish document *Dabru Emet* accompanied by an article on the background and the impact of this statement), in: Helen P. Fry, *Čítanka židovsko-křesťanského dialogu*, Praha 2003. "Christlich-jüdischer Dialog in Tschechien" (The Christian-Jewish Dialog in Czech Republic), in: Katja Kriener et al. (ed.), *Lernen auf Zukunft hin. Einsichten des christlich-jüdischen Gesprächs 25 Jahre Studium in Israel*, Neukirchen-Vluyn 2004, str. 221-229. "Der Dekalog im Judentum. 'Auf Zehn Worte reduzieren oder ein Zaun um die Tora erarbeiten?'" (The Decalogue in Judaism. To Reduce until Two Words or to Make a Fence Round the Tora), In: Edward Noort (ed.), *Religion und Normativität*. Groningen, NL 2004, str. 35-41. „Bylo nebylo: Historie, historicita a pravda Bible (1.část)" (Once upon a time: History, Historicity and the Truth of the Bible, 1st Part), in: Pavel HOŠEK (ed.), *Křesťanská revue*, Praha 2006. "Hinter der Bibel mit Mario Liverani", in: Peter C. A. MORÉE et al. (ed.), *Communio viatorum: A theological journal*, Praha 2006. "Judika: Joh 11,47-53", in: Johannes WACHOWSKI et al. (ed.), *Predigtmeditationen im christlich-jüdischen Kontext. Zur Perikopenreihe V*, Weihenzell 2006.

Sloyan, Gerard S. 1919 New York USA, NY. - Tanult Amerikai Katolikus Egyetemen STL 1944. PhD 1948. Tanított Amerikai Katolikus Egyetemen 1950-67. Valástörténeti kar vezetője 1967-től. Szerkeszti s JES, Horizonts 1974-től. Szakterülete az Újszövetség, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *What Are They Saying About John?* Paulist, 1991. *Jesus, Redeemer and Divine Word*. Glazier, 1989. *John*. John Knox 1988.

Smend, Rudolf, 1851 Lengerich – 1913 Ballenstedt, Németország - Evangélikus ÓSz-kutató. Göttingenben, Berlinben és Bonnban tanult teológiát és keleti nyelveket. 1874-ben a filozófiai fakultáson diplomázott, 1875-től tanár volt Halléban, 1880-tól Tübingenben tanított. Baselben egyházi vezető szerepet vállalt, majd 1889-től Göttingenben tanított, később átvette az arab intézet irányítását. 1907-ben Septuaginta-tagozatot indított a göttingeni tudományos társaságban, ahol Wellhausen elméletét fejlesztették tovább, de ezzel ellentétes ÓSz-kutatásnak is helyet adtak. A forráselméletekben nagyobb szerepet adott a teológiai iskoláknak, a Jahvista és a Deuteronomista forrást is két részre osztotta. **Művei:** *Ein Beispiel kirchlichen Zelotenthums in Sachen des Protestantentum. Offenes Sendschreiben an Freunde*. Münster 1874; *De Dsv r'Rvmma poeta Arabico et carmine eivs Mâ bálu 'ainika minhâ-l-mâu jansakibu* (Hogy lehet, hogy a víz a szemedből fakad). Bonn 1874; *Moses apud prophetas sive quidam prophetae saeculi IX. et VIII. de religionis israeliticae moribus et institutis eorumque origine et antiquitate prodant*. Halle 1875; *Die Listen der Bücher Esra u. Nehemia zusammengestellt u. unters.* Basel 1881; *Die Weisheit des Jesus Sirach. Erklärt. Mit Unterstützung der kgl. Ges. der Wiss. z. Göttingen*. Berlin 1906; *Die Weisheit des Jesus Sirach, hebr. u. dt., mit einem hebr. Glossar*. Berlin 1906; *Griech.-syr.-hebr. Index z. Weisheit des Jesus Sirach. Mit Unterstützung der kgl. Ges. der Wiss. in Göttingen*. Berlin 1907; *Die Erzählung des Hexateuch auf ihre Qu. unters.*, Berlin 1912. *Keresztyén prédikációk az Ószövetségből*. Bp, Kálvin 2003.

Smith, Dennis E., 1944 Conroe USA Texas - Tanult Abilene Chistian Egyetem BA 1967. Harvard Egyetem ThD 1980. – Tanított Princeton Theol. Sem. 1979-81. Oklahoma Állami

Egyetem 1981-86 között. Phillips Grad. Sem. 1986-tól. Ásatások szakértője Caesarea Marittima 1974. 1976. Szakterülete az archeológia és az Újszövetség. **Művei:** *Many Tables: The Eucharist in the New Testament and Liturgy Today* SCM and TPI 1990. *How Gospels Begin.* Scholars, 1990.

Smith, George, 1840 London – 1876, Aleppo, Anglia/Szíria - Angol asszirológus, eredetileg bankjegy grafikus volt. Néhny évet azért töltött a British Múzeumban mert lelkesedett Layard és Sir Henry Rawlinson felfedezéseikért. Ettől kezdve a korai mezopotámiai korszak (sumérok) civilizációját kutatta. Legelőször III. Salmanasar és Jehu levelezését fedezte fel. Ő fedezte fel a fontos akkád eposzokat, többek között a Gilgames-eposzt. Ő mutatta ki, hogy ez a leírás a Teremtés könyvében szereplő elbeszéléssel parallel – ez nagy vitát keltett. 1872-től vesz részt az archeológiai feltárásokban és tárják fel a babiloni dinasztiák tábláit. 1874-ben Kouyunjik ásatásainál dolgozik. Asszíriai felfedezéseit 1975-ben tette közzé először. 1976-ban újra átvizsgálja Asurbanipál könyvtárának feltárásait Ikisji-ben Aleppo mellett egy kis faluban, ahol lázas beteg lesz és meghal. **Művei:** *The Chaldean Account of Genesis* New York 1876.

Smith, William Robertson 1846 -1894 Skócia - Teológiai tanulmányait Aberden Egyetemen kezdte 1859-ben, majd Európában ment és német egyetemeken tanult 1867—69 között végezte és Ritschl tanítványa volt. 1870-ben Aberden Egyetem Ószövetségi egzegézis tanára lett. Számos cikke jelent meg az Eyclopaedia Brittanica-ban a Bibliáról 1876-os kiadásban. Az angol kritikai egzegézis meghonosítója, és a Biblia kulturális hátterét kutatta. Csodálta Luther és Calvin munkásságát, a Biblia és a szentségek közötti kapcsolatot a kegyelmi fogalmakkal írta le. Az egyház konfesszionális jellegével problémái voltak, igyekezett harmonizálni a német racionalizmus és a skót pietizmust. Annak ellenére, hogy a történetkritika szótárát használta, szívesebben beszélt a isteni alkalmazkodásról, mint a történeti fejlődésről a Biblia kialakulással kapcsolatban. Szerinte Mózes szerepe meghatározó a zsidó vallásfejlődésben, hozzá csak a korai próféták hasonlíthatók. **Művei:** *Lectures on the Religion of the Semities: First Series, The Fundamental Institution.* Edingborough 1889. *The Old Testament in the Jewish Church: Twelve lectures on Biblical Criticism* Edingborough, 1881. *The Prophets of Israel and Their Place in History to the Close of the Eighth Century B.C.* Edingborough, 1882. *Lectures on the Religion of the Semities.* JSOTSup, 1995.

Smits, Wilhelm, 1704 Kevelaer – 1770 Antwerpen, Hollandia - 1722-ben belépett a ferences rendbe. Teológiai tanulmányait orientalisztikai és biblikus speciális tanulmányokkal egészítette ki. Mecheln püspöke megbízta egy új flamand fordítás készítésével, kiadta a Vulgata belga fordítását, emiatt kapta a „belga Jeromos” nevet. Létrehozta a Musaeum philologicum Biblicumot Antwerpenben és első előjárója lett. **Művei:** *Biblia S. Vulgatae Ed. Versione Belgica.* 17 kötet. Antwerpen 1744–1770; *Isagoge romano-catholica ad Textum Hebraicum.* Antwerpen 1736–; ... *ad Textum Graecum vulgo LXX.* Antwerpen 1739–; ... *ad Vulgatum latinam.* Antwerpen 1742–; *Exercitationes criticae in Psalterium.* Antwerpen 1741; *Chronologia Script. et lit. Sacrae.* Antwerpen 1744.

Snell, Daniel C., 1947 Jackson USA MI - Tanult Yale Egyetem PhD 1975. Tanított Conn. Coll 1977-78. Barnard Coll. 1978-80. Gustav Adophus Coll. 1981-82. Oklahoma Egyetem 1983-tól. Ásatások szakértője Tell, el-Leilan, Szíria 1980. Tell el el-Qitar Szíria 1983-87. Szakterülete a héber Biblia és mezopotámiai tanulmányok. **Művei:** *Economic Texts from Sumere* Yale Oriental Ser. *Babylonian Texts*, 18. Yale UP. 1991. *Gedgers and Princess* 1982. *A Workbook of Cuneiform Signs.* Undena, 1979.

Soares-Pharabhu, George M., 1929 Igatpuri Maharastra, India - Tanult Pont. Atheneum, India MTh 1962. Pont. Inst. Bibl. Roma SSL 1966. Lyon-Fourieve Jezsuita fakultás STD 1969. Tanított Pont. Atheneum, India 1969-től. Szerkeszti Jeevadhara 1973-tól. Bibelhashayam 1975-től. Tanított Pont. Bibl Inst. Róma 1983-84. Szakterülete az Újszövetség. **Művei.** Wir werden in indischer Deutung... 1984. The Formula Quotations in the Infancy Narrative of Matthew. Analecta Biblica 63. (1976).

Soden, Hans Freiherr von, 1881 Striesen - 1945 Marburg, Németország - Evanélikus újszövetség kutató patrisztikus és egyház jogász Hermann Soden fia. Evangélikus teológiát 1900- 1905 tanult Berlinben Albrecht Ritschls nézeteitől Adolf von Harnack-hoz pártolt, de igazán Otto Dibelius határozta meg gondolkodását. Alomel szemináriumát látogatta. 1904 Cyprián levélzését vizsgálta és ebből készül a licencia dolgozata 1905-re. Majd öt évig asszisztens lett Rómában a Porosz Történeti Intézetben, régi latin szövegeket gyűjtött apjának az Újszövetség kiaritikai kiadásához. 1910-ben habilitált és visszatért Berlin-be és egyháztörténetet tanult 1914-ben magántanár Berlinben Elisabethschule. Szívgyengeség miatt nem vett részt az első világháborúban. 1918-ban rendkívüli tanár Breslau-ban 1921-ben egyháztörténet nyilvános tanára. A néppár tanácsdókja leg és a Weimari köztársaságot támogatja. 1921 –ben jelölik második helyeen Göttingenben Gottlieb Nathanael Bonwetsch tanszéki utódként. 1924 –ben Marburg-ba megy Adolf Jülicher utódként egyháztörténet Újszövetség kortörténetet, és keresztény archeológiát valamint egyházjogot tanított. Itt találkozik újra Rudolf Bultmann-al akivel előbb Breslau-ban két évig már kollégák voltak. 1927/1928 a egyetem rektora lesz. 1940-ben az evangélikus egyház vezetőségébe választják be. Paul Tillich ellenében 1921 dolgozatot írt, „Kirchentheologie und Kulturtheologie” címmel. A nemzeti szocializmus előretörésével Bultmann, Jülicher és Heinrich Schlier-el együtt kiadják az „Neues Testament und Rassenfrage” című kiadványt ami miatt még azon öszön eltávolítják az egyetemről. Ernst Kohlmeyer, Julius Schniewind és Erich Seeberg próbálnak közbenjárni érte de eredménytelenül 1934-ben Berlin Alfred Jäger eltávolítja az egyetemről. 1940-től szívproblémái is kiújulnak és emiatt is vissza kell vonulnia, de a hitvalló egyházhoz csatlakozik 1934-ben részt vesz annak gyűlésén emiatt kényszernyugdíjba küldik 1934-ben és tisztségeitől is megfosztják. **Művei:** Die cyprianische Briefsmgl. Gesch. ihrer Entstehung u. Überl. (TU NF 10,3 [25,3]), Leipzig 1904; Über weitere Cyprianhss.: Zentralbl. f. Bibliothekswesen 11 (1908), 515-517; Das lat. NT in Afrika z.Z. Cyprians (TU 3.R. 3 [33]), Leipzig 1909; Sententiae LXXXVII episcoporum. Das Protokoll der Synode v. Karthago am 1. September 256, textkrit. hergestellt u. überlieferungsgeschichtlich unters.: NGWG.PH 19092, (Göttingen 1909), 247-307;

Soden, Hermann von, 1852 Cincinnati – 1914 Berlin, Németország - Evangélikus ÚSz-kutató és egyházi teoretikus. 1881-ben lelkész lett Drezdában, majd archidiakónus Chemnitzben. 1887-től Berlinben plébános, 1888-ban csatlakozott a hágai társasághoz. 1889-től tanár, 1893-tól professzor, 1913-tól Berlinben a teológiai fakultás professzora. A hiba nélküli ÚSz-i szöveg létrehozását célul kitűző szövegkritikai munkacsoport tagja volt; igyekeztek azonosítani és lokalizálni a különböző szöveg-átdolgozásokat, ezzel szövegkritikailag rekonstruálták a megtisztított összöveget. Nem érdekelte őket a szöveg patrisztikus olvasata és az Itala-fordítás. Von Soden Nemcsak Alexandriai Kelemen és Jeromos olvasatát vette figyelembe, hanem a Beza- és a Sínai-kódexre is alapozva készítette el disszertációját, amely forrása lett később minden ÚSz-i szövegtörténettel foglalkozó írónak. Jeromosra hivatkozva az evangélium-harmóniát leértékelte, azonban ez a feltevés tarthatatlanná vált, nem tudott minden minuszkulát besorolni saját kategóriáiba. Alapítója volt az ún. kultúr-protestantizmusnak, és társalapítója a Freunde der Volkskirche (A népegyház barátai) nevű mozgalomnak. A német protestáns egyház átszervezése jegyében szerette volna

visszaszorítani a pietista irányzatokat, amelyeknek hívei az egyetemes papságot hirdették. **Művei:** *Hebr. Briefe des Petrus, Jacobus, Judas bearb.* (Hand-Commentar z. NT 3,2). Freiburg 1890, Freiburg – Leipzig 1899; *Die Briefe an die Kolosser, Epheser, Philemon bearb.* (Hand-Commentar z. NT 3,1). Freiburg 1891, Freiburg – Leipzig 1893; *Ref. u. soz. Frage* (Ev.-soz. Zeitfragen H. 6). Leipzig 1891; *Und Frieden auf Erden. Ein Wort z. Streit ums Apostolikum.* Berlin 1893; *Reisebriefe aus Palästina.* Berlin ²1901; *Die Schr. des NT in ihrer ältesten erreichbaren Textgestalt hergestellt aufgrund ihrer Textgesch.* I. rész: *Die Textzeugen.* Berlin 1902; *Palästina u. seine Gesch. Sechs volkstümliche Vortrr.* (Aus Natur u. Geisteswelt 6). Leipzig ²1904, ³1911; *Urchristliche Literaturgesch.* (die Schr. des NT), Berlin 1905, angolul: MORRISON W. D. (szerk.) – WILKINSON J. R. (ford.), *The Hist. of the Early Christian Literature. The Writings of the New Testament.* New York 1906; *Hat Jesus gelebt? Aus den geschichtlichen Urkk. beantwortet.* Berlin 1910; *Griech. NT. Text mit kurzem Apparat.* Göttingen 1913; *Palästina u. seine Gesch.* (Aus Natur u. Geisteswelt 6). Leipzig – Berlin ⁴1918.

Soggin, J. Albert, 1926 Lucca (Toscana) –. Olaszország - Rómában tanult, diplomáját a valdiak római teológiai fakultásán szerezte. 1954–1962 között Ószövetség-professzor volt előbb Buenos Airesben az evangélikus teológiai fakultáson, majd a Valdiak teológiai fakultásán Rómában. Nyilvános rendes professzora volt a héber irodalomnak a Sapientia egyetemen Rómában 1970–1995 között, ugyanebben az időszakban a Gregoriana Egyetem részeként működő Biblikus Intézet (Róma) meghívott előadója. 1995-től nyugdíjas. Számos könyvet publikált Izrael történetéről, Józsué, a Bírák könyveiről és Ámosz könyvéről, a holt-tengeri tekercekről, Izrael ünnepeiről. **Művei:** *Joshua; Commentaries.* Philadelphia 1972; *A history of ancient Israel.* Philadelphia 1985; *An introduction to the history of Israel and Judah.* London 1999; *Israel In The Biblical Period: Institutions, Festivals, Ceremonies, Rituals Institutions.* Philadelphia 2001; HOFFMANN B. (ford.), *Bevezetés az Ószövetségbe.* Brescia 1987, Bp. 1999.

Sohn, Seock-Tae 1945 Korea - Korea Egyetemen tanult BS 1969-ben. Westminster Theol. Sem MAR 1981. MDiv 1982. New York Egyetem PhD 1986. Tanított Alliance Tehol Sem. 1983-85. Asia United Theol Coll. Korea 1986-90. Ószövetség profeszor Reformált Theol. Sem. Korea 1991- Ásatások szakértője Netsaida 1990. Szakterülete a héber Biblia. **Művei:** *The Divine Election of Israel.* Eerdemans, 1991.

Söhngen, Oskar, 1900 – 1983. Németország - Evangélikus teológus. 1926-tól plébános Kőlnben és az evangélikus egyházi szervezet egyik vezetője. 1936-tól Berlinben a legfelsőbb tanácsban dolgozott. 1952–1969 között az Evangélikus Keresztény Únió alelnöke, majd a Canstein-i Bibliatársaság elnöke volt.

Sollamo Raija 1942 Finnország – Teológiát Helsikiben kezdett tanulni. 196-1ben szerzett teológiai doktorátsut és 1967-ben habilitált. Helsinkiben. 1998-2003 Vousina-ban tanyított majd 2003-tól helsinkibaen. A Septuaginta kutatásal Kumárn kutatással és újszövetségi egzegézissel foglalkozik. **Művei:** “The Significance of Septuagint Studies,” in *Studies in the Hebrew Bible, Septuagint, and Dead Sea Scrolls in Honor of Emanuel Tov* (ed. Shalom Paul et al.; VTSup xciv; Leiden/Boston: Brill, 2003)

Soumeke, Anna, 1976 Tesszalonika – Görögország - 1995–1999 között teológiát tanult az Arisztotelész Egyetemen Tesszalonikiben, 2003-ban PhD-fokozatot szerzett. 2001–2003 között kutatást végzett Durham Universityn (Anglia), 2003-tól a Görög Bibliatársulatnál dolgozik. **Művei:** *The significance of Kuntillet 'Ajrud for the study of Early Judahite History*

and Religion, In: *Bulletin of Biblical Studies* 20, B (2001), 80–98; *Sibylline Oracles: Introduction, Translation, Commentary*. In: KARAVIDOPOULOS, I. (szerk.), *Apocrypha Christian Texts*. 2. kötet. Thessaloniki 2004. 471–511; *Review of Gerhard Tauberschmidt, Secondary Parallelism: A Study of Translation Technique in LXX Proverbs, Review of Biblical Literature* [<http://www.bookreviews.org>] (2004).

Sövényházy Márta, 16. sz.-i Magyarország - Domonkos apáca. Először a margitszigeti rendházban élt, majd 1529 k. az apácák Nagyváradra költöztek. 1529–1531 között itt írta két ismeretlen társával a verses Katalin-legendát, a festett képeket is ~ készítette. Az Érsekújvári Kódexben maradt fenn a munkájuk, amit 1832-ben Czech János fedezett fel az érsekújvári ferences kolostor könyvtárában. **Művei:** *Ez yrasnak wege wagon vr fyw zyletethnek' utanna ezer ot zaz Harmyncz eztendewben wyz kerest octawayan sewenhazy soror marta keze myath es dyczertessek az ew aldot zenth newe amen*. In: TOLDY F., *Régi Magyar Költők Tára*. Pest 1855; *Nyelvemlékeink*. Bp. 1894.

Sović, Antun 1881 Veliki Bukovactt – 1941 Zagreb, Horvátország - A zágrábi érsekség papja, horvát katolikus biblikus és kiváló bibliafordító. Teológiai tanulmányait Zágrábban végezte (1901-1901) ahol doktorált is. Posztgraduális képzés Rómába a Pápai Biblikus Intézetben (1910-1911). Ezt követően a zágrábi KBF professzoraként dolgozott haláláig. Fő tantárgyai: héber és szemita nyelvek valamint bevezetés a biblikus tudományokba. Az egész Szentírást lefordította héberől és görögről horvát nyelvre (1930-1934). Fordítása alatt figyelembe vette az eredeti nyelv sajátosságait, az akkori jugoszláv nyelvet és a pravoszláv terminológiát. Fordítását sajnos nem jelentették meg, de alapul szolgált a következő fordításnak amely 1969-ben jelent meg a Stvarnost («valóság» kiadóháza) kiadásaként, amely kiadási jogát a Krišćanska Sadašnjost (Keresztény valóság, katolikus kiadó) átvette. A mai napig ezt használja a horvát nép. Kimagasló volt munkássága a bibliai kódexek tanulmányozásában és a patrisztikus irodalom bibliamagyarázatainak tolmácsolásában. Nagy érdeklődést keltett *Commentarius Nili monachi in Canticum cant. E catenis graecis reconstructus* munkája, amelyet számtalan európai könyvtárban végzett kutatása eredményeként (Róma, Vatikán, München, Saragoza, El Escorial, Bruxelles, Párizs, London, Milánó, Torinó, Velence...) sikerült rekonstruálni. Élesen bírálta a Biblia egyes részeinek fordításait. Aszkéta élete és a bibliafordítói munkáját ért számos rosszindulatú kritika következtében érte korai halála 62 éves korában. **Művei:** : *Prijevod cjelovite Biblije*) – (*A teljes Szentírás fordítása*) 1930-1934; *Commentarius Nili monachi in Canticum cant. E catenis graecis reconstructus*, (Zágráb, 1920); *Gramatika jevrejskog jezika* (A zsidó nyelv nyelvtana) *Zágráb* 1925-1926; *Rimski obrednik* (Római szertartáskönyv) *Zágráb* 1929 .

Spieckermann, Hermann 1950 Németország – Evangélikus teológiát tanult 1969-75 Münster és Göttingen egyetemén, első teológiai vizsgája 1975. Tudományos munkatárs Göttingen ószövetségi tanszékén 1975-88 L. Perlit mellett. Teológiai doktorátus 1982. Habilitáció 198 Ószövetségi szakból Göttingenben, majd ugyanott magántanár 1987-89. Ószövetség és keleti vallástörténet professzora 1989-92 Zürich-ben. Ószövetség és keleti vallástörténet professzora 1992-99 Hamburgban. Ószövetség professzora 1999/2000-tól Göttingenben. Disz doktor 2000 Lund Egyetemén. Szakterülete ókori keleti vallástörténet, zsoltárok, bölcseségi irodalom és Ószövetség teológiája és ószövetségi hermeneutika. **Művei:** *Juda unter Assur in der Sargonidenzeit*, FRLANT 129, 1982. *Heilsgegenwart. Eine Theologie der Psalmen*, FRLANT 148, 1989. *Der Gotteskampf. Jakob und der Engel in Bibel und Kunst*, unter Mitarbeit von S. Dähn, 1997. *Gottes Liebe zu Israel. Studien zur Theologie des Alten Testaments*, FAT 33, 2001, Studienausgabe 2004. *Lebenskunst und Gotteslob in Israel. Studien zu Weisheit, Psalter und Theologie*, FAT (erscheint 2005).

Spinoza, Benedictus, más néven: **Spinoza, Baruch**, 1632 Amszterdam – 1677 Hága, Németország - A legjelentősebb holland filozófus. Tóra- és Talmud-tanulmányokkal és héber nyelvvel, a zsidó vallás tanaival szülővárosában foglalkozott. A filozófia és a tudomány érdekelte, ezért latinul is megtanult. Campanella, Giordano Bruno, Bacon, Descartes és Hobbes írásait tanulmányozta, ezek feloldották ortodox zsidó szemléletét és a zsidó vallási kinyilatkoztatás és a Tóra érvényessége ellen támadt. 1656-ban kiközösítették a zsidó hitközségből és kizárták a zsinagógából. 1661–1663 köyött Rijnsburgban írta *Korte Verhandeling van God, de Mensch en deszelfs Welstand* c. munkáját. 1663-ban megjelent filozófiája, amely bevezetés Descartes filozófiájába. 1669-ben átköltözött Hágába, 1670-ben megjelent *Tractatus Theologico-Politicus* c. írása, 1674-ben a pfalzi fejedelem megtiltotta ennek terjesztését. A halála után megjelent kézírataira számos ellenirat született. ~ nem akart erkölcsprédikátor lenni, hanem az embert akarta a világ rendjébe helyezni, azért hogy az a boldogságot maga találja meg benne. Ez összefüggött a kinyilatkoztatásról alkotott elképzelésével. Számára az Isten a törvény lényege volt; minden dolog (az ember teste és lelke is) az isteni lét megnyilvánulása. Az Isten azonosítása a természettel („Deus sive natura”) annak transzcendenciájához vezetett és ez a panteista világszemlélet eredményezte, hogy az egész világgal összekötve érezze magát, mivel minden Istenben és Isten által lett. Isten-elképzelése vezette minden más megismerését is, minden lelki jelenséget megkísérelt az ember önfenntartási ösztönéből magyarázni. **Művei:** *Opera Omnia priora et posthuma*. Amsterdam 1677; GFROERER, A. (szerk.), *Opera philosophica omnia*. Stuttgart 1830; VLOTEN, J. v. – LAND. J. P. N. (szerk.), *Opera quotquot reperta sunt*. 4 kötet. La Haye ³1914; GEBHARDT, C. (szerk.), *Opera*. 4 kötet. Heidelberg 1924, utánnomás: 1973; BLUMENSTOCK, K. (szerk.), *Spinoza-Studienausgabe*. Darmstadt 1. kötet ²1989, 2. kötet ⁴1989; AUERBACH, B. (ford., szerk.), *B. v. S.'s sämtliche Werke, aus dem Lateinischen mit dem Leben S.'s*. 5 kötet. Stuttgart 1841; BAENSCH, O. – BUCHENAU, A. – GEBHARDT, C. (szerk., ford.), *Baruch de S.: Sämtliche Werke*. 3 kötet. Leipzig 1922; BUCHENAU, A. – BUCHANAU, W. (szerk., ford.), *Baruch de S., Descartes' Prinzipien der Philosophie auf geometrische Weise begründet*. Hamburg ⁶1987.

Spiteri Donat OFM 1922 Marsa, Málta szigete. Római katolikus pap. A Máltai egyetem újszövetségi tanszékének professzora (1966-88). A Málta Bible Society alapítója 1958-ban és elnöke (1988-) tagja a Bibliála fordító társaságnak mely máltai nyelvre fordítja a Bibliát 1966-tól és maga is számos bibliai könyvet fordított máltai nyelver. Holy Trinity plébánia papja, Málta (1958-67) és az Our Lady of Lourd plébánia papja San Gwann, Malta (1983-91). Sámos cikket írt, és bibliai folyóiratot is szerkeszt Kliem il-Hajja, 1974-től. Számos helyi kitüntetéské kapott Gieh il-Marsa és Gieh San Gwann díjat. **Művei:**

Stachowiak, Lech 1926. Poznan, Lengyelország. – Teológiát tanult Fribourg Egyetem Svájc ThD 1955. Pont. Ist. Bibl. Róma Bibl. Doktorátus 1962. Tanított Lódz papi szeminárium 1958-tól. Lublin Egyetem semita nyelvek tanára 1982-től. Szakterülete a héber Biblia és a szemita nyelvek. Szövegek és feliratok. **Művei:** Kisega jeremiasza. Lamentacje. Poznan, 1967-68. Chrestotes Ihre Biblish Teholgische³ Entwicklung und Eigenart Studia Friburgensia NF 17. 1957.

Stade, Bernard, 1848 Anstadt – 1906 Giessen, Németország - Apja evangélikus kántor volt. Jénában, majd Lipszében tanult 1876–1870 között. Vonzódott a filozófiához és hatott rá Karl Friedrich August Kahnis dogmatikus, később pedig Gustav Adolf Fricke, aki függetlenebb gondolkodó volt és egzegéta-dogmatikai társaságot is létrehozott. Berlinben Isaak August Dorner szisztematikus teológushoz vonzódott. Szemináriumon Emil Rödiger-nél dolgozott, aki

Gesenius tanítványa volt. Lipcsében mélyült el szemita tanulmányában és tanult arab nyelvet is. Franz Delitzsch és Leberecht Fleischer voltak kedvenc tanárai. Justus Olshausentől tanult etióp nyelvet. Lipcsében lett asszisztens 1871-ben. 1865-ben jelent meg etióp szótára, amelyet Henrich Ewald recenzált. Disszertációját Izajás jóvendöléseiből írta (Iz 17,12–14. 18,10) és Isten totális különbségéről vitázott a vizsgán. Az állította: „Úgy vélem, Istent jobban meg lehet érteni, ha a Szentírásban keresem az igazságot”. 1873-ban habilitált az Ószövetség és az assziológia határkérdéseiről, 1875-ben hívták meg Giessenbe tanítani, a meghívásban Bernhard Duhm-nak nagy szerepe volt, de a kollégákkal nem egyezett jól, és hamarosan elhagyta a tanszéket. 1877-ben Lipcsében tanított és a Pentateuchussal foglalkozott. 1878-ban jelent meg Wellhausen Izrael-történetének első kötete, amely az ószövetség-tudományban „forradalmat” idézett elő. Ezt Stade megtámadta. Hamarosan Darmstadtba ment át, az egyháztörténeti tanszéken tanított „újszövetséges” létére. Számos tanár támogatta, többek között Emil Schürer és Adolf von Harnack. 1878-ban adta ki héber nyelvtanát, amelynek második kötete a szintaxis volt, ebben Izrael történetéből vett szövegeket elemzett és vetett össze a babiloni fogságban keletkezett szövegekkel, hogy Wellhausen nézetével vitatkozzék. 1894-ben, amikor Wellhausen Izrael-történetének második kötete is megjelent, már nagyon tartott Stadétól. 1877-ben elsőnek kezdte olvasni a frissen feltárt Amarna-leveleket. Utolsó nagy munkája az ószövetség biblikus teológiája volt, amelyben héber nyelvi elemzéseinek a végső teológiai következtetéseit vont le. Legutolsó munkája a királyok könyvével foglalkozott. **Művei:** *Geschichte des Volkes Israel* Leipzig, 1888.

Stadler, Josip, érsek. 1843 Slavonski Brod – 1918 Szarajevó, Bosznia - Szegény katolikus kézműves családban született. Szüleit 11 éves korában elveszítette. Slavonski Brodban helyezték el nevelőszülőknél, később az érseki árvaházban Požegában és Zágrábban folytatta tanulmányait és érettségizett. Papnövendék volt Rómában, és a Gregorianán filozófiai és teológia doktorátust szerzett. 1868-ban Rómában pappá szentelték. Zágrábban, előbb a papi szemináriumban, majd gimnáziumi tanárként, később a katolikus teológián egyetemi tanárként működött. Többféle biblikus tárgyat tanított. 1881-ben XIII. Leó pápa az újonnan megalakult érsekség első érsekévé tette. Szarajevóban felépítette a Dómot, a papi szemináriumot, a Cirill és Metód templomot, számos szerzetesházat és árvaházat hozott létre. Emellett maradt ideje a tanításra és szentírásfordításokra is. A nép „a szegények atyjának” nevezte. Azt lehet mondani, hogy Bosznia-Hercegovina megújítója volt, és a moszlim világba a krisztusi szeretet fényét vitte. Ő maga szent életet élt, nagy tisztelője volt Jézus Szentséges Szívének, a Boldogságos Szűzanyának és Szent Józsefnek is. Boldoggá avatásának perét 2002-ben indították el Szarajevóban. Biblikus **művei:** *Sveto pismo Novoga Zavjeta* (Újszövetségi Szentírás, fordítás Vulgatából) Szarajevó 1895–1907; *Sveto evanđelje G. n. Isusa Krista i Djela apostolska* (Jézus Krisztus szent evangéliuma és az apostolok cselekedetei; népi kiadás horvát nyelven, jegyzetekkel) Szarajevo 1912; *Najnoviji hrvatski prijevod s bilješkom, (pučko izdanje)*. Szarajevo 1912. *Život Gospodina našega Isusa Krista* (Jézus Krisztus élete). Zagreb, I. kötet: 1895, II. kötet: 1896. III. kötet: 1897.

Stählin, Gustav, 1900 Nürnberg – 1985 Göttingen, Németország - Teológus. Evangélikus teológiát és ókori filológiát tanult az erlangeni egyetemen, majd Halle, Berlin, Tübingen és a müncheni Prediger szeminárium következett. 1927-ben Erlangenben filozófiai doktorátust, 1928-ban uo. teológiai licenciátust szerzett, 1930-ban habilitált. 1932–1939 között Madrasban (India) az evangélikus és lutherista teológia docense volt, 1940-ben visszatért Lipcsébe. 1943-tól a bécsi egyetem tanított, majd a háborús szolgálat és fogság után 1946-ban professzor lett Erlangenben. 1952–1968 között Mainzban tanított mint USz-kutató. A Hessen és Nassau, illetve a Rajnai evangélikus egyháztartomány vizsgálóbizottságának tagja volt. 1968–1974 között a mainzi egyetem evangélikus teológiai fakultásán tanított, 1956–1957-ben és 1958–

1959-ben a fakultás dékánja volt. **Művei:** *Skandalon. Unters. zur Gesch. eines bibl. Begriffs.* Göttingen 1930; *Apostelgeschichte* (Neues Testament. Dt.5). Göttingen 1962, Göttingen 1980; munkatársa volt a Kittel–Friedrich, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*-nek, a *Religion in Gesch. u. Gegenwart*-nak, az *Evangelisches Kirchenlexikon*-nak.

Stancarus, Franciscus. 1501 Mantova – 1574 Stobnicza, Lengyelország - Orvos és protestáns teológus. 1542-ben elűzték Vicenzából, mivel szabadelvű protestáns teológus volt. 1544–1546 között a bécsi egyetemen a héber nyelv tanára volt. 1547 k. Svájcban tartózkodott, majd Magyarországra jött orvosnak. 1549-től Kolozsváron tartózkodott, amikor Nagyszében városa iskolájának szervezésére tanácsot kért tőle. 1550-ben a krakkói egyetemen a héber nyelv tanára lett. 1551-ben a königsbergi, majd az odera-frankfurti egyetemen alkalmazták teológiai tanárnak. 1553-ban hitvitái miatt, melyeket Melanchtonnal, Musculusszal és Osianderrel folytatott, Lengyelo.-ba kellett távoznia, majd ismét Magyarországra jött és Munkácon, Kolozsváron, Nagyszébenben és Marosvásárhelyen tartózkodott. Unitárius színezetű tanaival itt is sok ellenfélre akadt és nemsokára Magyarországról is távozni kényszerült, Lengyelo.-ban húzódott meg. Irodalmi munkássága egy héber nyelvtanon kívül vitairatokból és biblia-magyarázatokból áll. **Művei:** *Gutachten des Dr. Stancarus über die Einrichtung der Schule in Hermannstadt.* In: *Archiv für Landeskunde.* N. F. XVII. 98. 1; *De modo legendi Hebraice institutio brevissima.* Velence 1530; *Suae ebraeae grammaticae compendium, nunc primum excussum.* Basel 1547; *In epistolam canonicam D. Jacobi Heriolymitani expositio pia.* Basel 1547; *Miscellanea theologica. Nempe gradus beneficiorum dei, de templis Judaeorum, bibliorum scriptroes, deprophetis, Israeliticus ordo, de synagogis, modus legendas prophetas, linguae ebrae inclinatio, ebrei unde dicti, lectionis in synagoga.* Noviter excussa. Basel 1547; *Opera nuova di F. S. Mantovano della Riformatione, si della dottrina Christiana, come della vera intelligentia dei sacramenti. con maturi consideratione et fondamento della scrittura santa, et consoglio de Santi Padri. non solamente utile, ma necessaria a ogni stato et conditione di Persone.* Basel 1547; *Canones Reformationis.* Frankfurt/Oder 1552; *Collatio doctrinae Arrii, et Philippi Melanchthonis, et sequacium Arrii et Philippi Melanchthonis et Francisci Davidis et reliquorum Saxonum doctrina de Filio Dei, Domino Jesu Christo, vna est et eadem.* Basel 1559; *De officiis mediatoris domini Jesu Christi et secundum quam naturam haec officia exhibuerit et executusd fuerit.* Frankfurt 1559; *De Trinitate et Mediatore Domino nostro Iesu Christo adversus Henricum Bullingerum...Ad magnificos et generosos Dominos Nobiles ac eorum Ministeros a variis Pseudoevabelicis seductis.* Krakau 1562; *Summa confessionis fidei F: S. Matvani, et quorundam discipulorum suorum, triginta octo articulis comprehensa.* Krakau 1570; KORZENIOWSKI, J. (szerk.), *Orichoviana.* Krakau 1891.

Stand, Kenneth A. 1927 Tacoma USA WA - Teológiát tanult Michigan Egyetem MA 1955, PhD 1958. Tanított Emmanuel Missionary Coll. 1959-62. Andrews Egyetem Theol. Sem. 1962-től. 1976-től professzor. Szakterülete az Újszövetség, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *The Sabbath in Scriptures and History.* Rev and Herald 1982. *Interpreting the Book of Revelation* Ann. Arbor, 1976. *Perspectives in the Book of Revelation* 1975. *Brief Introduction to the Ancient Near East: A panorama of the Old Testmament.* Word Barun-Brunfield 1969.

Standhartinger, Angela 1964 Tübingen, Németország - Evangélikus teológiát tanult 1983-1990 Frankfurt a.M., München és Heidelberg egyetemein. Első teológiai vizsga 1990. Disszertációján dolgozik 1990-1994 József és Aseneth regény hellensita nőképeréről írta. Frankfurt am Mainban. Tudományos asszisztens 1993-1998 Martin-Buber Alapítvány professzora Frankfurt a. M.-ban. Habilitációját 1998-ban védte meg és kapott oktatási jogot

("Studien zur Entstehungsgeschichte und Intention des Kolosserbriefs".) Ielkész 1998-1999 Frankfurt és második teol. Vizsga Hisenberg ösztöndíaj 1999- 2000, vendég tanár Union Theological Seminary New York. 2000/01-től Újszövetség tanára Marburg-ban. **Művei:** Das Frauenbild im Judentum der hellenistischen Zeit. Ein Beitrag anhand von 'Joseph und Aseneth' (AGJU 26), Leiden 1995. Studien zur Entstehungsgeschichte und Intention des Kolosserbriefs (NT.S 94), Leiden, Boston, Köln 1999.

Stanton, Graham N., 1940 Christchurch, Új Zéland - Otago Egyetem Új Zéland MA 1961. Cambridge Egyetem PhD 1969. Tanított London King's Coll 1970-77. SNTS kiadvány szerkesztője Manchester Egyetem 1983. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** A Gospel for a New People Studies in Matthew. T and T Clark, 1992. The Gospels and Jesus Oxford UP. 1989. Jesus of Nazaret in New Testament Preaching. Cambridge UP. 1974.

Staudinger, Hugo 1921 Drezda Németország - Tanult Münster egytemén diploma 1950-ben. Tanított Marengymnasium Werl 1952-62. Padenborn Egyetem 1963-tól. Szakterülete Újszövetség apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** Gotteswort und Menschenwort 1993. Die Historische glaubwürdigkeit der Evanelien 1988. Die Glaubwürdigkeit der Offenbarung und die Krise der Modernen Welt 1987.

Staupitz, Johann, 1469 Motterwitz – 1524 Salzburg, Németország - Ágostonos apát. 1490-ben belépett az ágostonos rendbe, 1497-ben Tübingenben prior lett. 1500-ban a bibliatudomány doktora Münchenben, 1502-ben Bölcs Frigyes megbízta Tübingen, Münster és Wittenberg egyetemeinek felépítésével. 1502–1512-ben wittenbergi professzor és az egyetem első dékánja volt. 1512-ben Luther követője lett a bibliatudományban. 1503–1520 között az Observanten-Kongregation (OESA) általános vezetője volt, új konstitúciót is készített számukra, kereste a kapcsolatot az obszerváns ferencesekkel. 1512-ben a dél-német terület pasztorációjával foglalkozott (München, Nürnberg, Salzburg) az előkelők körében és női kolostorokban. 1520-tól Salzburgban prédikátor, 1522-től pápai engedéllyel a salzburgi Szt. Péter kolostor apátja volt. Támogatta Luthert a római tárgyalásokban, de nem látta át tanítását, ezért később őt is eretnekséggel vádolták. Apátként eltávolodott az egész lutheri mozgalomtól. **Művei:** *Decisio questionis de audientia misse in parochiali ecclesia dominicis et festivis diebus.* Tübingen 1500; *Von der Nachfolge des willigen Sterbens Christi.* Tübingen 1515; *Libellus de executione aeternae praedestinationis.* Tübingen 1517; *Von der Liebe Gottes.* Tübingen 1518; *Von dem heiligen rechten christlichen Glauben.* Tübingen 1525; *Salzburger Predigten.* Tübingen 1512; kritikai kiadás: SCHNEIDER-LASTIN, W. (szerk.). Tübingen 1990.

Steck, Odil Hannes 1935 München – 2001 Zürich, Svájc - Teológiai tanulmányait Neuendettelsau, Wuppertal és Heidelberg egyetemén végezte, ahol 1965-ben diplomázott G. Bornkamm-nál és az Újszövetségi szakon habilitált 1967-ben. Ószövetségben a vezetője G. von Rad. Volt. 1968-1976 Hamburg-ban ószövetség tanszéken tanított, 1976-ban Mainz-ba ment, 1978-tól Zürich-ben tanított egészen haláláig tanított és kutatott. Már a disszertációjában is "Israel und das gewaltsame Geschick der Propheten", a deuteronomista történelemképpel foglalkozott. Valamint kezdettől fogva érdekelte az őskereszténység hagyományozási módszere, melyben ő egy lelki vándorlást figyelt meg. Kutatásai előrehaladtával az izraeli irodalom és teológia különböző szintjeit különítette el a perzsa és a római korban. Kutatásai nagy hatást tettek a próféta könyvek biblián belüli redakció történetének feltárása. Emiatt 2000-ben a 65. éves jubileumi kötete is ezzel a kérdéssel foglalkozott (szerkesztők R.G. Kratz, Th. Krüger, K. Schmid [Hrsg.], Schriftauslegung in

der Schrift, BZAW 300, Berlin-New York 2000). Az Izajás szövegeket vizsgálva, Steck kulcsfontosságúnak tartotta Iz 35 vizsgálatát, amely összekapcsolja az első és a második Izajás szövegét. Nézőpontját az ószövetségi szövegmagyarázatról igen gyakran változtatta ahogyan ezt összefoglalja "Exegese des Alten Testaments" (¹⁴1999) könyvében. Saját kutatásainak eredményeit legteljesebben halála előtt írt tanulmányában foglalta össze "Lehrstuhl für Alttestamentliche Wissenschaft in Zürich" (ThZ 57, 2001, 199-209) **Művei:** Die Erzählung von Jahwes Einschreiten gegen die Orakelbefragung Ahasjas (2 Kön 1,2-8.*17), EvTh 27, 1967, 546-556; Israel und das gewaltsame Geschick der Propheten. Untersuchungen zur Überlieferung des deuteronomistischen Geschichtsbildes im Alten Testament, Spätjudentum und Urchristentum, WMANT 23, Neukirchen-Vluyn 1967 (Diss. Hamburg); Christentum und Gesellschaft. Ringvorlesung der Evangelisch-Theologischen Fakultät der Universität Hamburg, Göttingen 1969, 46-62. Die Gottesknechts-Texte und ihre redaktionelle Rezeption im Zweiten Jesaja, in: ders., Gottesknecht und Zion. Gesammelte Aufsätze zu Deuterjesaja, FAT 4, Tübingen 1992, 149-172; "... ein kleiner Knabe kann sie leiten". Beobachtungen zum Tierfrieden in Jesaja 11,6-8 und 65,25, in: J. Hausmann, H.-J. Zobel (Hrsg.), Alttestamentlicher Glaube und Biblische Theologie. Festschrift für Horst Dietrich Preuß zum 65. Geburtstag, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz 1992, 104-113.; Bemerkungen zur Abschnittsgliederung in den Jesaja-Handschriften aus der Wüste Juda. Ein Vergleich auf der Grundlage von 1QIsa^a, in: U. Dahmen, A. Lange, H. Lichtenberger (Hrsg.), Die Textfunde vom Toten Meer und der Text der Hebräischen Bibel, Neukirchen-Vluyn 2000, 53-90; Gott in der Zeit entdecken. Die Prophetenbücher des Alten Testaments als Vorbild für Theologie und Kirche, BTh ST 42, Neukirchen-Vluyn 2001; Der Lebensspur Gottes nachgehen. Predigten, Stuttgart-Berlin-Köln 2001; Lehrstuhl für Alttestamentliche Wissenschaft und Spätisraelitische Religionsgeschichte an der Theologischen Fakultät der Universität Zürich, ThZ 57, 2001, 199-209; K. Schmid / O. H. Steck: Restoration expectations in the prophetic tradition of the Old Testament, in: J.M. Scott (Hrsg.), Restoration. Old Testament, Jewish, and Christian perspectives, JSJ.S 72, Leiden u.a. 2001, 41-81; Sachliche Akzente in der Paragraphos-Gliederung des Jesajatextes von 1QIsa^a, in: J. Frey, H. Stegemann (Hrsg.), Qumran kontrovers. Beiträge zu den Textfunden vom Toten Meer, Paderborn 2003, 147-156; Zur konzentrischen Anlage von Jes 1,21-26, in: I. Fischer, U. Rapp, J. Schiller (Hrsg.), Auf den Spuren der schriftgelehrten Weisen. FS J. Marböck, BZAW 331, Berlin/New York 2003, 97-103.

Stecker, Georg 1929 Oldendorf, Németország - Teológiát tanult Bonn Egyetemén ThD 1955. Habilitáció Újszövetségből 1959-ben. Tanított Göttingen Teológiai Fakultáson 1953-ban és 1957-59 között. Nyilvános rendes egyetemi tanár az újszövetség tanszéken 1968-tól. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** Die Johannesbriefe 1998. Einführung in die neutestamentliche Exegese (1989). Konordanz zu den Pseudo-Klementinen I-II. (1986).

Steger William P., 1945 Brooklyn USA NY - Tanult Soud Bapt. Theol. Sem. MDiv 1970. PhD 1983. Louisville Egyetem MA 1972. Tanított Louisville Egyetem 1969-73. Oakland City. Coll. 1983-84. Dél Afrikai Baptista szemináriumban 1978-86. Oachita Bapt. Egyetem 1986-től. Ásatások szakértője Ai 1969-73. Szakterülete a héber Biblia. **Művei:** Old Testament Theology. Bapt. Theol. Coll. of S. Africa 1984. Old Testament Introduction. Revised, Bapt. Theol Coll. of S. Africa, 1980. Old Testament Exegesis: Psalms. Bapt. Theol. Coll. of S. Africa 1979.

Stegemann, Hartmut 1933 Gummersbach, Németország - tanulmányait keleti nyelvekkel és vallástörténettel és evangélikus teológiából Kiel és Heidelberg 1953 -1963, idő közben a Holttengeri tekercekkkel foglalkozott 1954.-ig. Teológiai diplomát szerzett 1963-ban

Heidelberg-ben "Die Rekonstruktion der Hodajot". 1971-ben Ószövetségi szakdoktorátust szerzett Bonn-ban "Die Entstehung der Qumrangemeinde" 1965-ben elfogadták. 1969, újsövetségből szerzi a habilitációját Bonn az „Úr „ cím kutatásával az Újszövetségben. 1970-megkapta a professzri címet de nem tanít Bonn-ban. 1971-től nyivános rendes tanár az Újszövetség tanszéken Marburgban (E. Fuchs után), 1980tól nyilvános rendes tanár Újszövetségi tanszéken Göttingenben (H. Conzelmann után). Göttingen-ben a Qumrán kutató centrum vezetője, és a történeti Jézus kutatások vezetője is. 1964-től szinte minden évében számos hetet tölt Jeruzsálemben, Qumrán kutatást folytatva kollégáival, melyet a Rockefeller Múzeum jelentet meg. 65 éves születésnapjára Kollmann, Bernd, Reinbold, Wolfgang, Steudel, Annette: Antikes Judentum und Frühes Christentum. Festschrift für Hartmut Stegemann zum 65. Geburtstag Berlin, New York 1999. Ebben a kötetben életmű bibliográfiát találunk. **Művei:** Rekonstruktion der Hodajot. Ursprüngliche Gestalt und kritisch bearbeiteter Text der Hymnenrolle aus Höhle I von Qumran, Diss. phil. Heidelberg 1963. Die Entstehung der Qumrangemeinde, Diss. theol. Bonn 1965 (Neudruck 1971). Kyrios o Theos und Kyrios Jesus. Aufkommen und Ausbreitung des religiösen Gebrauchs von Kyrios und seine Verwendung im NT, Habilitationsschrift Bonn 1969. Die Essener, Qumran, Johannes der Täufer und Jesus. Ein Sachbuch, Freiburg (u. a.) (Herder) 9. Auflage 1999.

Stegemann, Wolfgang 1945 Barkhausen, Németország – Teológiai tanulmányait Heildelnberg (1968–1973) Tudományos asszisztens Mainz (1973–1977). Teológiai doktorátus Bultmann munkásságáról 1975. Lelkész Nussloch/ Heidelberg, 1977–1979. Tudományos asszisztens Heidelberg Újszövetségi tanszék (1979–1984). Habilitáció Újszövetségből Heidelberg Lukács kettős művéről. (1983). Magántanár Újszövetségi szakont Heidelberg (1983–1984). Nyilvános rendes tanár Újszövetségi szakon Augustana-Hochschule (seit 1984). Társkiadója a „Kirche und Israel“ újságnak. Szakteraülete Újszövetség, Jézus kutatás, Lukács evangélium Apostolok Cselekedeti, János és Pál iratai. **Művei:** Der Denkweg Rudolf Bultmanns: Darstellung der Entwicklung und der Grundlagen seiner Theologie, Stuttgart 1978. Das Evangelium und die Armen. Über den Ursprung der Theologie der Armen im Neuen Testament, München 1981. Jesus von Nazareth – Hoffnung der Armen zusammen mit Luise Schottroff, Stuttgart 1990. Der Gott der kleinen Leute. Sozialgeschichtliche Bibelauslegung. München, 1979. Zwischen Synagoge und Obrigkeit. Zur historischen Situation der lukanischen Christen, Göttingen 1991. Kirche und Nationalsozialismus. Stuttgart, 1992.

Stein Robert, H., 1935. Jersey City USA NJ - Fuller Theol. Sem BD 1959. Princeton Egyetem PhD 1968. Baptista lelkész 1960-69. Bethel Coll. 1969-80 között. Bethel Theol. Sem. újszövetség tanára 1980-tól. Szakterülete Újszövetség **Művei:** Luke. Broadman, 1992. The Synoptic Problem. Baker, 1987. Difficult Passages in the Gospels. Baker, 1987. An Introduction to the Parables of Jesus. Westminster, 1981.

Steiner, Rudolf, 1861 Kraljevec (Horváto.) – 1925 Dornach. Németország - Az antropozófia és a Waldorf-pedagógia alapítója. Iskoláit Neudörfl-ben kezdte, majd Bécsújhelyen folytatta. 1879-től a bécsi egyetemen matematikát, természettudományokat, filozófiát és irodalomtudományt tanult. 1887-ben az irodalom professzora, 1897-ben filozófiai doktor lett. Goethe iratai összkiadásának munkatársa volt a weimari Goethe Archívumban. 1898–1900 között a *Magazin für Literatur* társkiadója volt. 1899–1904 között a Wilhelm Liebknecht által alapított berlini munkásképzőben kamatoztatta pedagógiai tapasztalatait. 1902-ben a berlini német teozófiai társaság általános elnöke lett, az antropozófiát a szellemi élet tudományos megismerésének módszerévé fejlesztette. 1912-ben megalapította az antropozófiai társaságot, amelyben a spiritizmus és indiai filozófiai elemek egymástól elkülönült szerepet kaptak, meditációs technikákat alakított ki, hogy felélessze a lelki embert, ebbe különböző misztikus

elemek is keveredtek (újplatonizmus, gnosztikus elemek, indiai misztika, kabbalizmus és rózsakeresztes szertartások). Krisztus kapcsolatát a világgal meglehetősen komplikáltan mutatta be. 1914-ben az antopozófia egész mozgalommá vált Dornachban, ahol a Goethe-intézet égisze alatt szellemtudományi főiskolát hozott létre. 1919-ben megalapította az első Waldorf iskolát Stuttgartban a munkásgyerekek számára. 1920-tól többet írt és előadó körutakat tartott, kurzusokat indított, gyógypedagógiát hirdetett. 1921-ben megjelent két folyóirata *Die Drei* (A három) és a *Das Goetheanum* (Goete-iskola) címmel. ~ tanítása szorosan kapcsolódott az okkultizmushoz, saját vallást hozott létre azáltal, hogy természetes környezetükből kiragadott különböző keleti és nyugati filozófiai tanokat, és ezeket az antopozófiai szellemmel és titkos tudománnyal egyesítse. Zavaros spirituális egzegézés képviselője, semmilyen keresztény felekezethez nem kötődik. **Művei:** *Das Christentum als myst. Tatsache.* Berlin 1902; *Theosophie.* Berlin 1904; *Die tieferen Geheimnisse des Menschheitswerdens im Lichte der Evangelien* (12 előadás). Berlin 1909; *Vortragsreihen über das Johannes-, Lukas- und Matthäusevangelium* (30 előadás). Berlin 1907–1910; *Aus der Akasha-Forschung – Das Fünfte Evangelium* (17 előadás). Berlin 1913–1914; *Vorstufen zum Mysterium von Golgatha* (10 előadás). Berlin 1913–1914.

Steinmann, Alphons, 1880 Hannover – 1936 Brixen, Olaszország - ÚSz-kutató. A hildesheimi gimnázium után 1900-ban Breslauban kezdett filozófiát és teológiát tanulni. 1904-ben pappá szentelték, káplán lett Berlinben, majd katolikus teológiai fakultásra küldték Srszburgba. Akadémiai körutazást tett, ennek során Berlin, Münster, Bonn, Würzburg, Tübingen, Freiburg, Bréma és München egyetemeit látogatta. 1906–1907-ben újra káplán lett Eberswaldban, 1907-ben habilitált ÚSz-i egzegézésből. 1909-től tanár volt a sziléziai Frigyes Vilmos egyetem ÚSz-i tanszéken Breslauban, a dóm vezetését is átvette. 1912 után sokat publikált, Pál egzegetikailag legnehezebb helyeit vizsgálta, valamint az őskereszténység szociális tanításával foglalkozott. A szociális szemlélet kutatása közben a keresztény és a nem-keresztény nézőpontok érdekelték elsősorban. **Művei:** *Die Abfassungszeit des Galaterbriefes. Ein Beitrag zur neutestamentlichen Einleitung und Zeitgeschichte.* Marburg 1906; *Gegen welche Irrlehrer richtet sich der Kolosserbrief?* Marburg 1906; *Die Jungfrauengeburt und die vergleichende Religionsgeschichte.* Padenborn 1919; *Jesus und die soziale Bedeutung des Alten Testaments. Ein Beitrag zur neutestamentlichen Theologie.* Padenborn 1919; *Was ist uns heute Jesus?* in: ThGl 12 (1920) 65–86; *Jesus und die soziale Frage. Ein Beitrag zur Leben-Jesu-Frage und zur Geschichte der Caritas.* Freiburg 1920, ²1925; *Das Neue Testament in der Predigt der Gegenwart,* In: Homiletische Zeitfragen 14/15. 1932. 23–70.

Stendahl, Krister 1921 Stockholm, Svédország – Lutheránus teológus. Uppsala Egyetem teol. kandid 1944. Licenciátus 1954. Uppsala Egyetem egyetemi lelkész, 1948–50 között. Az egyetemen az ÚSz és Ószövetség szövegmagyarázat tanára 1951-54 között. Professzor a Harvard Egyetemen 1954-től, Stockholm püspöke lett 1984–88 között. Szakterülete az Újszövetség. **Művei:** *Meanings .* Fortress, 1984. *Paul Among Jews and Gentiles.* Fortress, 1976. *The Bible Land the Role of Women.* Fortress, 1966. *The School of St. Matthew.* Fortress, 1954.

Stenger, Werner, 1938 Bad Kreuznach - 1990 Krumbach, Németország - Katolikus Újszövetség kutató egy textil nagykereskedő fia. Tier papi szemináriumban kezdett teológiát tanulni, melyet folytatott, Trier teológiai fakultásán 1957- 1964, közben tanult 1959/60 Innsbruck-ban, 1960/1München-ben. Papszentelése 1963-ban volt 1964-6 káplán Neuwiedben. Katechetikát és homiletikát tanult Münchenben 1966/7 . Tudományos asszisztens 1967-1977 Franz Mußner-nél Regensburg-ban ő viszi tovább 1977-től a Mußner-iskolát. 1973-ban

1Tim 3,16 Krisztus himnuszán doglozik és lesz a disszertációja (kiadása 1977, vgl. 1969, 1974a). 1973-tól Újszövetség tanszék docensa az újszövétégi kérügma és homiletik tanára. „Institut für Katechetik und Homiletik” München-ben H. Kahlefeld utóda. 1977-ben a biblikus teológia tanára Pädagogischen Hochschule. Köln-be hívják ahol a Teológia és didaktikája elnevezésű szeminárium tanára 1978-1980. 1985-ben agyvérzést kapott, és megromlott egészségi állapota (Biblische Methodenlehre 1987). 1988 rák betegen „Besteuerung Palästinas in neutestamentlicher Zeit” (1988) munkájával 1989 –be Passuban habilitált. Halála után a legfontosabb tanulmányait kiadták 1990-ben. Számos bibliai tudományos társaság tagja „Studiorum Novi Testamenti Societas” de tagja volt „Deutschen Gesellschaft für Semiotik”-nak is. **Művei:** Der Christushymnus in 1Tim 3,16: Aufbau - Christol. - Sitz im Leben, TThZ 78 (1969) 33-48; Strukturele Beobachtungen zum NT (NTTS 12), Leiden 1990; 'Hypokrisis' im Matthäusevangelium, in: Erhardt Güttgemanns (hrsg.), Das Phänomen der 'Simulation' (FThL 17), Bonn 1991, 71-85. Hrsg.: Kontinuität u. Einheit (FS Franz Mußner), Freiburg 1981; H. Kahlefeld, Gleichnisse u. Lehrstücke im Evangelium, Frankfurt 19812. Bibliogr.: Wolfgang Schenk, LingBibl 65 (1991) 130-4 = Im Gedenken an W.S. 1938-1990 (hrsg. Erziehungswissenschaftliche Fakultät der Universität Köln), Köln 1991, 28-35 (dort weitere homiletische und katechetische Beiträge).

Stephanus, Henricus Id. Estiene

Steuernagel, Carl, 1869 Hardegsen – 1958 Greifswald, Németország - Evangélikus ÓSz-kutató. 1895-ben docens, 1907-től professzor Halléban. 1914–1935 között az evangélikus teológia professzora volt Breslauban, 1946-tól Greifswaldban tanított. Wellhausen követője volt, legismertebb műve ÓSz-i bevezetője, de számos archeológiai cikket is publikált és kiadta a *Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins* c. periodikumot. **Művei:** *Das Buch Josua*. Göttingen 1899, ²1923; *Allgemeine Einleitung in den Hexateuch*. Göttingen 1900; *Übersetzung und Erklärung des Dt*. Göttingen 1900, ²1923; *Hebräische Grammatik*. Berlin 1903, Leipzig ¹¹1948; *Lehrbuch der Einleitung in das AT*. Tübingen 1912.

Stevartius, Petrus, 1549 Lüttich – 1624 Lüttich, Németország - Egzegéta. 1584–1618 között Ingolstadtban egzegézi-professzor, többször volt az intézet rektora. 1618-ban Lüttichben általános helynök. Pál és Jakab leveleihez írt kommentárt.

Stier, Rudolf Ewald, 1800 Fraustadt – 1862 Eisleben, Németország - Alapos iskolai képzést kapott Tarnowitzban és Ratiborban, valamint Stolp liceumában és a neustettini gimnáziumába, ahol 1815-ben érettségizett, és jogász lett Berlinben (1815–1816), majd teológiát tanult (1816–1818). Hallgatta W. M. L. de Wette és A. Neander, valamint Fr. Schleiermacher és Ph. K. Marheineke előadásait. Gondolkodását meghatározta a hallgatói kollégiumból összeállt társaság is. 1818 őszétől 1819 márciusig Halléban tanult W. Gesenius és J. A. L. Wegscheider előadásait hallgatva, akik rossz hatást tettek rá racionalizmusukkal. 1819-től feloszlásig a halléi testvériség tagja volt. Amikor 1818-ban egy közeli hozzátartozója meghalt Berlin-ben, mély válságba jutott, amelyet megtérése követett. A következő félévet (1819-ben) szüleinél töltötte a pomerániai Stolpban, és gyakorta levelezett J. Paullal akinek költői hajlamai nagy hatással voltak rá. 1819-ben beiratkozott a berlini teológiai fakultásra, ahol megismerkedett Tholuck és Olshausen professzorkkal, akik jelentős hatást tettek rá. Nagy jelentőséggel bír a halléi testvériségtől való elhidegülése, amelyet H. E. von Kottwitz báró, F. A. G. Tholuck és J. Jänicke ébredési mozgalmához való csatlakozása is eredményezett. Teológiai vizsgák nélkül 1821-ben Wittenbergbe a lelkészi szemináriumba lépett, ahol K. L. Nitzsch és H. L. Heubner vezetése alá került, és barátságot kötött R. Rothéval és E. W. Krummacherrel. 1839-ben feleségül vette Nitzsch professzor lányát, ebből

a házasságból három lányuk született. 1825-től Baselbe ment és az ottani misszióházban oktatott elsősorban Ó- és Újszövetséget, hébert, homiletikát és történelmet. Ezt követően lelkész lett, majd felesége halála után (1840) ismét megházasodott. 1846-ban bonni egyetem teológiai fakultásán tanított, majd lelkész lett Eislebenben. Elsősorban bibliamagyarázattal foglalkozott, ő adta ki az ún. Bielefeldi Polyglott Bibliát, de héber nyelvtana ismert – valamint összeütközése a Luther-féle fordítással. Egzegétaként a konzervatívok közé számított, vallotta Izajás könyvének egységét és az 1–2Péter levelet hiteles péteri írásnak tartotta. Teológiai hermeneutikájában a kinyilatkoztatást kutatta, a Szentírás lelki szimbolikus és a misztikus-tipológiai értelem érdekelte. Egzegetikai munkásságnak kisebb része tekinthető tudományosnak. Igyekezett meghatározni az apokrifok helyzetét a kánoni iratokhoz viszonyítva; a lutheri ortodoxia képviselőjének számít. Sokat foglalkozott a Luther-féle szöveg korrekciójával és katekézis-reformmal is. Egyházi énekeskönyvet állított össze és számos egyházi éneket is szerzett. **Művei:** *Andeutungen für gläubiges Verständnis I–IV.* Basel 1824–1829; *Altes und Neues in deutscher Bibel. Oder Vergleichung der Bibelverdeutschung D. M. Luthers mit ihrer Berichtigung durch D. v. Meyer. Als Hülfsmittel des Urtheils dargereicht.* Basel 1828; *Kurzer Grundriß einer biblischen Keryktik oder einer Anweisung, durch das Wort Gottes sich zur Predigtkunst zu bilden.* Basel 1830, ²1844; *Zwanzig biblische Predigten.* Basel 1831; *Luthers Katechismus als Grundlage des Confirmanden-Unterrichts im Zusammenhange erklärt.* Basel 1832, ²1833, ³1836; *Neugeordnetes Lehrgebäude der hebräischen Sprache.* 1833, ²1849; *Siebzig ausgewählte Psalmen nach Ordnung und Zusammenhang ausgelegt.* 2 kötet. Basel 1834–1836; THEILE, K. G. W mellett kiadója volt a Polyglott Bibliának. 6 kötet. Basel 1846–1855, ⁴1875; *Jesaias, nicht Pseudojesaias. Auslegung seiner Weissagung Kapitel 40–66. Die Apokryphen. Vertheidigung ihres althergebrachten Anschlusses an die Bibel.* Basel 1853.

Stowers, Stanley K., 1948 Muncie USA IN – Teológiát tanult Abilene Christian Egyetem AB 1970. Princeton Theol Sem. MA 1974. Yale Egyetem PhD 1979. Tanított Phillips Egyetem 1979-80 között. Brown Egyetem 1981-től. Előbb tanársegéd 1987-től majd ugyanott professzor 1992-től. Kinevezett Egyetemi tanár. Szakterülete az Újszövetség, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei:** *Letter Writing in Greco-Roman Antiquity.* Westminster, 1986. *The Diatribe and Paul's Letter to the Romans.* Scholars, 1981.

Strabo Wallafried, ld. Walafridus Strabo

Strack, Hermann Leberecht, 1848 Berlin – 1922 Berlin, Németország - Evangélikus teológus és judaisztikai szakértő. Teológiai tanulmányai után 1873-ban tanulmányutat tett Oroszo.-ban, Szentpéterváron a cári könyvtárban tanulmányozta a keleti kéziratokat. 1877-ben tanár lett Berlinben a keleti nyelvek tanszékén. Egyszerre foglalkozott a héber ÓSz-gel, a korai zsidó iratokkal és a palesztinai zsidóság történetével. A keresztény kutatók közül az egyik első volt, aki a palesztinai kereszténység ÓSz-i zsidó gyökereit kutatta történetkritikai módszerekkel, ezt alárendelte a korábbi filológiai eredményeknek. 1883-ban megalapította az Institutum Judaicumot Berlinben, 1886-tól vezette is az intézetet, amely jelentős kéziratkiadást végzett. A zsidóság megértése kapcsán soha nem használt speciális keresztény szakszavakat és a zsidó misszió is munkálkodott. Megalapította a *Nathanael* c. újságot és 1906-ban kiadta az evangélikus zsidó misszió évkönyvét. Kritizálta az antiszemitizmust és a zsidóellenes propagandát. Több publikációjában a zsidók elleni előítéletek megszüntetésére törekedett. 1910-től professzor volt a berlini egyetemen és titkos tanácsos. 1916-ban összeállította a zsidó szótárt, majd utolsó éveit Paul Billerbeck *Kommentars zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch* c. művének átdolgozására szentelte. **Művei:**

Prolegomena critica in vetus testamentum hebraicum, quibus agitur I. de codicibus et deperditis et adhuc exstantibus, II. de textu bibliorum hebraicorum qualis talmudistarum temporibus fuerit. Leipzig 1873; *Catalog der hebräischen und samaritanischen Handschriften der Kaiserlichen öffentlichen Bibliothek in St. Petersburg.* 2 kötet. St. Petersburg – Leipzig 1875; kiadta: *Prophetarum posteriorum codex Babylonicus Petropolitanus.* St. Petersburg – Leipzig 1876; *Die Sprüche der Väter. Ein ethischer Mischna-Traktat.* Karlsruhe 1882; *Hebräische Grammatik mit Übungsstücken, Litteratur und Vokabular.* Karlsruhe – Leipzig 1883, ²1885; angol fordítás: 1886, francia fordítás: 1886; *Hebräische Grammatik mit Übungsbuch.* Berlin ⁶1896, ⁷1899, München ⁸1902, ⁹1907, München ¹⁴1930, ¹⁵1952; *Lehrbuch der neuhebräischen Sprache und Litteratur.* Berlin 1884; *Einleitung in den Thalmud.* Leipzig 1887, ⁴1908; *Einleitung in Talmud und Midraš.* München ⁵1921, utánnymás: 1930, 1961; *Übungsstücke zur hebräischen Grammatik.* Berlin 1887; *Aboda Zara. Der Mischnatraktat »Götzendienst«.* Berlin 1888; *Einleitung in das Alte Testament.* Nördlingen 1888; *Einleitung in das Alte Testament einschliesslich Apokryphen und Pseudepigraphen.* München ⁴1895, ⁵1898, ⁶1906; *Joma, der Mischnatraktat »Versöhnungstag«.* Berlin 1888; *Die Sprüche der Väter. Ein ethischer Mischna-Traktat.* Berlin ²1888; *Hebräisches Vokabularium.* Berlin 1889, ³1892, ⁴1894, München ⁵1897, ⁶1901, ⁸⁻⁹1907, ¹⁰⁻¹¹1914, ¹²1929; *Schabbath. Der Mischnatraktat »Sabbath«.* Berlin – Leipzig 1890; *Die Bücher Genesis, Exodus, Leviticus und Numeri ausgelegt.* München 1894; *Hebräisches Schreibheft. Ergänzung zu jeder hebräischen Grammatik, mit Benutzung der spanischen Bibelhandschrift Kennicott I (vom Jahre 1476).* Berlin 1895, München ²1902, ⁴1906, ⁵1909, ⁶1912, ⁸1929; *Das Wesen des Judentums.* Leipzig 1906; *Jesus, die Häretiker und die Christen nach den ältesten jüdischen Angaben.* Leipzig 1910; *Sanhedrin-Makkoth, die Mišnatraktate über Strafrecht und Gerichtsverfahren.* Berlin 1910; *Das Institutum Judaicum Berolinense in den ersten 30 Jahren seines Bestehens.* Berlin 1913; *Jüdisches Wörterbuch. Mit besonderer Berücksichtigung der gegenwärtig in Polen üblichen Ausdrücke.* Leipzig 1916; *Jüdischdeutsche Texte. Lesebuch zur Einführung in Denken, Leben und Sprache der osteuropäischen Juden.* Leipzig 1917; *Jüdische Geheimgesetze?* Berlin 1920, ⁹1925; (társszerző: BILLERBECK, P.), *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch.* 4 kötet. München 1922–1928 (utánnymás: 1956, 1965, 1986–).

Strauss, David Friedrich, 1808 Ludwigsburg – 1874 Ludwigsburg, Németország - Evangélikus teológus. Filozófiát és teológiát Blaubeurenben és Tübingenben tanult. 1831–1832-ben Berlinben Schleiermacher előadásait hallgatta, 1832–1835 között társrektor volt Tübingenben, 1839-től Zürichben tanított dogmatikát. Fő műve, a *Das Leben Jesu, kritisch bearbeitet* (Tübingen 1835) híressé tette, de sok ellenséget is szerzett neki, ezzel akadémiai pályafutása befejeződött. A spekulatív teológia radikálisai közé tartozott, megkísérelte a „régí természetfeletti helyébe” a természetes történelemszemléletet helyezni és a „misztikussal” helyettesíteni a természetfelettit. Az evangéliumban csak Jézus életének vázát látta, amelyet misztikusan és messiási színezetben adott elő, ezért az evangéliumokat csak az őskeresztény eszmék történetekbe csomagolt gyűjteményének tekintette. Szerinte lehetetlen történeti alapot kihámozni az evangéliumokból Jézus életére vonatkozóan, mert ha a mítoszt elvetjük, csak az örök igazságok filozófiai magyarázata marad. Az evangéliumok krisztológiája az emberiség számára szóló tanítás, és nem mond semmit a történeti Jézusról. Tagadta Jézus és az ÚSz-i iratok történeti hitelét. Másik jelentős írása a *Die christliche Glaubenslehre in ihrer geschichtlichen Entwicklung u. im Kampf mit der modernen Wissenschaft dargestellt* (Tübingen 1840–1841), amelyben spekulatív teológiai, filozófiai ellenvetéseit mondta el. Utolsó írásaiban megtagadta a kereszténységet. **Művei:** *Das Leben Jesu für das deutsche Volk bearbeitet. Volksausgabe in ungekürzter Form.* 2 kötet. Stuttgart 1833; *Das Leben Jesu.* Tübingen 1835; *Streitschriften zur Vertheidigung meiner Schrift über das Leben Jesu und zur*

Charakteristik der gegenwärtigen Theologie. Tübingen 1838; *Zwei friedliche Blätter. Vermehrter und verbesserter Abdruck der beiden Aufsätze: Über Justinus Kerner, und: Über Vergängliches und Bleibendes im Christenthum.* Altona 1839; *Charakteristiken und Kritiken. Eine Sammlung zerstreuter Aufsätze aus den Gebieten der Theologie, Anthropologie und Aesthetik.* Leipzig 1839; *Die christliche Glaubenslehre in ihrer geschichtlichen Entwicklung und im Kampfe mit der modernen Wissenschaft dargestellt.* Tübingen 1840–1841, utánnomás: Darmstadt 1973; *Der Christus des Glaubens und der Jesus der Geschichte. Eine Kritik des Schleiermacher'schen Lebens Jesu.* Tübingen 1864, új kiadása: GEISCHER, H. J. (szerk.), Gütersloh 1971; *Die Halben und die Ganzen.* Tübingen 1865; **Irodalom:** HARRIS, H. *Strauss' published Writings.* In: uő., *D. F. Strauss and his Theology.* Cambridge 1973, 287–295; GRAF, F. W., *Kritik und Pseudo-Spekulation. David Friedrich Strauß als Dogmatiker im Kontext der positionellen Theologie seiner Zeit.* München 1982. 607–664.

Strecker, Christian 1960 Landshut, Németország – Evangélikus teológiai tanulmányait 1980 -1987 Neuendettelsau, Hamburg, Heidelberg és Tübingen egyetemén tette le. Első teológiai vizsgája 1987. Lelkész 1988 -1990 Feldkirchen. Második teológiai vizsgája 1990. lelkész avatás 1990. Gyülekezeti lelkész 1990-1991 Schwandorf- Schwarzenfeld. Tudományos asszisztens 1992-2004 Augustana-Hochschule. Teológiai doktorátus 1996 Pál teológiájáról. Habilitáció 2002/3 Jézus kutatásról. Magántanár 2003 Újszövetség szakon. Tanszéki tanár 2004-től Wolfgang Stegemann újszövetségi szakán Augustana Hochschule. Tanszék tagja 2005- 2006 Gerd Theißen mellett Heidelbergben. Tanszéki oktató 2006-Újszövetségi tanszékne A.J.M. Wedderburn mellett Münchenben. **Művei:** *Die liminale Theologie des Paulus. Zugänge zur paulinischen Theologie aus kulturanthropologischer Perspektive* (FRLANT 185), Göttingen 1999. *Performative Welten. Theoretische und analytische Erwägungen zur Bedeutung von Performanzen am Beispiel der Jesusforschung und der Exorzismen Jesu,* Habilitationsschrift Neuendettelsau 2002.

Strugnell, John 1930 Barnet Herts, Anglia - Teológiát tanult Oxford Jesus Coll MA 1956. Dolgozott Palestinien Archeol. Musseum Jeruzsálem 1954-60 között. Feliratok szakértője Duke Egyetem 1960-65 között. Harvard Egyetem 1966-tól. A keresztény kezdetek témakörben oktat. Ásatások szakértője Petra 1956. BEIDHA 1958. Szakterülete a héber Biblia, szemita nyelvek, szövegek és feliratok, apokrifok és post-biblikus tanulmányok. **Művei.** *The Books of Elijah Part I-and II. Text and Translation* 18. Scholars, 1979. *Concordance to the Corpus Hermeticum: Tractate One* Boston Tehol Inst. 1971.

Strus, Andrzej 1938 Siedlce Lengyelország - Több helyen tanult teológiát, majd Róma Pont. Ist. Bibl. Doktrátust szerzett 1976-ban. Salézi Egyetemen tanított Róma 1973-tól. Szentírás tanára 1985-től. Land, lengyelország High School of Theology tanára 1976-86 között. Szt Paul Theological Coll. Izrael 1986-tól. Ásatások szakértője Tell Keisan, Izrael 1973. **Művei:** *Nomen –Omen Stylistique des noms propres das le Pentateuque* Analecta Biblica 82 Roma 1978.

Strutwolf, Holger 1960 Esens/Wittmund, Németország - Érettségi 1980 Wilhelmshaven. Evangélikus teológiát tanult Bethel és Heidelberg egyetemén. 1988-ban tette le az első teológiai vizsgáját Oldenburg és Magiszteri fokozatot szerzett Universität Heidelbergben 1991-ben Heidelberg. 1991 - 1997 tudományos munkatárs Institut für Neutestamentliche Münsterben. 1997-ben habilitált Münster. 1998 - 2001 Lelkész Pfalzban. 2002 - 2004 lelkész. 2004-től tanszékvezető az Újszövetség és patrisztika tanszéken valamint a Biblia-múzeum igazgatója

Stuart, Moses 1780 Wilton, Connecticut – 1852 Andover. USA - Yale Egyetemen tanult igen jó eredménnyel 1799-1802, 1806-ban lelkész lett New Haven-ben. 1810-ben teológiai professzor lett a biblikus tanszéken a frissen 1808-ban alapított Andover Theological Seminary. 1786-1806 a héber és a keleti nyelvek professzora Harvard Egyetemen. A görögből jobb volt mint héberből, de 1801-12 között héber nyelvtant készített, melyet 1913-ban adtak ki. Lassan ismerte fel csak a német hebraisták értékeit Schleusner, Seiler és Gesenius, majd ezek hűségese követője lett. Őt tekintik az egzotetika tanulmányok amerikai ősatyjának, hiszen kb. 1500 tanítványából több mint 100 lett a missziókban biblia fordító. **Művei:** Winer's Greek Grammar of the New Testament (1825). Commentary on the Epistle to the Hebrews (1827-1828). Commentary on the Epistle to the Romans (1832). Commentary on the Apocalypse (1845). Miscellanies (1846). Gesenius's Hebrew Grammar (1846) a legnagyobb ellensége T Conant, és mások sokan vitatták ezt a munkát. Commentary on Ecclesiastes (1851). Commentary on the Book of Proverbs (1852).

Stuhlmacher, Peter 1932 Lipcse, Németország - Evangélikus teológiát kezdett tanulni Stuttgartban 1951-től 1958-tól Tübingenben. Tudományos asszisztens 1959-1968 Tübingenben. Teológiai doktorátus 1962-ben, habilitáció 1967-ben az Újszövetségi tanszéken Tübingen-ben. 1968-1972 Erlangenben az Újszövetségi tanszéken tanyt, 1972-től ismét Tübingen-ben van. 2000-től Újszövetségi tanszékvezető nyugdíjazásáig. **Művei:** Gerechtigkeit Gottes bei Paulus, Göttingen 1965. Das paulinische Evangelium. I. Vorgeschichte. Göttingen 1968. Schriftauslegung auf dem Weg zur biblischen Theologie, Göttingen 1975. Der Brief an Philemon Neukirchen-Vluyn 1975. Vom Verstehen des Neuen Testaments. Eine Hermeneutik (NTD B. 6), 1979. Jesus von Nazareth - Christus des Glaubens, Stuttgart 1988. Der Brief an die Römer (NTD 6) Göttingen 1989. Von der Paulusschule bis zur Johannesoffenbarung. Der Kanon und seine Auslegung. Göttingen 1999. Biblische Theologie und Evangelium. Gesammelte Aufsätze (WUNT 146), Tübingen 2002 Die Verkündigung des Christus Jesus, Wuppertal 2003. Die Geburt des Immanuel. Die Weihnachtsgeschichten aus dem Lukas- und Matthäusevangelium, Göttingen 2005

Stuhlmüller, Caroll 1923 Hamilton USA OH - Teológiát tanult Katolikus Egyetem STL 1952. Pont. Inst. Bibl. Róma SSD 1968. Tanított Passionista rend teológiáján 1954-65 között. Meinrad School of Theol. 1965-68 között. Catholic Theol. Union 1968-tól. Vendég professzor St. Louis Egyetem 1968-69. Ecole Biblique Jeruzsálem 1973. San Francisco Egyetem 1983. 1986. Dayton Egyetem 1966. Szerkeszti a Catholic Biblical Quarterly-t 1973-77 között. Old Testament Reading Guide 1964-79. **Művei:** Old Testament Message 23 kötet 1981-84. Biblical Meditations 6 kötet. Paulist, 1978-85. Creativ Redemption in Deutero Isaiah. Rome Bibl. Inst. Press, 1970.

Stummer, Friedrich, 1886 Műnnerstadt – 1955 München, Németország - Katolikus ŐSz-kutató. 1909-ben pappá szentelték, 1914-ben befejezte filozófiai disszertációját a würzburgi egyetemen, 1914–1916 között tanulmányait Berlinben folytatta, 1918-ban habilitált. 1923-ban tanár lett Würzburgban. 1927–1929 között ösztöndíjjal Jeruzsálemben kutató. 1929–1932 között főiskolai tanár volt Freisingben, majd 1932–1935 között egyetemi professzor Würzburgban és 1935–1939 között Münchenben, a fakultás bezárásáig. Breslauban, majd 1946-tól az ismét megnyílt fakultáson Münchenben tanított. Szakterülete a bibliai földrajz, a latin Biblia, a judaisztika, a liturgia, az ŐSz-i történelem és annak hatása volt. **Művei:** *Die Bedeutung Richard Simons für die Pentateuchkritik.* Münster 1912; *Sumerisch-akkadische Parallelen zum Aufbau alttestamentlicher Psalmen.* Paderborn 1922; *Die Bücher Tobit, Judith und Esther.* Würzburg 1950; In: *Echter-Bibel AT 11. Lieferung; Neuere Forschungen zur Liturgie des nachbiblischen Judentums,* Freiburger Rundbriefe. Würzburg 1954.

Stunica, Jacobus López, ? –1531 Nápoly, Itália - Alcalá egyetemén, majd 1521-től Rómában tanított. Héberül is beszélt, ismertté vált a Poliglott (többnyelvű) Bibliában való közreműködése és kapcsolata Rotterdami Erasmussal. Lefordította Pál leveleit is. **Művei:** *Annotationes super epistolas Pauli contra J. Faber Stapulensis.* Alcalá 1519, Párizs 1522.

Stys, Stanislaw SJ, 1896 Chorostków – 1959 Lublin, Lengyelország - 1910-ben belépett a jezsuita rendbe, 1916-ban érettségizett. 1917–1920 között a rend teológiai főiskoláján tanult filozófiát Nowy Suczban, 1920–1924 között teológiát Krakkóban. 1923-ban felszentelték, 1924–1927 között tovább tanult Rómában a Biblikus Intézetben. 1928–1939 között Lublinban tanított ÓSz-et a Kollegium Bobolanumban, egy évig a kollégium rektora volt. 1944-ben Lublinban a katolikus egyetemhez kapcsolódott, 1952–1956 között a jezsuiták fakultásán tevékenykedett Varsóban. ÓSz mellett tanított keleti nyelveket (akkád, szír, arab), bibliai görögöt és hébert. **Művei:** »*Benedixit diei septimo et canctificavit illum*«, in: VD 9, 1929, 236–268, 333–339; WUJEK, J. (ford.), »*Pismo ówióte Starego i Nowego Testamentu*« . Kraków 1935, ²1956, 31962; *Biblijne ujócie stworzenia ówiata wobec nauki.* Lublin 1947, ²1948, ³1955; ua. in: *Studia biblijne*, Lublin 1959, 5–26; *Exegetyczne podstawy tłumaczenia maryjnego, Rodz. (Genezis) 3,15*, in: *Roczniki Teologiczno Kanoniczne* 1. 1949. 11–109, ua. különnyomatként Lublin 1949; *De antithesi »Eva-Maria« eiusque relatione ad Protoevangelium apud Patres*, in: *Collectanea Theologica* 23. 1952. 318–365; *Sitne Justinus revera auctor interpretationis christologico mariologicae, Gen. 3,15?* in: *Roczniki Teologiczno – Kanoniczne* 3. 1956. 70–128; *Dziennik podróyy do Ziemi Čwitej*, kézirat: 1931; *O sensie peęniejszym Pisma Čwitego.* kézirat; *Idea fundamentalis sanctitatis in Vetere Testamento*, kézirat.

Suetonius, Gaius Tranquillus, 69–75 Hippo Regius – 160 k. Algéria, Afrika - Római életrajzíró. Jogi képzettséget szerzett, Hadrianus császár tisztségviselője lett. Kegyesztette vált, azután már csak az irodalomnak és a történelemnek élt. Más római szerzőkkel szemben ő elsődleges dokumentumokat használt. Írói munkásságából csak néhány műve maradt ránk. Fő műve a *De vita Caesarum*, melyben Octavianus életét írja meg nyolc kötetben. Adatai pontosak, életszerű képet ad a császárok mindennapjairól. Másik jelentős műve a *De viris illustribus*, amely a római irodalomtörténetet hozta életrajzi formában. Az Újszövetség kortörténetének háttérében születtek írásai. **Művei:** IHM, M. (szerk.), *Suetonius Caesares.* Berlin 1907; BRUGONDI, G. I. (szerk.), *Grammatici et rhetores.* Roma 1960. *Caesarok élete : tizenkét életrajz* [ford. Kis Ferencné] ; [utószó Hegyi György] Bp. 1994

Suhl, Alfred 1934 Bekken/Ringenis- 2005 Münster, Németország - . Érettségi 1954 Katharineum Lübeckben. Evangélikus teológiát tanult Kiel, Heidelberg, Bethel (Egyházi főiskola) és Münster egyetemén. Diploma 1962-ben W. Marxsen tanítványa Münster-ben. Témája: Die Funktion der alttestamentlichen Zitate und Anspielungen im Markus-Evangelium. Habilitáció 1969 Münster-ben „Paulus und seine Briefe. Ein Beitrag zur paulinischen Chronologie. Evangélikus lelkész Westfalen. 1962-70 Tudományos asszisztens. 1970-ben docensi kinevezést kapott, 1972 –től egyetemi tanár Münsterben. Tagja a Studiorum Novi Testamenti Societas-nak.

Sulyok Elemér OSB, 1941 Mátészalka – Magyarország - 1960-ban belépett a bencésrendbe Pannonhalmán. 1960–1965 között a pannonhalmi Szent Gellért Hittudományi Főiskolán tanult. 1965-ben pappá szentelték. 1965–1970 között a budapesti ELTE BTK-n magyar–angol szakos hallgató volt. 1970-ben középiskolai tanári oklevelet szerzett. 1969–1971 között a Budapesti Róm. Kat. Hittudományi Akadémián volt teológiai hallgató. 1973-ban teológiai

doktorátust kapott. 1971-től a Pannonhalmi Bencés Gimnáziumban magyart, angolt, hittant, a Hittudományi Főiskolán szentírástudományt tanít. 1975–2000 között a Pannonhalmi Szent Gellért Hittudományi Főiskola igazgatója volt. 1984–1985-ben a leuveni Katolikus Egyetem ösztöndíjasa volt. 1990-től Révkomáromban a magyar nyelvű hitoktató-képző biblikus tanára és igazgatója és a Regnum Marianum ifjúsági vezetőképző tanfolyamán biblikus tárgyakat tanít Szombathelyen és Győr-Ménfőcsanakon. 1993-tól a *Pannonhalmi Szemle* főszerkesztője. 1996-ban a Pro Renovanda Cultura Hungariae alapítvány kuratóriumának Pázmány Péter felsőoktatási díjában részesült. 1997-ben PhD, 2000-től a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola tanára. 2004-től egyetemi tanár. **Művei:** *Találkozások a Szentírással*. Pannonhalma 1996; *A 22. zsoltár*. Pannonhalma 1998, Bakonybél 1998; *Minden kész*. Pannonhalma 2000; kb. 200 tanulmány és cikk a szentírástudomány témakörében. Fontosabb publikációi: *A Szentírás, a szenthagyomány és a tanítóhivatal*, in: *Teológia* 1979/4; *A monostor, mint helyi egyház*, in: SZENNAY A. (szerk.), *Népek nagy nevelője...* Bp. 1981; *A barátság*, in: JELENITS I. – TOMCSÁNYI T. (szerk.), *Egymás közt egymásért*. Bp. – Szeged 1990; *A teremtéstörténet biblikus értelmezése*, in: VÁRSZEGI A. (szerk.), *Corona Fratrum*. Pannonhalma 1991, másodközlésként in: ZSOLNAI J. (szerk.), *A tudomány egésze, A magyar tudomány tudománypedagógiai szemléje*, CD ROM, 2005; *Az emmauszi tanítványok*, in: BENYIK Gy. (szerk.), *Apokalipszis, A föltámadás*. Szeged 1993; *Elsőszülött a holtak között*, in: *Pannonhalmi Szemle*, 1993/1. 23; *Sebeken átütő szeretet*, in: *Műhely* 1994/6; *Luther Márton (Postilla ádvent negyedik vasárnapján)*, in: *22 híres beszéd*. Bp. 1995; *A mindennél magasabb út*, in: BENYIK Gy. (szerk.), *Az Apostolok Cselekedetei, Szent Pál levelei a korintusiakhoz*. Szeged 1995; *Az Úr szolgálja és a szenvedő szolga*, in: BENYIK Gy. (szerk.), *A messiási kérdés*. Szeged, 1997; *A misszió kezdete a korai egyházban*, in: *A keresztény és az európai tradíció*. Bp. 2001; BAZSÁNYI S. – HORKAY HÖRCHER F. – LÁZÁR KOVÁCS Á. – TÖZSÉR E. – ZSÁVOLYA Z. (szerk.), *A felettébb nagyobb igazsá(osság)*, in: *Útjaidon*. Bp. 2002; *"Szólt... és lett"*, in: *Keresztyén Igazság* 2002. Ősz; *Isten fiai és az emberek leányai*, in: *Az Út*. 2003 január–március; *Ellenségek a zsoltárokbán*, in: BENYIK Gy. (szerk.), *Világi közösség -vallási közösség*. Szeged, 2004; *A Szentírás lelki (egzisztenciális) értelmezése*, in: BENYIK Gy. (szerk.), *A Biblia értelmezése*. Szeged 2005; *A testvéri együttélés és Isten áldása*, in: FODOR GY. – TARJÁNYI Z. (szerk.), *„Kik az igazságra oktattak sokakat”*. Bp. 2005.

Sveinbjornsson Jón 1928 Reykjavik, Izland - Teológiát tanult Uppsala Egyetem Svédország 1955. Reykjavik-ban szerzett teológiai diplomát 1959-ben. Izland Biblia társulat oktatója 1962-től. Újszövetség fordítással foglalkozik 1966-tól. Újzélandi Egyetem tanára 1966-tól. Szakterülete az Újszövetség **Művei:** *The Bible and New Trends in Literary Criticism*. Ordid, 1985. *The New Edition of the Icelandic Bible*. Ordid, 1982. *Preaching and Exegesis*. Ordid, 1975.

Swedenborg, Emanuel, 1689 Stockholm – 1772 London, Anglia/Németország - Természetkutató pietista teozófus. Az uppsalai egyetemen tanult filozófiát és fizikát. 1709–1715 között külföldön tanult: London, Oxford, Leiden, Párizs, Greifswald és Rostock egyetemeken, megismerkedett Newtonnal és Halley-jel is. 1716–1747 között a király „extra ordinem” hivattal ruházta fel, hogy a bányászati kollégiumot fejlessze. 1721–1722-ben ismét külföldre utazott, 1734-ben a Szentpétervári tudományos akadémia tiszteletbeli tagja lett. 1736–1740 között Franciaországba, Itáliába és Hollandiába utazott, 1744-ben Krisztuslátomásai hatására a szellemtudományok felé fordult, a Szentírás tanulmányozásának szentelte magát. 1756-ban elkezdte látomásait leírni, de sokat írt teológiai és teozófiai témában is, ezeket a munkáit az új egyház hitvallásának tartotta. Hitt a Szentírás kinyilatkoztatott jellegében, a megváltásban, az új Jeruzsálemben, a lélek és a szellem megtisztításában és egy új egyházban, amely a hitből születik újjá. Hitt a lélek feltámadásában

a pokolban és a mennyországban. Igen komplikált tanítást hagyott ránk, későbbi hatása mégis jelentős volt (Balzac, Baudelaire, Goethe, Kant, Maeterlinck, Schopenhauer, Yeats stb.). **Művei:** (csak a teológiai írások) *De Cultu et Amore Dei*. 2 kötet. London 1745; *Arcana coelestia, quae in scriptura sacra seu verbo domini sunt, detecta*. 8 kötet. London 1749–1756; *De coelo et ejus mirabilibus et de inferno ex auditis et visis*. London 1758; *De equo albo, de quo in Apocal. c. XIX et dein de verbo et ejus sensu spirituali etc.* London – Amsterdam 1758; *De nova Hierosolyma et eius doctrina coelesti ex auditis e coelo*. London 1758; *De telluribus in mundo nostri solarium*. London 1758; *De ultimo judicio et de Babylonia destructa ex apocal.* Amsterdam 1758; *Continuatio de ultimo judicio et de mundo spirituali*. Amsterdam 1763; *Doctrina novae Hierosolymae de Domino*. 3 rész. Amsterdam 1763; *Sapientia Angelica de Divino Amore et de Divina Sapientia*. Amsterdam 1763; *Sapientia Angelica de Divina Providentia*. Amsterdam 1764; *Apocalypsis Revelata*. Amsterdam 1766; *Deliciae sapientiae de amore conjugali post quas sequuntur voluptates insaniae de amore scortatoriae*. Amsterdam 1768; *Summaria expositio doctrinae Novae Ecclesiae, quae per Novam Hierosolymam in apocalypsi intelligitur*. Amsterdam 1769; *Vera christiana religio continens universam theologiam Novae Ecclesiae a Domino apud Daniele cap. VII: 13-14, et in Apocalypsi cap. XXI: 1, 2 praedictae*. Amsterdam 1771; *Coronis, seu Appendix, ad Veram christianam religionem*. London 1780; *Clavis Hieroglyphica*. London 1784; *Summaria expositio sensus interni librorum propheticorum verbi Veteris testamenti*. London 1784; *Apocalypsis Explicata secundum sensum spiritualem*. 4 kötet. London 1785–1789; *Scripta Novae Domini Ecclesiae sive Novae Hierosolymae in Apocalypsi praedictae*. 4 kötet. Tübingen 1834–1835; *Canones, seu Integra theologia Novae Ecclesiae*. London 1840; *Doctrina Novae Hierosolymae de charitate*. London 1840; *Opuscula quaedam argumenti philosophici*. London 1846; *Drömboken*. Stockholm 1859; *Autographa*. Stockholm 1901–1916; *Opera quaedam aut inedita aut obsoleta de rebus naturalibus*. 3 kötet. Stockholm 1907–1911; *Opera poetica*. Uppsala 1910; TAFEL, I. F. I. (szerk.), *Werke: Arcana coelestia, quae in scriptura sacra seu verbo domini sunt, detecta: hic primum quae in Genesi*. 3 kötet. Tübingen 1833–1835, 12 kötet. Tübingen 1838–1841; *Itinerarium*. Tübingen 1840, 2 kötet. uo. 1840–1844; *Ludus Heliconius, sive carmina miscellanea, quae variis in locis cecinit*. Tübingen 1841; *De commercio animae et corporis*. Stuttgart 1843; *Diarii spiritualis*. 7 rész. Tübingen 1843–1860; *Sapientia angelica de divino amore et de divina sapientia*. Stuttgart 1843; *Camena borea cum heroum et heroidum factis ludens*. Tübingen 1845; *Dicta probantia veteris et novi Testamenti collecta et breviter explicata*. Tübingen 1845; *Continuatio de ultimo Judicio et de mundo spirituali*. Tübingen 1846; *De Scriptura Sacra seu Verbo Domini ab experientia*. Tübingen 1846; *Adversaria in libros Veteris Testamenti*. 5 kötet. Tübingen 1847–1853; *Regnum animale anatomice, physice et philosophice perlustratum*. 3 kötet. Tübingen 1848–1849; *Opusculum de anima*. Tübingen 1849; *Adversaria in libros Veteris testamenti*. 2 rész. Tübingen 1854; *Sapientia angelica de divina providentia*. Tübingen 1855; *Vera christiana religio*. 2 kötet. Tübingen 1857–1858; *Index biblicus sive thesaurus bibliorum emblematicus et allegoricus*. 3 kötet. Tübingen 1859–1863; *Summaria expositio doctrinae Novae Ecclesiae, quae per Novam Hierosolymam in apocalypsi intelligitur*. Tübingen 1859; *De conjugio*. Tübingen 1860; *Summaria expositio sensus interni librorum propheticorum ac psalmorum veteris testamenti*. Tübingen 1860; *Apocalypsis explicata secundum sensum spiritualem*. Tübingen 1861.

Swete Henry Barclay 1853 Bristol- 1917 Cambridge, Anglia - Biblikus és patrisztikus. A Lxx szövegének szakértője, főleg a B Codex alapján dolgozott és a legfontosabb unciális kódexeket feldolgozta. **Művei:** *An Introduction to the OT in Greek* Cambridge 1914. *The OT in Greek according to the Septuagint* 3 kötet Cambridge 1887-1894.

Sylveria, Joao, da 1592 Liszabon – 1687 Heidelberg, Németország - Már 1555-ben vitázó prédikátor volt Würzburgban, 1557-ben részt vett a wormszi vallási megbeszélésen, 1559-ben Melanchton hatására protestáns lett és prédikátor Calwban, 1567-től református superintendens, a Heidelbergben készülő Biblia munkatársa. **Művei:** *Commentarium in textum evangelicum* 5 kötet Liszabon-Lyon 1640-1659 *Commentarium litterale et morale in Apocalypsim* 2 kötet Lyon 1663-1669. *Commentaria in Acta Apostolorum* Lyon 1681.

Sylvester (Erdősi) János, 1504 Szinérváralja – 1572 Csehország- Bibliafordító, magyar protestáns reformátor. Hazai tanulmányai után 1526-ban a krakkói egyetemre iratkozott be, 1528-ban hazajött, protestáns vallásra tért, ezért üldözték és ősi vagyonát elfoglalták. Bujdosása idején Perényi János és Nádasdy Tamás pártfogása alatt elemi iskolás gyermekek tanításával foglalkozott. 1532-től ismét Krakkóban volt, 1533-ban a wittenbergi egyetemen tanult. 1542–1543-ban a bécsi egyetem héber tanszékén tanított. 1553 k. Debrecenben a református iskolában tanított, 1558-ban Lőcsén volt másodprédikátor. **Művei:** *Vij testamentu Magar nelweń, mell'et az Göröges Diak nelwböl uyonna fordytanak, az Magar népnek Kereszt'eń hütben való ippülsire*. Sárvár 1541, Bécs ²1574; *De Bello Tvrcis Inferendo Elegia Nvnc Primvm Et Nata Et Aedita...* Bécs 1544; *In Tristissimum Serenissimae, Atque Adeo Clementissimae Dominae, Dn. Annae Romanorum, Hungariae Ac Bohemiae Reginae, Etc. Invictiss. Regis Ferdinandi, Etc. Coniugis Chariss. Obitum Epitaphium.* uo. 1547; *Qverela Fidei, Ad Seren. Romanorum, Hungariae et Bohemia, etc. Regem, Dium Ferdinandum...* uo. 1551; *Qverela Domini lesv Resvrgentis, Carminibus lyricis conscripta.* uo. év n.

Sylvius, Franciscus Brain le, 1581 Comte – 1648 Douai, Franciaország - Katolikus dogmatikus és ezegéta. Filozófát Löwenben tanult, teológiát Douaiban. 1610-ben teológiai doktor lett, 1622-ben Douai egyetem alkancellárja. **Művei:** *D. Thomas Aquinatis opuscola*. 2 kötet. Douai 1608; *Liber sententiarum... de statu hominis post peccatum*. Douai 1614; *Commentarius in Genesim Douai 1639... Exodum*. Douai 1644.